

Tapio Koivukari
Meren yli, kiven sisään

Romaani

1. LUKU,
jossa kertoja joutuu viranomaisten viemäksi.

Käsiraudoissa minut tänne tuotiin. Ei ole minua ennen tällaisessa paikassa pidettykään, muutenkin olen koettanut viranomaisia vältellä. Kotorannasta lähdettiin merivartijain pikaveneellä, Emma jäi pihakoivun alle seisomaan Pekka käsivarrellaan ja Kalle hameenhelmoissa roikkumassa. Peljästyivät kun vieraat sedät läksivät isää viemään ja Emman katseesta kuului se iankaikkinen »enk mnää stää sanon», mutta hiljaista on hiiren haukotella kun on pää katin suussa. Reilussa varttitunnissa oltiin jo Rauman satamassa ja kiivettiin leidareita harmaakyhkiseen vartiolaivaan. Turha tässä on pullikoida kun kerran mukaan käsketään herrojen kanssa juttelemaan ja praakkia pitämään, niin minä yritin ainakin itselleni sanoa ja itseäni rauhoitella, mutta siellä kajuutan puolella olikin sitten jo toisenmoinen isäntä pöydän takana, kovasti tukeva ja paksuposkinen herra, tukka suittuna mutta parta pienellä sängellä kuin elokuvien gangsteripomolla, tummanvihreä hihaton villapaita, jalassa kiiltävät nahkasaappaat ja pussihousut, pöydällä kynä, lehtiö ja tupakkivehkeet, ja ennen muuta noilla lihavilta kasvoilla halveksivan pilkallinen ilme:

- Tekös olette se surullisen kuuluisa Yrjö Aaltonen, joka olette jo pitkän aikaa meitä juoksuttanut ja pettänyt. Nyt jouduitte satimeen, jonka lukko pitää eikä aukea, sen saatte uskoa.

Ja minähän ajattelin, että puhu sinä ukko mitä puhut, näin ne aina kovistelevat ja uhittelevat. Olihan minulla ollut aaninki siitäkin, että Valpon miehet ja heidän kätyrinsä olivat meitä kaanestaneet jo pidemmän aikaa, ja nyt oli käry käynyt eikä tästä ihan ilman selvitä. Joinkin ja jollain sukelalla tavalla tuntui hauskaltaakin kuulla, etten ollut ihan mikä tahansa silakankuristaja Aaltonen, jonka olisi voinut noin vain kuitata, vaan piti minua oikein mainita surullisen kuuluisaksi, ja olin muka heitä jo pitkän aikaa juoksuttanut, vaikka itse he kait olivat juoksulle lähteneet. Rapsuttaahan se tuommoinen puhe mielihyvää korvan takaa niin kuin koiranpenikkaa, silittää kuin ehtoopäivän rauhaansa kehräävää vanhaa natukissaa akkunasta lankeavassa auringonpaisteessa, mutta tässä on syytä pitää päänsä kylmänä. Tuommoinen parkkiintunut gangsteri, jolle kommunistit ovat antaneet virkamerkin ja istuttaneet siten äijän minua vastapäätä, osaa kyllä hommansa. Osaa solmia toisen sanoistaan niin, että ennen kuin huomaakaan on puhunut itsensä pussiin ja kaverinsa myös. Puolivahingossa on kehuvinan toista suureksikin roistoksi, jotta tämä ylpistyksissään kertoisi olevansa vielä paljon suurempi kuin on tähän asti luultukaan, ja samalla pelottelee, että nyt olet kiinni etkä mitään voi, joten parasta on kun tunnustat kaiken niin se luetaan sinulle lievennykseksi, ja olet nyt vain kuin lammas keritsijänsä edessä.

Yritin ajureistani kysellä, että missä Ilkka ja Valte ovat, mutta kuulustelija sanoi oitis, että hän se täällä kysymykset tekee. Vastailin sitten hänen kysymiinsä niin kuin olin jo tulomatkalla paatissa kerjennyt miettimään, eikä hän minusta juurikaan kostunut. Ehkä sen tähden minua sitten vietiin ja riepotettiin niinkin näyttävästi, vartiolaivan takilla lyötiin käsiraudat, että kilahti ja sille lyhyelle matkalle laivan langongilta mustana odottavaan autoon sain kumpaankin käsipuoleen saattajan niin kuin entinen poika Suojalan tansseissa, mutta näillä vain oli nahkainen jakku ja virkamerkki plakkarissa, entisen pojan saattajilla vain järjestysmiehen valkoinen nauha. Satamasta

ajettiin saman tien Rauman poliisilaitokselle ja pantiin putkaan. En ollut putkaa ennen sisältä päin nähnytkään, vaikka kai maar siihen olisi joskus aihetta ollut, kun toisten kalastajien kanssa oli otettu näkäräisiä ja prohdattu asiat taas kerran mallilleen. Sen yön vietin kivisessä kopissa rautaisen oven takana ja aamupäivällä tulivat jälleen Valpon miehet virkaintoa täynnä, löivät raudat käsiin niin minulle kuin trengilleni Ilkalle ja taluttivat siihen samaiseen mustaan autoon. Siellä saimme takapenkillä istua kuin pirssissä ikään, mutta nyt oli välissämme yrmy etsivä joka sanoi, että kaikenlainen puheleminen oli pidätetyiltä kielletty. Se paksuposkinen kuulustelija, tämä jolta puuttui vain pitkä arpi poskesta niin olisi kuin elokuvassa näkemäni gangsteri, istui kuljettajan vieressä ja tuntui johtavan koko komennuskuntaa.

Ja nyt on meidät tuotu tänne Turun poliisilaitoksen selleihin, poliisivankilasta ne puhuvat. Ovi on harmaa ja rautainen, seinien rappaus parista kohtaa lohkeillut. Katosta roikkuu hehkulamppu, mutta se ei pala nyt, näin päiväsaikaan. Sellin akkuna on korkealla, siitä näkyy vastapäisen talon takaa vain pieni kaistale harmaata taivasta.

Asia on sitä myöden selvä, että ihan ilman rapsuja ei tästä selvitä. Minulla oli ollut meininki kierrellä ja kuulostella tässä kotonurkissa ja jos kaikki olisi ollut selvää, niin sitten olisin vienyt öljylampun kotorannan kallionokan päälle. Sen he tuntevat molemmat, Ilkka ja Valte, ja tietävät, ja jos sitä ei ollut, niin olisi heidän pitänyt ymmärtää kaartaa takaisin, mennä vaikka... niin, mitä minä heille sanoin, en mitään. Oli lähtötohinoissa sen verran kiirutta, että viimeiset höydet ja neuvot jäivät antamatta, olisi pitänyt varustaa pojat jollain varapuheella ja kiertotiellä, mihin mennä ja mitä sanoa, jos olisivat täällä Kivinokan rannassa Valtiollisen poliisin miehet odottamassa ja tutun kiven päällä tyhjiys ja pimeys varoittamassa vaanivasta vaarasta.

Mutta siitä huolimatta olin neuvonut heitä olemaan tulematta Suomen aluevesille päivänvalon aikaan, paitsi jos olisi ollut kauhia stormi ja hengestä kysymys. Vaan sanoin ja visusti varoitin, että tulevat vastakkaista kompassisträkkiä takaisin, mittaavat matkaa ja katsovat kelloa ja jos on vielä kovin monta tuntia päivännäön aikaa silloin, kun idän taivaanrannalle nousee Suomen ranta, pitää osata kuluttaa aikaa, vetää kone pienille kierroksille ja laskea merimaileja, mutta vasta sitten kun taivas tummenee ja fyyrilaivan valo syttyy tuikuttamaan omalla paikallaan, vasta sitten piti uskaltautua mannerta kohti ja ottaa fyyrilaivan valosta tamholtti, kunnes tullaan vielä likemmäs, sen jälkeen kaartaa kohti Rihtniemen ulkomereen työntyvää nokkaa ja sen korkeimpana näkyvää metsänrajaa.

Kirkkaalla ilmalla, niin kuin edellispäivänä oli, olisi maitten muodosta saanut vaaria ja olisi voinut hyvinkin tulla tähän kotorannan tuntumaan melkein pimeään päiten, niin kuin monta kertaa olen minäkin tullut ja Ilkka myös loppusuven silakkarääkistä tai syksyisiltä lohisiimoilta, Valtesta puhumattakaan. Ja mitä sekin mies on Suomenlahden puolella nuorempana touhuillut, ei pitäisi äijän olla eilisen teeren poikia, vaan vanha kettu ennemmin, mutta ei, sieltä nämä tulla tröömäävät keskellä kirkasta päivää Valpon miesten ja merivartijain napattaviksi. Jos sitten ymmärtävät retkensä valhetella edes joinkin ja jollain tavalla. Nyt täytyy vain koettaa olla puhumatta liikoja ja kiistää kaikki, ja jos tuo gangsteriherra saa jostain narusta kiinni, antaa sille löysiä vain juuri sen verran kuin hän itse jaksaa kiskoa, yhtään ei saa tunnustaa ilman, että hänellä on siihen jotain esittää.

Kerran he kuulustelivat minua jo Rauman poliisikamarilla, siitä on nyt puolitoista vuotta aikaa, ja asia jäi sillä erää siihen, vaikka heillä oli ilmiantajakin puolellaan.

Mutta kun ei ole kuin sana toista vastassa, ei se todisteeksi riitä. Ja niistä ajoista ja asioista on heidän paha todistaa enää mitään, mutta näiden myöhempien kanssa on tietysti hiukan toinen juttu.

Eivät ne liene kytät ja kätyrit nytkään aivan ilmaiseksi palkkaansa saaneet. Edellispäivänä, keskiviikkona ymmärsivät tulla pikaveneellään Hanhisten nokan takaa ja suoraan Vilokarin puhtiin, tai puhdin suulle Kivinokkaan, meidän rantaan, sillä se on meidän paikan nimi ja tämä on minun kotoni ollut siitä alkain kun minut sinne kasvatiksi tuotiin hyvien ihmisten hoteisiin, vaikka siitäkin oli perunkirjoituksessa epäselvyyttä, kun hyvä kasvatusäitini kuoli välirauhan aikana, eikä ollut kaikkia niitä testamentteja ja papereita tehtynä, mutta näin sodan jälkeen kun posti kulki, hänen sis-koltaan saatiin Vancouverista Kanadan lännenpuolen kustilta suostumus, ettei hänellä ole asiaan enää mitään vaatimuksia. Kai siellä on punapuusta tehty paremmat torpat ja pirtit, luulisi ainakin, ettei tarvitse Kanadan missiksen tulla Kivinokkaan perintöä kysymään.

Niin, sieltä tuli merivartijain paatti Kivinokan möljään, näin sen jo kaukana seljällä kaartamassa Urmluodon takana, kun olin itsekin merelle tähyilemässä ja taivaan merkkejä arvioimassa, mutta ymmärsin mennä rantalepikon läpi torpalle ja hihkaista tuvan puolelle, että taitaa olla vieraita tulossa ja menin itse pihan toiselle sivulle suulin ovia laittamaan. Olin maanantaina hakenut kylän puodista niihin saranat ja niitä kävin nyt kruuvailemaan ja sovittelemaan. Eikä pitkää aikaa kulunutkaan, kun talossa oli jäljellä enää Emma ja lapset sekä minä suulin puolella, talon taakse kuusistoon pääsee nopeasti piiloon. Kiurun Tyynekin oli lapsineen sisällä omalla puolellaan piharakennuksessa ja sivusilmällä näin viimeisiä lehtiään pudottelevan lepikon läpi, miten rannasta tallusteltiin talolle päin ja painoin vain naskalilla puuhun kruuville reikää. Miehet tulivat kartanolle, näkivät Emman ja kysyivät Yrjö Aaltosta. Emma huikkasi minulle, niin kuin ei olisi mitään ihmeellistä ollut tekeillä ja minä tietenkin vastasin. Toisen miehen tunsin heti formusta merivartijaksi, nahkatakkinen herra sanoi olevansa Valtiollisen poliisin etsivä ja näytti virkamerkkiä, nyökkäsin kohteliaasti enkä sanonut, että nämä oman pitäjän poliisit täällä kyllä tunnetaan ja on se fallesmannikin joskus käynyt kysymässä hirven salakaadosta tai jostain vähäisemmästä viinan- keitosta noin niin kuin virkansa puolesta ja niiden kanssa on kyllä hyvin pärjätty tähän saakka. No, herrat kyselivät missä Ukko eli meidän isopaatti oli ja minä sanoin, että Ilkka eli palveluksessa oleva nuorimies Alhonen läksi aamusti sen kanssa Raumalle. Oli puhunut jotain hammaslääkəriin menosta. Kyselivät petroolitynnereistä möljällä, siinä kun oli kolme pellistä tynnyriä ja kerroin, että olin ostanut ne jo ennen petroolin säännöstelyyn menoa. Etsivä kysyi vielä, otimmeko me kesävieraita, tähän olisi niin luonnonihana ja yksinäinen paikka. Vastasin, että ensi suvena voisi tänne suvilystiin tulla ja hyvin voisikin, tämä on niin rauhallinen ja yksinäinen paikka ja viranomaisetkin pitävät huolta, etteivät tänne mitkään varkaat ja pahantekijät uskalla tulla.

Siihen he eivät sanoneet enää mitään, vaan läksivät pois ja Kalle, vanhempi poika, joka käy nyt neljättä vuottaan, katsoi pitkään heidän jälkeensä, kun paatin jälkeen jäi meri pitkäksi aikaa lainehtimaan ja sininen sauhu leijui vetten yllä, sen verran isot koneet siinä merivartijain paatissa oli. Pahat aaningit nousivat mieleeni kun näin, ettei merivartijain paatti kaartanutkaan takaisin Urmluodon ja Hanhisten nokan taakse, vaan painoi suoraan kohti avomerta ja Rihtniemen nokkaa. Tajusin, että jos pojat ovat nyt

tulleet liki rantaa, se on varma palo ja jäävät he armotta kiinni, mutta arvelin ja auninkoin, että kai maar heillä nyt on järkeä tehdä niin kuin sovittiin ja tulla vasta ehtoolla ja pimeän päiten.

Ei tuosta kulunut pitkäkkään aikaa, kun kuulin tutun koneen papatuksen, sieltä oli tulossa Ahlforsin Jaakko, hyvä kaverini ja naapurina lahdenseljän toiselta puolen. Niin kuin olisin jotain aanaillut, mutta siellä olivat Jaakko itse ja hänen kalakaverinsa Nordblomin Einari ja molemmat tavallisen totisia poikia, he viittoilivat minua tulemaan. Hyppäsin paattiin saman tien ja Jaakko pakitti irti rannasta, sanoi, että nyt on sinun paattisi joutunut kiinni, merivartijat pukseerasivat sitä Raumalle päin vähän aikaa takaisin.

Ilkka ja Valte olivat tulla tröömänneet kotoa kohti keskellä kirkasta ehtoopäivää, ajaa nassuttaneet suoraan merivartijain odottavaan sylyyn ja Valpon miesten vartooviin kouriin. Ajoimme Hanhisten puolelle, sillä niin on nimeltään se maa, joka erottaa Vilokarin puhdin eli meidän kohdalta maihin tunkevan pitkän ja rikkonaisen veden Rauman edustan muista vesistä, ja kätkimme Jaakon paatin pieneen lahdenperäksimeen korkean kahiliston joukkoon. Kirvotimme koneesta magneeton, jottei kukaan voisi lähteä sillä luvatta ajelemaan ja läksimme sitten Einarin mökille. Hän on perheetön mies, seilannut maailman meriä ja palveli jatkosodan tykkimiehenä, viime ajat ollut enimmäkseen Jaakon kaverina ja verkkolaisena. Ehdottoman luotettava mies, kun johonkuhun luottaa pitää. Otimme Einarin vähänpaatin ja sousimme kolmistemme sinne samaiseen peräksimeen. Minun ylimääräiset petroolitynnyrini olivat vielä kotorannan möljällä ja siinä olivat esivallan palvelijat ne nähneet, mutta Jaakon tynnyrit me muljasimme Einarin paattiin ja niitten päälle kaikki merikortit, kompassit, pressun, pari ylimääräistä fällyä ja kaiken muunkin irtonaisten, mikä ei juuri kuulu päivittäiseen kalastukseen. Sillä Jaakon huushollista näitä ensimmäiseksi tultaisiin kysymään, Einarihan oli vain sivussa elelevä yksinäismies, eikä häntä ainakaan ensimmäiseksi epäiltäisi mistään. Eikä olisi ollut viisasta myöskään ruveta Jaakon paattia tyhjentämään suoraan Einarin rannassa, siitähän sen joku tarkkasilmäinen mutta pahansuopainen ja kerkeäkielinen kyllä näkisi. Einarin paatilla me veimme kaikki tarvikkeet hänen rantaansa, kannoimme pienemmät säntit sisälle ja kierittelimme petroolitynnyrin lautaseinäiseen suuliin. Näin oli Jaakon paatista saatu pahimmat pois ja ajoimme saman tien lahden yli meille. Meitä oli kolme miestä Kivinokan tuvassa, Emma kysyi vain, jäävätkö miehet syömään, mutta nyt ei ollut siihen aikaa ja taisi se Jaakon emäntäkin heitä jo odotella. Meillä oli kummallakin näistä reisuista ollut yhteisiä kulunkeja ja yhteisiä tuloja myös, räknäsin ne pännän kanssa makulatuuripaperille niin, ettei kellään ollut siihen pahempaa sanomista ja saatiin niistä vähän mallia, miten rahat tulisi jakaa. Kumpikin oli pitänyt näitä ajorahoja vähän erikseen, joten jako oli helppo eikä sitten muuta kuin soromnoo. Jaakko ja Einari nousivat, hyvästelivät ja läksivät astelemaan rantaa kohti, mistä kohta kuuluikin Jaakon koneen loittoneva papatus. Emma laitteli lautasia pöytään ja kysyi sitten, mitä oikein oli tapahtunut. Sanoin hänelle niin kuin asia oli, Ilkka ja Valte olivat jääneet paatillamme kiinni ja poliisit tulossa milloin tahansa. Hänen tulisi muistaa, ettei ollut tehnyt mitään ja tiesi vielä vähemmän. Näin kyllä, että jossain hän varmaan muisti sitä taannoista varoitustaan, mutta yhtä lailla tässä oli oltu asialla ja asian kanssa tekemisissä. Ja juuri pari päivää sitten jälleen kuultu, mistä pohjimmiltaan oli kysymys. Viimeiset vieraat olivat livahtaneet metsän puolelle ja olivat kaiketakin

suorineet itsensä muualle sen jälkeen, kun merivartijat olivat ensimmäisen kerran tulleet.

Sinä yönä nukuin omassa sängyssäni Emmen vieressä kuin avomeren rääkissä paatin pohjalla pressun alla, silloin säpsähtää hereille jokaisesta kolahduksesta ja kihauksesta, kuulostelea kotvan ja antaa itsensä nukahtaa jälleen, jos ei kuulu mitään kummempaa eikä tunnu olevan mitään pahempaa tekeillä, tuuli äkisti noussut tai kääntynyt, ei kuulu riisojen kohinaa tai lähestyvän laivan kolkutusta. Samoin kavahtelin nytkin hereille joka tuuleniilistä ja laudan narahduksesta, mutta näköjään aiheetta, ei kuulunut kolinaa porstuasta, ei askelia tai ihmisen puhetta kartanon puolelta.

Seuraavana aamuna otin siikapesän suulin seinustalle, aioin ruveta sitä odotellessani parantamaan, sillä odottelua tämä oli ja virkavallan tulo varma. Enkä ollut montakaan reikää kerjennyt parantamaan, kun merivartijain pikavene kaarsi jälleen Urmluodon takaa ja suuntasi nyt suoraan meidän rantaa kohti. Nyt heitä oli neljä ja nahkatakkinen kysyi:

- Missäs teidän iso veneenne on?
- Se o Raumal. Ilkka läks sen kans eikä ol viäl takasin tullu.

Silloin nahkatakkinen vilautti virkamerkkiään, sanoi olevansa Valtiollisesta poliisista ja nyt pantaisiin toimeen kotietsintä. Seisoimme, Emma ja minä, tuvan lattialla ja katselimme, miten nuo virkavallan miehet penkoivat ja kolppasivat joka paikan, heittivät kaapista lattialle Emmen pesemät, kuivaamat ja manklaamat liinavaatteet ja tunkivat ne sitten rypyssä ja kurtussa takaisin, kilistelivät pyhäkuppeja köökin kaapissa niin kuin olisivat rikkoa meinanneet ja makuuhuoneen piironkiin mentäessä Emmakin jo kivahti, että millä vallalla ja voimalla te menette ja kajoatte minun yksityisomaisuuteeni, kun ei minun miehellenikään siihen mitään asiaa ole. Silloin piironkia penkonut etsivä kääntyi ja sanoi, ettei semmoista paikkaa tässä maassa olekaan, mihin heillä ei ole täysią oikeuksia, olkoon sitten vaikka itsensä presidentin makuuhuone. Niin oli mies leveätä olevinaan, että oikein harmitti. Tuommoiset kukkoilijat ovat tosipaikassa suurimpia raukkoja ja paskahousuja, se on ennenkin nähty, merellä ja haminoissa, talvisodassakin pariin kertaan. Ja tuvan seinältä he tietysti nappasivat minun hyvän pienoiskiväärini, jolla olen monta jänistä pataan ampunut, kun kaikin tavoin täytyy koettaa syötävää hankkia, ja tämä nahkatakkietsivä kovistelemaan, että mikäs se tämä on. Kaivoin piironginlaatikosta Laitilan fallesmannin leimaaman aseenkantoluvan, mutta numerot eivät täsmänneet pyssyn kyljessä ja lupapaperissa, vaikkei minulla ole koskaan toista luvallista asetta ollut, ja niin vei äijä pienoiskiväärin. Ja saman tien meni piironginlaatikosta rahaa hyvä nippu, sata neljäkymmentätuhatta markkaa, eikä auttanut, vaikka sanoin, että olin nämä rahat kyllä kalastuksella rehellisesti tienannut. Etsivä räknäsi rahoja tuvan pöydällä, se presidentin makuukammarin penkoja katsoi päältä ja kirjasi ylös. Panivat rahat sitten ruskeaan kirjekuoreen, takavarikkoon ja antoivat niistä kuitin Emmalle. Ymmärsin tästä, että minua oltiin viemässä, vaikkei tätä vielä ääneen sanottukaan. Kun tämä oli tehty, yksi apumiehistä kapusi vintin halssista alas ja sanoi, että Tammisen kannattaisi vilkaista yläkertaan. Tamminen oli sitten tämän etsivän nimi, oli hän sen ennenkin sanonut, mutta nyt se vasta tarttui korvaan ja jäi mieleen. Tamminen meni ylös ja sanoi, että vintissä on majoitettu ihmisiä, sen näkee sokeakin.

Minä myönsin, että Ilkan suvipeti siellä on, hän nukkuu vintissä omassa rauhassaan niin pitkään kuin voi ennen kuin rupeaa pakastamaan, ei siellä muita petejä

ole. Jos hänellä käy joskus morsiamia, niin ei ole niistä niin kirjaa pidetty. Etsivä tuhahti, tämä Tamminen, että kova tupakoija se ainakin on, kun kolme tyhjää ja uutta tupakkilaatikkoa oli tuhkakipon reunalla, niin uutta, ettei ollut vielä tomua päälle kertynyt. Sanoin, että Ilkka on kova tupakkimies ja nyt varsinkin, kun hänellä on ollut hammassärkyä, hän on turruttanut sitä kipeää hammastaan poskisauhuilla. Sen tähden hän sinne Raumalle hammaslääkäriinkin meni. Nahkatakkietsivä Tamminen tuhahti ja sanoi, että puukeaahan päällemme, teidät on pidätetty kuulusteluja varten. Ottakaa päällysvaatteet ja elintarvikekupongit mukaan. Ja niin minä pääsin kruunun miesten kyydissä merivartijain pikaveneellä Raumalle ja vartiolaivaan kuulusteltavaksi.

2. LUKU, *jossa virkavalta aloittaa kertojan kuulustelut.*

Kalastaja, maanviljelijä Yrjö Emil Aaltonen, syntynyt helmikuun 6. päivänä 1912 Turussa edesmenneiden isänsä Anton Oskari Granroosin ja äitinsä Helmi Aaltosen aviottomana lapsena. Kuulustelijan isot posket tärisivät. Ne tärisivät, kun hän kaksin sormin hakkaa mustaa kirjoituskonettaan ja palauttaa telan vasemmalla kädellään takaisin alkuasentoon, sihahtaa teräs ja kilahtaa, siinä on jotain samaa valtaa ja voimaa kuin sotilaskiväärin lukossa latausliikettä tehtäessä, metallin kylmää päättäväisyyttä. Mutta se epäonnistuu, hänen läskiposkensa tärisivät yhdessä peltikuorisen kirjoituskoneen kanssa, oikea kylmä päättäväisyys karkaa ja jäljelle jää turha, mahtipontinen pönäkkyyys, katkera kaunainen halveksunta. Silti hänellä on valta minuun, hän toimittaa minut tuomiolle ja vankilaan, muista, Aaltosen Ykä, älä anna naurettavan ulkokuoren viedä itseäsi harhaan, tuo mies luulee olevansa itse Suomen leijona tai mikä lienee kommunistikarhu, sitä en tiedä, mutta näyttää viran saaneelta sialta, varo itseäsi, Ykä, ei hän ole narrattava pikku nasu, vaan sian vaatteissa kulkeva raatelevainen susi, joka on jo saanut saaliista vihin eikä haluaisi mitään niin hartaasti kuin iskeä hampaansa sinun kurkkuusi. Ja siksi on helpotus, kun hän ei kysy enempää minun äitivainajastani, eikä kysy muutenkaan mitä tässä välillä tapahtui, vaan jatkaa protokollan tekoa.

Olevansa kirjoilla Pyhärannan pitäjän Kukolan kylässä, jossa vakituisesti asuu. Avioliitossa vuodesta 1940 alkaen Emma Esteri os. Heinosen kanssa, josta avioliitosta kaksi alaikäistä lasta. Kansa- ja rippikoulun käynyt. Oman ilmoituksensa mukaan ei ole aikaisemmin rangaistu, eikä ollut syytteessäkään. Ammatissaan ilmoittaa ansaitsevänsä n. 6000:- markkaa kuukaudessa ja toimeentulonsa olevan kohtalaisen. Kysyttäessä kuulumisestaan eri järjestöihin tai yhdistyksiin ilmoittaa, ettei ole koskaan kuulunut jäsenenä minkäänlaiseen järjestöön tai yhdistykseen.

En totisesti, sillä tässä omassakin huushollissa on ollut tarpeeksi pitelemistä ja pelloinkin ovat vähän pieniä Maamiesseuraan liittymiseksi. Minä sanoin sen kuulustelijalle, muttei tuo tunnu ymmärtävän edes pientä leikkiä. Sitten hän rupesi kyselemään, mitä minä tiesin Ukon liikkeistä, meripaattini siis, ja sanoin, että näin sen viimeksi maanantaina ehtoon edellä. Sekin minun täytyi selittää ja kuulustelija hakkasi posket täristen:

Sanoo nähneensä veneen viimeksi kotilaiturissa maanantaina 14.10 kello 18 aikoihin.

Oletin sen tietysti olleen paikallaan koko yönkin, mutta aamulla Ilkka oli lähtenyt sen kanssa Raumalle, hän kun oli menossa sinne hammaslääkəriin, hammas jomotti vaikka hän koetti kuinka sitä tupakilla turruttaa, niin kuin puhe oli. Maanantaiehtoosti menin nukkumaan ja heräsin seuraavana aamuna aikaisin, läksin Raumalle asioita hoitamaan enkä käynyt rannassa katsomassa. Kuulustelija voi itsekin käydä meidän kartanolla, ei talon nurkalta näe lepikon läpi, onko rannassa paattia vai ei. Ilkka sillä oli lähdössä ja tiesin, että hän kyllä osaisi Raumalle neuvoa kysymättä.

Maanantai-illan jälkeen ei sano venettä nähneensä.

Tiistai-aamulla olin kävellyt polkua pitkin kylälle ja kaupalta soittanut Raumalta pirssiauton. Seurahuoneen pysäkiltä, niin minä sanoin, sillä se on suurin pysäkki ja ainakin on eniten vaivaa jos rupeavat tarkistamaan. Enkä tuntenut kuljettajaa, joka toi minut Raumalle. Se voisi olla ihan totta, nykyisin on niitä kuljettajia jo sen verran ja siirtolaisia ja muualta tulleita heidän joukossaan, ja miten minä nyt muutenkaan kaikkia Rauman autoilijoita tietäisin tai tuntisin. Sitä minä en sanonut, kuka samalla kyydillä tuli, mutta jotain täytyi kertoa, jos vaikka joku olisi nähnyt minut kaupungilla. Sanoin olleeni ensin omia asioitani hoitamassa, mutta kun tuo rupesti niistä kyselemään tarkemmin, kerroin menneeni viinakauppaan ja ostaneeni potun Jaloviinaa. Siinähan sitä omaa asiaa on tarpeeksi. Selitin, etten ollut ravintoloissa käynyt, vaan naukkaskellut enemmän porttikongeissa ja vastaavissa, torin kulmalla olin tavannut pari muuta kalastajaa ja joitain muita tuttuja. Enkä ollut nähnyt koko päivänä Kiurua tai Alhosta, kerrankos sitä sattuu, ettei kaupungissa nokakkain rookata. Joinkin täytyi se päivä selittää. Ja kotiinkin oli siltä reisuilta tultava.

Oli päivän kuluessa ryypiskellyt melko runsaasti ollen liikkeiden sulkemisaikaan jo vahvasti humalassa. Aikaa, koska palasi kaupungista kotiin ei sano muistavansa, mutta olettaa sen olleen joskus aamuyöstä. Sen muistaa kotimatkastaan, että oli alkuosan matkaan Unajan kylään saakka tullut jonkin kuormavaunun lavalla ja loppumatkan jalkaisin.

Keskiviikkopäivän 16.10. oli ollut kotonaan koko päivän.

Kysyttäessä, oliko talossaan viime lauantain 12.10. ja tämän 17.10. päivien välisenä aikana majoillut ketään vieraita henkilöitä väittää, ettei k.o. aikana ole ketään vieraita henkilöitä ollut käymässä eikä asumassa.

Petroolitynnyreistäkin tuo kyseli, tietenkin, mutta esittelin hänelle omasta lompakostani kansanhuoltolautakunnan leimaamat uutukaiset petroolikupongit, viime kuussakin olin saanut kuponkeja ja samalla kylällä asuvalta Teuvo Tiiralta, siirtolaiselta, ostin sadan litran kupongit, hän ei ole kerjennyt kalastamaan ja myi kupongit mielellään. Ja sitten oli vielä yksi tynnyri, mutta sen sanoin vanhaksi varastoksi, jonka olin ostanut jo ennen säännöstelyn tuloa. Niin, no, silloin jäi kyllä asianmukainen ilmoitus tekemättä, se täytyy myöntää.

Hän vielä erikseen kysyi, oliko kotorannan möljlälle tuotu nestemäisiä polttoaineita 13. ja 14. päivien välisenä yönä ja minä tietysti kielsin kaiken moisen liikenteen. Sunnuntain, sen kolmannentoista päivän, olin kiertänyt kyläpaikoissa koko päivän, niin minä sanoin enkä pahasti valhetellut, sillä mieluusti sitä kulkee joutessaan kyliä ja vaihtaa sanan siellä, toisen täällä, uutta puhumassa ja uutta kuulemassa niin kuin Ateenan joutilaat miehet, kuten hyvä kasvatusta itäni pruukkasi sanoa. Kylän kaupasta

olin sillä reisulla hakenut suulin saranat, jotka laitoin paikalleen silloin herrojen käydessä ensimmäistä kertaa. Hyvä kun muistin sen ja se oli jopa totta, vaikka kävisivät sen paikan päällä tarkistamassa ja kauppiaalta itseltään kysymässä.

Kuulustelija hakkasi konettaan kahdella sormella, sormet kävivät kuin maamooottorin venttiilinvarret, löivät niin lujaa, että aina o:n kohtaan tuli reikä. Rätinä taukosi ja hän kysyi piironginloodasta otetuista sadasta neljästäkymmenestä tuhannesta.

- Mistä ne rahat ovat peräisin?
- Tämä suve ja syksyn kalastuksesta.
- Hyvin näyttää kalastus kannattavan.

Sitten hän rullasi paperin pois koneesta, pani sen nippuun ja kutsui kongin puolella odottaneet miehet minua kruununkihloissa viemään, ensin Rauman poliisikamarille ja sitten tänne Turkuun. Nyt kun asiaa ajattelee, on aika selvää, ettei se gangsteripomo uskonut minua juuri yhtään. Mutta katsotaan. Oikeita kortteja ei näytetä, jos pelkät puheet piisaavat, tämä on kuin pokerin peluuta ja se kyllä osataan. Silti nämä kiviseinät tekevät yhtä lailla työtään. Tulevat turhankin liki. Saavat ajatuksen kääntymään siihen, miten tänne onkaan jouduttu. Ja miten tämä kaikki alkoi.

3. LUKU, jossa palataan syksyyn 1944.

Siitä on melkein tasan kaksi vuotta, silloin oli Suomella sotaa jäljellä enää saksalaisia vastaan pohjoisessa ja oli, jos oikein muistan, marraskuun alkupuoli. Muuanna lauantaipäivänä ajelin isolla paatillani kotorantaan päin. Oli sen syksyn ilmaksi harvinaisen kaunis, tyven ja rauhallinen päivä, taivas kirkas ja meri tummansininen. Kajuutassa minulla oli ladattu akkumulaattori, nyt saisi taas radioon eloa ja rätinää, voisi jälleen kuulostella sanomia maailmalta, laulua ja haitarinsoittoa ja Kalle ymmärsi jo jotain Markus-sedän lastentunnin päälle, poika istui niin tarkkana ja korva kallellaan tunnin ajan, ettei muulla aikaa koskaan. Ja oli minulla parilla näkäräisellä aljettu Jaloviina-pottukin näin saunapäiväksi, sen verran vaatii kalastajan työ kylmällä merellä, että kerran viikossa pääsee lämpimään saunaan ja saa joskus virkistää mieltään muutamalla näkäräisellä. Niin olin nytkin tehnyt, kun olin kalani myynyt ja muut asiat hoitanut, tuon akkumulaattorinkin muistin, poikkesin torin likellä Otavan karvalakkipuolelle parin muun kalastajan kanssa ja nautimme pari olutta, arvioimme viikon saalista ja koko syksyn tilannetta.

Maailma tosin oli rauhoittumaan päin, kun oli suuren itäisen naapurin kanssa tehty rauha ja piti ruveta tälle vielä korvaamaan koko sota. Tämmöinen on tämän maailman oikeus ja hävinneen osa, voittaja vie hävinneeltä maat ja mannut ja vaatii vielä maksamaan viulut, mutta ei kai auta rutista. Kun kerran hävitty on, niin hävitty on ja nyt vielä entinen aseveli poltti Lappia, kun häntä sieltä pois ajettiin. Ei, emme me suureen ääneen näistä isommista asioista puhuneet, mitäs me niistä eikä kaikissa paikoissa edes kannattanut suutaan aukaista. Sodan päättymisen huomasi muutenkin katukuvasta tai täällä Otavassa ympärilleen vilkaisemalla, sillä melkein joka pöydässä istui miehiä yllään armeijan kesäpusakka, josta oli epoletit raksittu olkapäiltä pois, tai

jos jollain oli jo siviilijakku niskassaan, niin jalassa saattoi olla armeijan saappaat, pussihousut tai sarkapöksyt. Kotiutuvat saivat pitää sen vaatekerran, joka heillä oli ollut yllään, kaikki arvomerkit ja muut semmoiset sotilaallisemmat elkeet vain poistettiin. Minullahan ei tätä mundeerinkia ollut, olin päässyt siviiliin jo pari vuotta sitten kalastamaan, hankkimaan kansakunnalle leivän särvintä, sillä sitäkin piti jonkun toimittaa ja varmaan tästä siviiliin pääsystäkin jaksoi joku minun päälleni kateellinen olla, mutta kuka siitä jaksaisi murhetta pitää, ei ole köyhällä muuta iloa kuin kateus.

No niin, me kalamiehet kumminkin istuimme Otavassa silakansuomuja saappaissa ja olutta nokan alla ja olimme yhtä mieltä siitä, että tämä ensimmäinen rauhansyys oli merellä moneen vuoteen tuulisin ja sen tähden kalantulon puolesta huonoa aikaa, ei voi kalastaa kun tuulee liikaa, vaikka kalalle kyllä olisi ottajia, toiset tulivat jo rantaan koreineen ja ämpäreineen ostamaan ja Kansanhuollollekin piti osansa luovuttaa. Koskisen Jallu Rauman pohjaisen puolen saaristosta pyyhkäisi vaahtoa viiksistään ja sanoi, että jotkut ne vain olivat ruvenneet hankkimaan pientä lisätienestiä, yhdet jos toisetkin. Täällä oli maassa ihmisiä, joiden teki mieli täältä pois, vaikka heitä haluttiin muualle. Kaikki me ymmärsimme, että hän puhui inkeriläisistä, näistä Suomen heimokansalaisista, joita oli jo sodan aikana, reilu vuosi sitten tullut eri puolille maata ja Rauman nurkkiinkin hyvä joukko. Ihmisten huoneissa heitä oli ja Petäjäksen huviloissa, sataman likelle Marttilanmäkeen heille oli rakennettu oikein pieni parakkikyläkin. He kävivät töissä satamassa, tehtailla ja verstailla, olipa joillain kalastajaperheilläkin ollut Inkerin naisia verkonkutojina ja muissa töissä apuna, samaten oli yksi perhekunta meillä päin, yhdessä Rihtniemen kylän talossa. Nyt oli heidän kohtalostaan määrätty, että heidän piti palata Venäjälle, tai Neuvostoliittoon niin kuin kaiketi sanoa kuului. Eivätkä kaikki olleet ollenkaan innostuneita sinne palaamaan, pelkäsivät vissiin jotain. Ruotsiin tahtoivat, vaikka salamiten. Tai kuten Ketolan Veka totesi, entinen poliisimies joka oli vaihtanut viran ja formun kalastajan elämään, että luulevat varmaan Ruotsin leipää leveämmäksi. Oli inkeriläisillä sitten menohaluihinsa syynä pelko tai paremman elämän toivo, he olivat valmiit maksamaan kyydistä kohtalaisesti, näin oli Jallu kuullut kerrottavan.

Jallu vilkuili ympärilleen ja sanoi sitten, että monet Rauman seudun kalastajat olivat avustaneet inkeriläisiä meren yli ja tienanneetkin kohtalaisesti, niin kuin Havströmin Lauko, joka Loutussa kalastaa, tiedätte kyllä, ja ennen muuta Merivirran Jalttu. Hymähdin, tiesin kyllä Merivirran, vanhan pirtutrokarin ja Amerikan-faararin. Koskinen kertoi hänen tienanneen tällä suuret rahat, samoin kuin monen muun. Ja olivat paremmatkin ihmiset mukana olleet, Helkelän kultaseppä oli myynyt paattinsa inkeriläisille. Ketola vahvisti tämän, ei ollut Helkelällä enää paattia. Ihmettelin:

- Huano tiänesti semne o, jos paatt mene.

- Nii, mutt jos siit saa tarppeks hyvä hinna. Tunneks muuton kettän teiltpäi, Rihtniäme ja Pyhärannam pualest, ko olis ihmissi yli viän?

Ketolan Veka oli joskus yllättävän utelias. Meinasiko hän ruveta omalla paatillaan ihmisiä kuljettamaan? Ei, en minä tuntenut meidän puolesta ketään, jolla olisi ollut tämän sortin puuhia. Eikä siellä olisi kukaan päässyt mitään tekemäänkään ilman, että toiset olisivat huomanneet. Eri asia sitten oli, kuka niitä kaikkia jaksoi niin tarkkaan katsoa ja varsinkaan niistä edelleen numeroa tehdä.

Inkeriläisistä juttu jatkui taas jonnekin muualle, kohta otin hattuni ja läksin, astuin mukulakivetylle kadulle ja hengitin syyspäivän raikasta ilmaa lämpimän ja tunkkaisen

kapakan jälkeen. Rauman vanhassa kaupungissa, torin ja raatihuoneen ympärillä talot on paiskottu toisiaan liki, täällä ovat kadut mutkaisia ja kapeita niin, että oudompi eksyy tänne kuin vieraaseen metsään. Astelin Vanhankirkonkatua alaspäin kohti Savilan puistoa säntit selkärepussa, reppu rehvakkaasti toisella olkapäällä, sillä nyt oli mukava olo, kerrankin tuottoisa kalaviikko takana, kotona kaikki terveitä, sauna lämmittämistä vailla. Kukaties vaikka kylän miehiä tulisi vielä ehtoohämyssä meidän tupaan korttirinkiin, mutta sen saisi nähdä. Täytyi vain muistaa poiketa Rauman Raudassa hakemassa akkumulaattori latauksesta ja taas olisi tuvassa prätinää ja puhetta, vaikei kukaan omasta väestä sanoisi mitään.

Kantaessani akkumulaattoria paattiin tulini vielä muistelleeksi, miten aiemmin syksyllä olin nähnyt jossain Kanalin liepeillä hiljaisen matkueen, pari perhettä lapsineen, kanta- massa kasseja ja nyyttejä, selvästikin reisua varten puettuina. Seuraskelin heitä vaivihkaa, mikä uteliaisuus minua ajoikaan heidän peräänsä, enkä voinut välttää joutumasta puheisiin heidän kanssaan. Jälkimmäisenä kulki nuori äiti kahden lapsensa kanssa, nämä olivat iältään ehkä viiden vuoden kahta puolen ja äidillä oli kovin raskaat kantamukset. Kysyin, voisinko avittaa häntä edes tuon pahvisen matkalaukun kanssa ja hän suostui, hymyili selvästi huojentuneena ja sanoi heidän olevan menossa Otanlahteen. Siellä oli hiekkarantaa ja kaupunkilaisten matonpesupaikkoja, sinne tulivat myös pohjoisen saariston luotolaiset paatteineen silloin, kun heillä oli asiaa kaupunkiin. Sinne sanoin minäkin olevani menossa, niin kuin nyt olinkin. Naisella oli baskeri päässä ja vaaleat hiukset, ihan mielikseen tuommoista tyttöä saatteli, jotain yritin vähän jutella ja hän vastaili vaivihkaa. Minulla oli jo pieni aaninki siitä, mitä oli tekeillä, mutten käynyt sitä peräämään tai toista turhanpäiten ahdistamaan. Ja siitä miten hän puheli lapsilleen, kehotti näitä vielä vähän jaksamaan, arvelin hänet hyvinkin inkeriläiseksi, siinä oli tuo sama siloinen pehmeys ja samoja sanoja kuin siirto- karjalaisilla. Meidänkin kartanolla olivat miet ja siet kaikuneet jo keväästä asti.

Otanlahteen tullessa näin sitten mistä kysymys oli. Laiturissa oli pitkä, matala ja harmaaksi maalattu etukajuutallinen moottoripaatti. Ja siihen nyt nämä ihmiset astuivat, laivureina hääri kaksi miestä, jotka puolestaan kuuli puheesta virolaisiksi. Avustamani naisihminen kiitti minua ja toivotin heille hyvää matkaa. Joku toinenkin saattaja täällä oli, virolaiset panivat koneensa käymään ja samalla tuli puolijuoksua vielä joku, taisi olla nuori pariskunta. Heti näiden astuttua paattiin virolaiset heittivät pestit auki ja läksivät iso moottori purputtaen pitkin Petäjäksen sivua kohti ulappaa. Virolaisia oli näkynyt täällä vielä sodan kestäessä, sillä heidän maansa oli sekin jäänyt sodan jalkoihin. Tänne asti oli tullut virolaisia omilla paateillaan, monet niistä näyttivät olevan ainakin malliltaan vanhoja salakuljettajien paatteja, niin kuin tämä äskeinenkin. Pitkä runko liukuu hyvin ison koneen ajamana ja kantaa lastiakin melkoisesti, matala se pitää tämmöisen paatin olla, etteivät tullit ja muut poliisit näe ja vielä harmaaksi maalattu. Niin livahti nytkin Viron poikien paatti eikä jättänyt kuin pienen vanan jälkeensä, katosi kuin Lontoon sumuun.

Tätä tapausta muistelin kotiin päin ajellessani, vaikka sekin painui kohta takalalle, kun kone nassutti tasaisesti ja lämmitti paatin achteriin tehtyä tyyrhyttiä. Etuosa on avoin kaikkea varsinaista työtä varten, mutta tämä kajuutta on kylminä syysöinä verraton suoja rääkiverkoilla lillissä tai vaikka näinkin ajellessa. Kone lämmitti

kajuuttaa ja pieni näkäräinen sisikuntaa, aurinko paistoi jostain Rihtniemen takaa ja kultasi meren, takana hyvä työviikko ja saattoi ajatella edessä olevaa lauantai-ehtoota.

Tulin kotiin ja kannoin akkumulaattorin tupaan. Kalle taapersi katsomaan ja auttoi minua kruuvaamaan radion johdot akun napoihin. Emmalle annoin ne säntit mitä hän oli pyytänyt, saippuapaketin, hiivaa ja sokeria, korttiannosten mukaan, ja sikuria kahvinkorvikkeen jatkoksi. Hän kertoi, että joku nainen oli käynyt kysymässä minua. Kolmenkymmenen korvilla, vaikutti hätäntyneeltä. Eikä suostunut sanomaan asiaansa. En yhtään kyennyt arvaamaan, kuka se voisi tai mahtaisi olla. Letkautin vain, että hauskaahan se on, jos naiset kyselevät.

Emma tuhahti ja nakkeli niskojaan, mukamas, mutta tiesi hänkin, ettei kukaan luvaton nainen tule tuolla tavalla toisen miestä kyselemään. Jotain muuta asiaa tällä ihmisellä täytyi olla, ihmettelemme sitä vielä yhdessä ehtoommalla. Ehkä siihen vielä selko tulisi.

Viritin valkean kiukaan alle ja kannoin kaivosta vedet pataan, lämmitin senkin. Emma oli kerjennyt jossain välissä kuuraamaan lauteet puhtaiksi, minun hommani oli saunan lämmittäminen. Pojat tulivat minulle kaveriksi, Kalle kantoi pari kalikkaakin saunan puolelle, Pekka tänttäröi pihamaalla, kaatui ja nousi jälleen pystyyn. Viime talvena olin vuolaissut Kallelle puuhevoson ja hän kantoi sitä melkein joka paikkaan, mihin vain meni. Nyt hän oli jättänyt hevosensa saunan eteen puunkannon ajaksi, Pekka löysi sen sillä aikaa, Kalle nappasi sen tietysti kohta takaisin omistajan ja isoveljen oikeudella ja Pekka rupesi tietysti poraamaan oikein kunnolla. Istuskelin saunan trappusella ja nostin Pekan polvelle, hyssyttelin ja hypyttelin ja kohta hän lakkasikin parkumasta.

Kiurun Valte tuli piharakennuksen puolelta, kiurunpesästä niin kuin minä joskus Emmalle kahden kesken ja leikin- päiten sanoin, ja osoitti sanansa pojille:

- Taasko työ porraatte? Mihin maailmas myö viel jouvutaan, kun työ teette niin paljon reikii?

Tämä oli Valten tavallisia leikkipuheita pojille. Heidän kielessään ei ollut muuta poraamista kuin kairalla poraaminen, parkuminen oli kai vain itkemistä. Sen jälkeen kun heidät sijoitettiin meille, oli tätä yhteistä suomen kieltä jouduttu opettelemaan puolin ja toisin, että saatiin asiat selviksi ja yhteiset työt tehdyksi. Suomenlahden saarilta he olivat tulleet jo välirauhan aikana Kotkaan ja nyt viimeisen sotakevään aikana tänne. Meillä on pihapiirissä vanha saunarakennus, saunakamari ja iso mallassauna, siinä minä ja Emma aloitimme yhteisen huushollin pidon silloin, kun kasvatusäitini oli vielä elossa ja hallitsi taloa. Me tyydyimme siinä saunakamarin puolella asustelemaan, kun koko ajan tiesimme, että tässä olisi olo ja asuminen vain tilapäistä, vaikka taisi siinäkin kolmatta vuotta vierähtää. Mutta Kiurut tekivät oman pesänsä tavallisen äkkiä vanhan saunan puolelle, Valte höyläsi lattian plankut tasaisiksi, veti pinkopahvit seinähirtten päälle ja teki laudepuista sängyt, heillä kun ei ollut sänkyjä tullessaan. Toimen väkeä, ei sitä käy kieltäminen. Valte on minua vanhempi mies, yli viidenkymmenen, pieni, kuiva ja vikkela äijä ja tuonkin syksyn hän oli käynyt minun kanssani rääkissä avomeren puolella, siihen hommaan kun tarvitaan kaksi eikä kolmekaan liikaa ole.

Näitä karjalaisia oli näillä kulmilla muitakin, seuraavana kevättalvena he sahasivat sirkkelillä itselleen paatinlaudat ja laakealla kalliolla paasuttivat vesipadan höyryssä,

taivuttivat ja sovittivat ja muutamassa viikossa tekivät paatin joka ukolle eikä siinä kauaa nokka tuhissut. Siinä hyömyssä Valtekin itselleen pienemmän paatin sai.

Mutta nyt oli puhe vain saunanlämmityksestä, sanoin, että jos meidän väki menee ensin ja he pääsevät sitten, eikä Valtella ollut siihen huomauttamista. Meillä on uusi ja pienempi sauna likempänä rantaa ja siinä tavallisesti saunotaan ja tehdään muutkin työt, mitä saunassa pruukataan tehdä, Emma on siellä keittänyt saippuaakin yhdessä Kiurun Tyynen kanssa. Ajattelin, että lämmitän kivet sen verran kuumiksi, että lämmintä riittää heillekin eikä tarvitse ainakaan moittia saunaa isäntäväen jäljiltä kylmäksi. Kysäisin Valtelta, oliko hän nähnyt tässä pihamaalla tänään vierasta naista, joka olisi käynyt kysymässä. Ei hän veikkonen ollut nähnyt muita kuin näitä meidän omia naisia, kysyi vielä mitä tyttölöitä minun perässäni nyt kulki. Tyttölöitä, Valten sanomiset saivat joskus väkisinkin hyvälle tuulelle. No tästä tyttölöistä minä en tiennyt, sanoin, ja sen tähden minä sitä vähän kysyinkin. Valte meni omalle puolelleen sisään, Emma huuteli minua ja poikia syömään. Lisäsin vielä yhden latomuksen puita kiukaan alle, kurkistin luukusta ja näin kivien jo syvemmällä punertavan.

4. LUKU, *jossa kertoja antaa kuulustelijalleen nimen.*

Joku sanoi joskus, että »lahos niinko lasareti suurus», mutta yhtä hyvin olisi voinut sanoa samaa näistä vankilan suuruksista. Nälkä tässä pakkaa tulemaan aikuisella miehellä, ainakin tottumatta, mutta ei täällä kyllä ruokaa kulukaan siihen malliin kuin siviilielämässä, sanotaan nyt vaikka ojankaivuussa tai metsätöissä, joissa syntyy mieheen kuin mieheen melkoinen hiuko, kun ruumis vaatii polttoainetta. Täällä ei turhaan pääse itseään rasittamaan, vain tunnin saamme ulkoilla aseman pihalla ja silloinkin meidät pannaan kulkemaan rinkiä valvonnan ja komennon alla niin, ettemme kerkiä Ilkan kanssa montakaan sanaa keskenämme vaihtaa, Valte on kai jätetty vielä Raumalle. Tuskin sentään ovat häntä vapaaksi laskeneet. Kai siinä on se järki ja ajatus, ettemme vain pääsisi juonimaan mitään keskenämme, sopimaan yhteisiä valheita viranomaisten harhauttamiseksi. Olisi tietysti nekin pitänyt sopia jo etukäteen, mutta eihän niitä arvannut tukäteen valmistella, kun ei lähteissä osannut odottaa, että juuri nyt joudutaan kiinni.

Olin jo hengessäni valmistautunut siihen, että minua pidetään täällä tyrmässä päiväkaupalla, ennen kuin otetaan seuraavan kerran kuultavaksi, mutta olen vasta yhden kokonaisen päivän virunut täällä, kun salvat ja teljet kolahtelevat raskaan rautaoven takana ja vartija ilmoittaa ykstopisesti, että Aaltonen kuulusteluun. Kumma juttu, lauantaipäivä vielä, kas kun eivät antaneet pehmitä yli pyhän. Ainakin jotain tapahtuu, ajattelen, ja näin minua viedään jo parin yön jälkeen, puhelen herroille ja tovereille mitä sattuu ihan silkasta puhumisen ilosta. Varo itseäsi, Aaltosen Helmin poika, pidä pääsi kylmänä äläkä kerro mitään, mistä heillä ei ole tietoa, näin minä terästän itseäni, kun minua viedään pitkin kivisiä käytäviä ja harmaan oven taakse, siellä onkin jo puinen tuoli keskellä lattiaa ja edellispäiväinen kuulustelijani, se gangsteriherra kirjoituskoneineen pöydän takana, sivummalla tuolilla istuu laihanpuoleinen mies.

Kuulustelija komentaa minua istumaan ja minähän tottelen. Hän ilmoittaa, että laiha mies on ylimääräinen kuulustelija, sanoo nimenkin, ja on täällä todistajana läsnä. Eli toinen on todistaja ja toinen kuulustelee. Olin jo vartiolaivassa miettinyt, miten kuulustelijani muistuttaa elokuvien gangsteria ja nyt muistan nimenkin, Edward G. Robinson. Se se oli, se amerikkalainen näyttelijä, jota tämä herra toveri niin selvästi muistuttaa. Hän on tosin lihavampi kuin tuo Amerikan komeljanttari, mutta olkoon hän minulle Robinson tästä eteenpäin. Vaikka hän onkin sanonut nimekseen Tyko Junnila, se saa jäädä johonkin papereihin. Ja sitten on tämä hänen ylimääräinen kuulustelijansa, laiha mies seinän vierellä ja minulla herää aaninki ja aavistus, mikä mies tämä on ja kysynkin, että mistä käpykaartin lymypaikasta tuokin on tänne haettu, jostain montun pohjalta nostettu, kun täytyy saada ylimääräinen kuulustelija. Todistaja rykäisee kuin hännättynä, punaiset läikät lehahtavat poskille, mutta Robinson lyö rystysillä pöytään ja sanoo, ettei suunsoitosta ole paljon apua, Aaltonen tuntuu ehdoin tahdoin aikovan pahentaa asemaansa ja jatkaa:

- Teitä vastaan on niin paljon näyttöä, että voimme pitää teitä täällä sellissä homehtumassa vaikka kuinka pitkään. Ja jos ei tietoja rupea hyvällä irtoamaan, voimme viedä teidät Helsinkiin Valpon päämajaan ja viimeistään siellä ne irtoavat pahalla, onko selvä.

En vastaa mitään, hän on hävinnyt tämän ensimmäisen erän. Minä sain hänet hiilestymään ennen kuin oli edes asiaan kajottu. Nyt hän pladaskelee papereitaan, istumme kauan. Vasta, kun korjaan tuolilla asentoani pitkän hiljaisuuden jälkeen, hän aloittaa täysin kuivan asiallisesti ja muistuttaa, että meiltä oli löytynyt 140 000 markkaa erisuuruisina seteleinä. Olin väittänyt ansainneeni ne kuluneen suven kalastuksella, ja nyt hän liioitellusti rykii ja selvästi ivallisuutta tavoitellen kysyy, että kellekähän te olette sitten ne kalanne myynynt.

Nyt täytyykin fundeerata ja muistella vähän tarkemmin. Sitten luettelen, että Rauman keskuskaupan ylösostajalle sadantuhannen edestä pitkin suvea ja syksyä, Kaunissaaren kauppiaalle Pyhärannan puolella arviolta 30 000:n markan edestä ja sitten torilla ja muille pienemmille ostajille 60 000-70 000:n markan verran. Eli siinä on jo enemmän kuin tässä oli jäljellä, mutta olihan sitä ulostekojakin ollut, polttoainetta ja muita tarvekaluja, ja muuta mitä nyt täytyi huusholliin ostaa.

Nämä summat lupaa Robinson vielä tarkistaa kauppiailta, niin päästään siinäkin vähän totuuden jäljille, ja seinänvierusmies nyökkää vaivihkaa.

Sitten hän kysyy muustakin varallisuudesta ja kerron niin kuin asiat ovat, pankkitalletuksia ei ole, päin vastoin velkaa eri puolille, kauppoihin ja parille naapurille, sillä kalastajan huushollissa asiat ovat usein niin, että rahaa on ja sitä menee, mutta sikkoontumaan sitä ei kerkiä, pesäänsä ei raha ennätä koskaan tehdä ja kun on pitkä talvi, jolloin täytyy lähinnä vain parantaa vanhoja pyydyksiä ja tehdä ja pauloittaa uusia, ei kerkiä tienaamaan ja silloin velkaa pakkaa kertymään, vaikka kuinka visusti koittaisi elellä, mutta tätähän minä en heille selitä, sanon vain lyhyesti miten raha-asiat ovat. Robinson hakkaa posket täristen, kone paukkuu ja välillä hän jupisee kirjoittamaansa puoleen ääneen.

Mitään pankkitalletuksia ei sano itsellään olevan, vaan päinvastoin velkoja n. 60 000:- markan arvosta.

Hän kysyy, milloin olen Ukon ostanut, tämän ison moottoripaattini, tervakylkisen ja leveäföörisen, takakajuutta ja kaksisilinterinen kymmenen hevosvoiman Olympia

sisällä, ja sanon jostain syystä, että syksyllä - 42, rupeavat muuten väittämään, että sekin on salakuljetusvälineeksi hankittu, ja pienemmän moottoripaatin vuosi sitten. Asiahan on todellisuudessa täsmälleen päin vastoin, mutta ottakoot nyt tuostakin selvää.

Sen jälkeen he rupeavat penäämään merikorteista ja levittävät ne pöydälle. Siinä on Rauman edusta, Lyökin-Isokarin kortti Raumalta etelään sekä Selkämeren yleiskortti. Tässä on paljon isompi mittakaava ja siinä näkyy koko eteläinen Pohjanlahti Ruotsin rantoja myöden. Kysyvät, milloin olin ostanut nämä merikortit ja kerron, että yleiskortin Nordbergin kirjapuodista joskus syksyllä -42, nämä muut viime suvena, jos oikein muistan. Ennen rauhantuloa kumminkin.

Sitä erikseen kysyttäessä väittää kyseisen »yleiskortin» ostaneensa joka tapauksessa ennen Suomen ja Neuvostoliiton välillä solmittua välirauhansopimusta.

Ja tietysti Robinson rupeaa nyt väkäämään tästä yleiskortista, miten se on muka tarpeellinen kalastajalle, joka laskee rysiä kotirannassaan. Mitä asiaa minulla on muka ollut Gävleen ja Hudiksvalliin?

Sanon, ettei tähän päivään mennessä mitään, enkä ole Ruotsin puolella käynyt, mutta yleiskortti on tarpeellinen siinä kuin muutkin kortit. Harjoitan silakan kalastusta ajo verkoilla, käyn rääkissä niin kuin kalastajat sanovat, ja nyt viime aikoina vielä lohen siimakalastusta yhdessä Kiurun kanssa. Molemmat kalastustavat tapahtuvat kaukana avomerellä, niin kuin herrat ehkä tietävät, ja silloin ajautuu helposti pois kotivesiltä ja yhdeltä kortilta, on hyvä pitää mukana kortti, jossa on rantaviiva edes suurin piirtein ja samoin kaikki majakat ja fyirit merkittyinä. Vaikka joutuisi stormin kourissa räkäämään pitkiäkin matkoja, niin on jotain, mistä voi neuvoa katsella ja tamholtteja arvella.

Ja jos joku on piirtänyt korttiin viivan Rihtniemestä fyirilaivalle ja sieltä Ruotsin puolelle, niin minä en tiedä, kuka on käynyt paatissani piirustelemassa, itse en ole sitä tehnyt. Ja mitä sen yleiskortin tarpeellisuuteen tulee, niin monet ovat vieneet suolasilakoita syyskaunna Turkuun asti, se tapa ei ole jäänyt vieläkään. Ennen vanhaan vietiin Tukholmaan asti, mutta sitä ei ole tehty sodan jälkeen enkä minä ole Ruotsin puolella käynyt, niin kuin teille jo sanoin. Ja toinen juttu on se, että silakkanelikoita tehdään Merikarvialla Porin takana ja sieltä ne on haettava, Rauman tynnyritehtaan tavara on niin etukäteen varattu ja ylösotettu, ettei sieltä ole pienkalastajan mahdollista saada lastuakaan, kysykää vaikka. Ja korttia tarvitaan silloinkin, kun Merikarvialle lähdetään. Salakuljetuksessa en ole korttia käyttänyt, kun en ole kerran salakuljettanut yhtään mitään, en ihmisiä, eläimiä enkä tavaraa.

Väittää, ettei ole näitä merikortteja hankkinut salakuljetustarkoituksessa, vaan pitää ne tarpeellisenä ammatissaan. Kiistää jyrkästi edelleen käyttäneensä mainittua yleiskorttia salakuljetukseen ja väittää sen olevan yhtä tarpeellisen ammatissaan kuin muutkin kortit.

Toteaa vielä, että saahan täällä lasketella luikuria niin paljon kuin huvittaa, kyllä teidät vielä tilille saadaan ja seinänvierusmies nyökkää, jaa ja aamen kuin kinkereillä oltaessa. Panevat tupakiksi, minullakin käy tupakintuska, mutta en pyydä, katson heidän lävitseen kun he röyhyttelevät sauhujansa, nojaan ivan taaksepäin ja olen surutonta poikaa olevinani, vaikka kitalaki savuja kaipaisikin. Onhan minulla tupakkivehkeet tyrmässä, olen säästän poltellut, etten jäisi vallan ilman ja kyllä minulla tupakkia onkin vielä. Herrat pitävät tupakkitaukoa, taitavat yrittää maksaa

minulle näitä metsäkaartilaispuheita, kuka sen tietää, piti siitäkin mennä sanomaan, mutta kun oli niin hyvä sanomisen paikka. Sitten Robinson kuin muistaa jotain, tumpkaa pöydänkulman pelliseen tuhkakuppiin, kohentaa asentoaan ja rupeaa pienoiskivääristä kysymään, mistä se on peräisin ja miksi siinä on eri numero kuin aseenkantoluvassa, niin kuin onkin, mutta se johtuu siitä, että mies, jolta pyssyn ostin, kirjoitti väärän numeron aseeseen ostolupaansa ja sen tähden nämä väärät numerot joutuivat myös kantolupaansa, sanon, että käyvät kysymässä sitä Laitilan fallesmannilta ja aseeseen myyjältä. Ase on se, mihin sitä lupaa on anottu ja sama, joka on silloin pari vuotta sitten ostettu. Oikein hyvä peli jäneksiä pudotella ja lintuja myös, ja on minulla isompikin torrakka, mutta niin hyvässä piilossa, ettette sitä heti löydä, enkä minä sitä teille sano.

Merkitään, että kyseinen takavarikoitu ase on valtiollisen poliisin Turun osaston toimesta lähetetty Laitilan piirin nimismiehelle ja esitetty, että Yrjö Aaltoselle myönnetty mainitun aseeseen hallussapitoon oikeuttava lupatodistus peruutettaisiin, koska valtiollisen poliisin toimittamissa tutkimuksissa hänet on todettu sellaiseksi henkilöksi, joka ei täytä niitä vaatimuksia, mitä yleisen turvallisuuden kannalta on aseeseen hallussapito-oikeuden edellytyksenä pidettävä.

Robinson kysyy vielä peitteestä, niin kuin hän sanoo, enkä ymmärrä. Veneen peitteestä, hän täsmentää. Ei siellä mitään peittoja ollut, minun muistaakseni ainakaan. Kunnes ymmärrän, että hän tarkoittaa pressua, ja sanon että se on tarpeellinen syksyisellä merellä, ostin sen kuukausi takaisin Rauman keskuskaupasta, suoraan johtajalta. Kukaan ei nähnyt eikä mitään ostokorttia tai muuta lupaa kysytty.

Merkitään, että toimitetussa tutkimuksessa on todettu kyseisen »pressun» olevan peräisin Suomeen ostetuista n.s. Amerikkalaisen sotamateriaalin ylijäämävarastoista ja jonka myymiseen asianomaiselle kauppaliikkeellä on ollut asian- mukainen lupa.

Robinson katsoa luinauttaa seinänvierusmieheen, joka nousee ja avaa oven, kutsuu vartijaa. Yhtäkkiä, en tajunnut, että kuulustelu olisi näin pian ohi, mutta niin näyttää olevan. Vartija vie minut takaisin selliin ja rautaiset saivat kolahtelevat taas takanani kiinni. On se tyly ääni, ei siihen totu. Tai ehkä tottuisi, jos tarpeeksi monta kertaa sen joutuisi kuulemaan, mutta sehän olisi sen merkki, että on linnassa kuin kotonaan. En halua tottua.

Kuluu sitten monta päivää ilman, että mitään tapahtuu. Aamuhäätys, petivaatteet pois, takaisin selliin, jossain välissä tulee suursukupillinen, sitten monta tiimaa myöhemmin puolipäiväinen, ulkoiluhetki ja takaisin. Päivällisruoka ja siinä se sitten onkin, muuten on hiljaisempaa. Säästän tupakeita, poltan enää kaksi tupakkia päivässä, puolikkaan aamulla, puolikkaan ruuan jälkeen ja viimeisen ehtoosti. Nautin joka hengenvedolla kun se hetki koittaa, päätä melkein huimaa. Ja ajattelen Emmaa ja poikia, miten hekin nyt pärjäävät, mutta kai he pärjäävät, onhan Emma aikaihminen ja kova työhminen, pojat hän kyllä klaaraa ja elukat hoitaa, ei hänkään vain joka paikkaan kerkiä. Kun nyt ymmärtäisi pyytää jonkun vaikka talkoisiin, että saisivat paatit ylös ja talvikorjuun, ettei ainakaan mitään tärvääntyisi sen tähden, että minä olen täällä. Se tässä on hyvä puoli, että tämän syksyn enimmäkseen kalat on jo kalastettu, syyskynnötkin kerkesin tekemään, viimeiset viime viikolla, ehtoopäivisin kun koulu oli jo ohi, Valtin tytär tuli minulle valjaspojaksi, piteli valjaista, kun minä hollasin auraa kaksin käsin, ja se helpotti kyntämistä hyvän joukon. Luonnikas vähäflikka, joinkin aikuismainen ja kyseli kaikkia mitä nyt maailmassa on, aina silloin kun

mentiin pitkää sarkaa, aura viilsi ja käänsi maata ja Maija sipsutti sänkisellä pellolla, kyntämättömän maan puolella, saran päässä käännettiin ja Maija oli kovasti tärkeänä, huusi »ptruu» ja kiskoi ohjaksista. Meidän Rusko on jo muuten jonkun verran tasaantunut siitä, mitä se oli sodasta tullessaan. Se otettiin jatkosotaan parhaissa voimissaan ja kotiutettiin vasta ensimmäisenä rauhantalvena, laihtuneena ja SA-leima toisella lautasella. Mutta siitä oli tullut sodassa vauhko. Minut se kyllä tunsu, mutta kovasti rupeesi vikuroimaan ja korskumaan, jos jotain oudompaa oli eikä pyssynpauketta kestänyt kuulla lainkaan. Laulun se kyllä salli, tuntui päin vastoin rauhoittavan sitä, kun lauloin ja näin meidän kyntöurakkammekin sujui mukavasti kun Rusko veti, minä lauloin ja Maija piteli ohjasperiä. Niin, kyllä meillä väkeä avuksi asti on, mutta nyt ovat huonosti asiat, kun Valte ja Ilkka ovat lukon takana hekin. Kivinokasta viety kaikki miehet poliisin hoteisiin eikä tämä varmaan tähän jää, saas nähdä milloin ovat Valpon miehet Jaakkoa viemässä ja Einaria hakemassa.

Ja yhtenä päivänä ulkoilusta tullessa, niin kuin sitä ringissä kävelemistä hienosti sanotaan, minua ei viedäkään takaisin omaan boksiin, vaan sanotaan, että Aaltoselle on vieras. No kuka nyt on vieraaksi asti tänne tullut, ihmettelen enkä mitään sano, viedään sivuhuoneeseen ja sisarpuoleni Kaarina on tässä, vähän nolona ja outona nähdessään minut täällä poliisin hoteissa ja vankina, hän on tuonut minulle tupakkia pari laatikollista ja pari kirjaa, sanoo tulevansa ensi viikolla uudelleen. Vartija hoputtaa ja sanoo, ettei tutkintavangeilla mitään vastaanottoa ole, kiiruimmat asiat vain saa toimittaa. En muutakaan keksi, mitä hänelle sanoa, kiitän tuomisista ja kysyn sitten, mistä hän tiesi tänne tulla. Emma soitti, ehti Kaarina vielä vastaamaan, ennen kuin hänet ohjataan ovesta ulos ja näkymättömiin, sinne missä vapaat ihmiset ja kunnon kansalaiset ovat. Siviilin ja vapauden puolelle.

Sellissä katson paremmin hänen tuomisiaan, aski tupakkia ja kaksi tulitikkuja, pussillinen presuja, jostain saanut kessunlehtiä. Ei näilläkään mitään tee, jos ei ole piippua, täytyy pyytää häntä tuomaan semmoinen, vaikka huonompikin. Hyvä kun tämänkin toi, sisko. Mukulina olimme kuin kissa ja koira, pikkusisko kävi aina ärsyttämään ja valitti heti äidille, jos häntä vähän höyhensin. Se oli semmoista mukulien ilskaamista, sitten jouduimme erillemme äidin kuoltua, mutta joskus rippikoulun jälkeen hain hänet ylös kasvatusisäni avustuksella ja olemme siitä alkain pitäneet yhteyttä. Hän oli melkein kaksi vuotta meillä sodan aikana. Ja lukemistakin hän on minulle laittanut, »Tarzan taistelee jälleen» ja »Herra ja ylhäisyys, kenraaliluutnantti T.J.A. Heikkilän seikkailuja.» Näitä pehmytkantisia romskuja, sadan markan kirjoja. Hyvä niitä on lukea, vähän köykäisempää välillä. Talon puolesta sain Uuden Testamentin kun pyysin ja se tuli jo kertaalleen luetuksi.

5. LUKU, *jossa syttyy uskaltamisen himo.*

Seuraavalla viikolla vieras nainen tuli pihaan. Olin rannasta tulossa, levittänyt verkot kuivumaan ja sisälle menossa. Naisella oli ruskea takki yllään ja baskeri päässään, hän tervehti ja kysyi:

- Onko herra Yrjö tavattavissa?

Myönsin näin olevan, en sanonut muuten mitään, mietin, että minua on sanottu herraksi tai herra Aaltoseksi ehkä joskus jossain asioidessa, mutta harvemmin herra Yrjöksi. Oudolta se tuntui, muttei pahalta ja ihmettelin, mitäs nyt on tekeillä eikä ihmettely suinkaan vähentynyt, kun nainen sanoi, että hänellä oli kahdenkeskistä asiaa ja kysyi, voisimmeko mennä jonnekin sisälle, missä voisimme olla rauhassa. Pyysin hänet sisälle, autoin takin niskasta. Emma tervehti tulijaa, viisasin hänet peremmälle kamariin. Nainen ei ollut vielääkään esittänyt itseään, mutta asiansa hän esitti. Muutama inkeriläisperhe olisi halukas lähtemään Ruotsiin ja nyt hän kysyi, lähtisinkö minä heitä kuljettamaan.

Ensimmäinen ajatukseni oli, miten pääsisin tästä kunnialla eroon. Sanoin, että ilmat kävivät yhä huonommiksi tähän aikaan vuodesta, kun elettiin jo marraskuuta, eikä minulla ollut polttoainettakaan semmoista retkeä varten. Nainen kertoi, vieläkin nimettömänä pysyen, että he pelkäsivät palata Venäjälle, viedään vielä Siperiaan ja vankilaan, vaikka olikin luvattu amnestia. Tuo viimeinen oli minulle outo sana, arvelin sen tarkoittavan jonkunkaltaista armahdusta tai rauhoitusta. Mikäs minä olin Venäjän asioita tuntemaan, mutta oman maan asioista minulla oli semmoinen käsitys ja aaninki, että jos näistä kyydityksistä paloi, se oli paatin meno ja millä konstein minä sitten väkeni ruokin, sopi sitäkin kysyä, vaikkei se tietysti hänen asiansa ollut. Nainen kertoi, että Raumalta oli jo monia viety yli, yhdet ja toiset olivat olleet siinä mukana. Ja jotkut jääneet kiinnikin, lisäsin. Kerrottiin, että Eurajoen puolelta oli oltu isommilla paateilla liikkeellä ja jouduttu Ruotsin puolella merihätään, asia oli sitä kautta virkavallan tiedossa ja miehillä silloin varma raastuvan reisu.

Mutta nyt olivat tavalliset kalastajat jäämässä maihin, selitti nainen. Ja poliisit myös, heillähän on maissakin tekemistä, poliisit eivät lähde merelle kun on paha ilma, ei se ole heidän työtään. Mutta jos nyt olisi joku venemies, joka uskaltaisi ja osaisi, hän voisi onnistua. Ja pelastaa ihmiset, jotka hänen kanssaan lähtevät. Siksi minä kyselin, kuka uskaltaa lähteä merelle näin myöhään.

Nainen puhui vielä paljonkin tämän jälkeen, yritin vastustella ja kierrellä, mutten viitsinyt antaa hänen sanoa sitä, etten muka uskaltaisi. Hän vetosi siihen, kuka osaa ja uskaltaa ja niin aloin vähitellen taipua ajatukseen. Eikä kysymys ole vain osaamisesta, vaan siitä, että minun paatissani oli takakajuutta, jossa voi istua ja ohjata ja hoitaa konettakin samalla. Verraton apu myöhäisillä säillä, avopaatissa talven tullen paleltuu ruorin varteen ja vaikka saisi paatin ja lastin perille, hankkii itselleen vielä kuolemantaudin. Syyskauden kalastusta ja räähkipyyntiä varten minä sen aikanaan siihen timprasinkin, syyskylmillä ulapalla keikkumisen tähden ja suojaksi semmoisilla retkillä.

Eikä tämmöiseen reisuun lähdetä ainoastaan taivuteltuna, ei naisen sen paremmin kuin kenenkään muunkaan taivuttelemana. Vaan alkaa tapahtua, kun miehessä itsessään syntyy ajatus ja näky, jonka mukaan se voisikin onnistua, lähtö yötä vasten ulos merelle vaivihkaa, Suomen aluevesiltä pois ja sen jälkeen aavaa merta kompassin mukaan Ruotsiin. Satoja kertoja olin tuon alkumatkan tehnyt eri vuodenaikoina. Ja Kovankivien ja Santkarin Pookin jälkeen on edessä samaa avomerta Ruotsiin asti, mitenkä se nyt siitä kummenisi. Jos vain ilmat olisivat vähänkään suotuisat. Se voisi onnistua - ensimmäinen välähdys - ja siitä syntyy sitkas hehku, uskaltamisen himo, ja joka sitä on joskus maistanut, ei malta enää paikoilleen jäädä. Sovimme tämän tuntemattoman kanssa, että maksu koko joukolta olisi yhdeksäntoista tuhatta. Hän

tarjosi ensi alkuun viittätoista, mutta sanoin, että jo petroolin ja muiden tarvikkeiden hankkiminen maksaisi paljon, koska osa niistäkin täytyisi hommata tiskin alta ja muita kiertoteitä. Ja näin pitkälle reisulle täytyi löytyä kaveri ajamaan, toisen huilattaessa toinen ajoi, yksillä silmillä ei tuota matkaa tee kukaan. Ruotsiin ja takaisin tästä Pohjanlanden melkein leveimmästä kohtaa, siihen menee ainakin kaksi vuorokautta.

Hinta sovittiin eikä hän vaikuttanut olevan siitä ollenkaan pahoillaan. Lähtö tapahtuisi vasta joulukuun aikana, että kerkiäisin hankkimaan petroolit, bentsiinikortit ja jonkunkaltaisen pressun paatin etuosan peitteeksi sekä tietysti toisen ajomiehen, jonkun tarpeeksi luotettavan sekä asian että merellä olemisen puolesta. Eiköhän semmoinenkin tältä kylältä löytyisi.

Petroolin hankkiminen oli sinä ensimmäisenä rauhansyöksynä tuskan takana, mutta löytyihän sitä, kun tarpeeksi kyseli ja vähin äänin oli liikkeellä, sillä ei tämmöiselle reisulle lähtijä voi kailottaa sääntilistaansa julki ihmisten kuullen, joku siitä vielä arvaa, mitä on tekeillä ja mistä kyse. Muistaakseni pienen satsin sain Pyhärannan Rohdaisilta, kuponkeja ostin yhdeltä Reilan mieheltä ja ainetta itseään Raumalta, hyvä ja ponteva lohi oli sotkenut itsensä siikarysän maa-aitaan ja auttoi minua polttoaineen ostossa melko lailla. Emma siitä vähän nurisi, miksen myynyt lohta rahalla ja ostanut jotain kotona tarpeellista, näitä tarpeita olisi ollut helppo osoittaa ja olisi vieläkin. Niinpä, kävi se ajatus mielessä, mutta tarkoitus onkin kasvattaa leiviskänsä vielä paremmin, ostaa polttoainetta ja tienata sen avulla entistä paremmin, katsoa nokkaansa pidemmälle ja vähän vielä kauemmas, kuten hyvä kasvatusisäni minua oli aina opettanut senkin jälkeen, kun oli tullut selväksi, etten työssä ja ammatissa seuraisi hänen jälkiään vaan valitsisin kalastajan työn. Sillä kasvatusisäni oli tarkka mies ja perin siisti, hän oli kylän kraatari ja itsekin muualta tullut, hyvä ammatissaan ja kraatarimestariksi puhuteltiin. Piirongin loodassa on vieläkin tallella hänen kisällinkirjansa, mestari hän ei kai koskaan ihan virallisesti ollut, mutta moniaat puvut ja palttoot, hameet ja klänningit hän täällä ompeli kun ihmiset tallustelivat kinttupolkua pitkin kuusten alta Kivinokan pihaan ja tulivat mestarilta vaatetta tilaamaan. Joskus oli tyttölapsella kainalossa klänninkikretonki tai pumpuli, pojalla repussa verkapakka rippipuvuksi, mutta joskus otettiin tuuki mestarin pakasta, kaupungista tuodusta, sillä kasvatusisä osti kangasta pakkakaupalla kaupungista ja sai siten huokeammalla, lisäsi aineen hinnan sitten aina valmiiseen vaatekappaleeseen. Olisi hän mielellään minuakin opettanut kraatarin työhön ja opin minä ainakin langan neulansilmään työntämään, ja näin kyllä, miten hän käytteli mittanauhaa ja kyynärkeppiä, liidulla piirsi kaavan reunaan tummansiniseen verkaan ja leikkasi saksilla kaavat irti, neuloi sitten polkukoneellaan kaunista saumaa ees ja taas, autteli parsimaneulalla pahimmat ja kohta oli vaatepuulle nostaa kelpo pukine, semmoinen kuin oli haettukin. Niin, olisi hän minua siihen opettanut, mutta luontoni ei tahtonut taipua jatkuvasti ompeluksen äärellä sisällä istumaan. Pitkäksi tuli päivä polkiessa mustakylki-Singeriä, kun avovesi väikkyi jo Rihtniemen nokan tasalla ja päivä availi pälviä kedoille ja kallioille; sauma pakkasi menemään vinoon ja lanka sykkyrään, kun kalkkaat huutelivat kutsuaan haahkaneidoille. Vanhalla ruuhella vein muutaman verkonrisan kaislikon reunaan ja olin kutuhauista ja kevätahvenista niin otettu ja isä ymmärsi, että minut oli tarkoitettu kalastajan raskaampaan, mutta vapaampaan työhön. Sanoin isä, sillä muutakaan isää minulla ei ole ollut, semmoista jota olisin saattanut isäkseni sanoa. Niin, meren ja metsän linnut ja muut elävät saivat minusta hiipivän

vainoojan, pudotin pyssyn laukauksella pataan linnun jos toisenkin, kuljin naapurin apuna ja verkkolaisena rääkissä, vaihdoin paattia isompaan ja lisäsin pyydyksiä. Siinä mielessä seurasin isän opetuksia, vaikken ostanutkaan verkkaa, kretonkia ja kraatarinliitua, vaan verkkoliinaa, voiteluöljyä tai uuden paatin. Ja sisällä olen joutunut istumaan pikkutarkan työn ääressä moniaat kevättalvet parantamassa vanhoja pyydyksiä ja pauloittamassa uusia, siinäkin tulivat isän opit tavallaan käyttöön, mutta olinpahan ainakin itse istumiseni ja pauloitustyöni valinnut. Vaikka sen näin ja saatoinkin aavistaa, että isälle oli pettymys, kun hän ei päässyt antamaan taitoaan eteenpäin. Sitä en sentään tiedä, katuiko hän kuunaan, että oli juuri minut kasvatikseen ottanut. Olisi heille saattanut sattua joku säyseämpi ja lakealuontoisempi, jolla olisi ollut malttia ompeluksen ääressä istumaan.

Nuorena poikana olin usein tekemisissä minua pari vuotta vanhemman Ahlforsin Jaakon kanssa, hän asui ja asuu vieläkin lahden toisella puolen Hanhisten ulkorannalla isänsä torpassa. Isä Ahlfors oli luotsi ja he olivat sitä kautta meren tuttuja, virkansa hoidon ohella hän kalasteli sitten minkä ennätti ja Jaakko omaksui tästä luontevasti kalastajan ammatin. Jaakko neuvoi minua kalastamisen alkuun hyvinkin paljon, joitain asioita kyselin ja katselin muualta ja lopulta osasin itsekin, kasvatusisäni kun oli keskittynyt enemmän kraatarintyöhönsä ja Kivinokan pienten peltojen viljelyyn. Mutta yhtä kaikki, kauaa ei minun tarvinnut fundeerata, ketä ensiksi kysyisin toverikseni tälle meinatulle kuljetusreisulle yli joulukuisen meren. Meri on Jaakolle kuin toinen koti eikä hänkään panisi pahakseen pientä lisätienestii, neljä lasta torpassa hyörimässä vaimon lisäksi, siinä saa olla rivakasti liikkeellä, jos meinaa väkensä elättää.

Päivät lyhenivät ja satoi ensi lumen, lahtien peräksimet menivät jo riitteeseen, vaikka avomeri velloi vielä vapaana. Joulukuinen oli tulossa ja sanoin jo Jaakolle, että taisi olla väärä hälytys koko Ruotsin reisu, inkeriläiset ovat varmaan menneet Tornion kautta, mikä tietysti parempi olikin. Samaa sanoin myös Emmalle, sanoin, että on meillä nyt ainakin petroolia kevääksi, eikä hän sitä vastaankaan sanonut. Olisi tietysti niitä rahoja voinut muuhunkin käyttää, mutta turhempaankin ne olisivat voineet mennä.

*

Joulun jälkeen oli ilmassa selviä talven tulon enteitä ja vuosi vaihtumassa, kun tuo samainen, nimeään sanomaton inkeriläisnainen ilmestyi uudestaan pihamaalle ja jos mahdollista, vielä totisemman ja huolestuneemman näköisenä kuin marraskuussa. Hän ei ollutkaan lähtenyt pohjoiseen tai takaisin Venäjälle. Hän oli täällä ja ne toiset hänen kanssaan, odottamassa kyytiä. Niin, ja tuomassa rahaa. Tämä menisi hankalaksi, mutta olipa tienestiiäkin luvassa. Nainen sanoi, että nyt heidän omaisuutensa oli rahana ja pitäisi päästä lähtemään. Minä olin kai saanut kaiken valmiiksi? Myönsin, että näin oli, paatti oli vielä meressä ja petroolia riittävästi. Seuraavana päivänä, ehtoon edellä he tulisivat kaupungin rannasta, sataman perältä Suojan laiturista kyytiin. Sanoin, että tulisimme heitä hakemaan oikein Sylvesterin päivänä, pääsette uuden vuoden aattona lähtemään. Nainen poistui näine puheineen, muistutin häntä vielä, että rahat oli syytä olla rannassa käsillä. Menin rantaan, panin Ukon koneen käyntiin ja ajoin Hanhisten puolelle Jaakon laituriin. Hän oli yllätynyt ja myöhäksyi ajankohtaa, mutta tiesin kyllä, että se vanha uskaltamisen himo oli hänessäkin kytemässä, yhtä hyvin kuin

selvän setelirahan tarve. Kummempia ihmettelemättä valmistelimme paatin pidempään ajoon. Annoin koneen käydä vielä hyvän tovin, niin että voiteluöljy oli oikein juoksevaa, kun vaihdoimme öljyt, täytimme kupit vaseliinilla, puhdistimme kynttilät ja puhalsimme kaasuttajan suodattimet puhtaiksi samalla, kun otimme kajuutassa muutaman näkäräisen tämän uuden käänteiden johdosta.

Seuraavana aamuna täkkäsin paatin etuosan. Naulailin ripoja avoimen etuosan yli, vedin pressun kaiken yli ja lopulta naulasin pressun kiinni kantäkkiin pienillä rivan pätkillä. Ei se mitään siistiä työtä ollut, mutta aika oli käymässä vähiin eikä parempia heloja tai pislageja ollut siihen hätään saatavissa. Ennen sotaa olisi kai jotain ollut, mutta ei enää nykyisin, kai on tehtaillakin suuremmat kiiruut tehdä sotakorvauksia sodan voittajalle eikä maan omien asukkaiden pieniin tarpeisiin. Emma laittoi reppuun ruisleipää ja voi-paperiin käärittyjä paistettuja silakoita sekä kahvinkorviketta linkkukorkilliseen pulloon. Sen saisi ajon aikana pidettyä koneen vieressä ja sillä keinoin juomalämpöiseksi, ettei tarvitse kylmää kahvia juoda, vaikka kylmä kahvi tunnetusti kaunistaa. Tuuli oli navakka ja etelänpuoleinen ja Jaakon ranta on oikeastaan Urmluodon suojassa niin, että hän pystyi hyppäämään kyytiin, kun konetta pakitellen ajoin pikku hiljaa hänen möljäänsä vasten. Jatkoimme sieltä pidemmittä puheita, tulimme hyvissä ajoin Raumalle ja Suojan laituriin. Soitin satamasta pirssiauton ja kävimme torin kulman viinakaupassa. Ostimme reppuun muutaman pullon Jaloviinaa matkaevääksi ja lämmikkeeksi, sillä nyt oli edessä reisu, jonka kaltaista ei kumpikaan ollut ennen tehnyt.

Vuodenvaihteen päivä on lyhyt ja tullessamme takaisin satamaan oli jo hämärää. Meri näytti mustalta, taivaanrannalta ei erottanut mitään ja tuuli oli viiltävän kylmä. Kauaa ei meidän tarvinnut odotella, kun joku tuli koputtamaan rystysellään kajuutan ikkunaan. Tunsin, siinä oli sama nainen joka oli meillä käynyt, herra Yrjöä kysymässä. Kapusin paatista kaijalle, tervehdin. Hän totesi, että olin pitänyt sanani. Kysyin, montako heitä oli ja hän vastasi, että hänen lisäkseen neljätoista, he värjöttelivät työläisten odotuskopin varjossa. Nyökkäsin, se oli sovittu määrä. Sanoin, että maksu voitaisiin hoitaa kajuutan puolella ennen lähtöä. Nainen viittoi varjossa seisoville. He tulivat laukkuineen ja kasseineen yhdessä jonossa, siinä oli pari, kolmekin äitiä lapsineen, oli vanhoja ihmisiä, nuori flikka ja työikäisiä miehiä - sikäli kun nyt siinä pimeässä kerkisin ihmisiä niin tarkkaan arvioimaan. Yleisvaikutelmaksi jäi, että inkeriläiset olivat yleensä ainakin länsisuomalaisia pienempiä, ja niin asia näytti jatkossakin olevan, vaikkei siinä mitään suurta eroa ollut.

Pressun kulma oli maanpuolelta auki, Jaakko seisoi aukossa ja autteli ihmisiä peremmälle koijaan, pressun alle, otti vastaan heidän laukkujaan ja nyyttejään, jollain oli oikein heloitettu matka-arkkukin, jota ährättiin ja soviteltiin paatin pohjalle, sopivasti keskelle. Kun kaikki olivat puurissa, nainen tuli kajuutan puolelle ja luki minulle rahat kouraan stormilampun valossa. Totesin, että hän oli täyttänyt sopimuksesta oman osansa, nyt täytyisi vielä päästä Ruotsiin. Tämmöisellä ilmalla ei ainakaan viranomaisista olisi haittaa. Kysyin naiselta, mikä hänen nimensä oli, koska hän ei ollut koko aikana itseään esittänyt. Nyt hän sanoi nimekseen Helena, sanoin, ettei sillä muuten niin väliä ole, mutta kun on asioita sovittu ja kauppa tehty, mukavampi jos tietää edes jonkun joukosta nimeltä. Kysyin vielä, kuka nainen oli ollut heitä saattamassa, olin ollut näkevinäni ihmisen ilman kantamuksia värjötteleessä lyhtypylvään juuressa ja lastausta seurailemassa. Sitä en sanonut, että olin tuon naisen

tuntevinani jostain vuosien takaa. Helena sanoi, että hän oli huomannut saman vieraan naisen eikä tämä ollut heille sanonut yhtään mitään, vaikka saattoi tuo jonkun heikäläisen tuttuja ollakin. Sillä aikaa, kun Jaakko naulasi pressunlievettä paatin skantäkkiin kiinni, otin stormilampun käteeni ja saattelin Helenan kajuutan etuluukun kautta paatin etuosaan, pressun alle omiensa tykö. Stormilampun valossa katsastin, että kaikki olivat asettuneet sopivan mukavasti tänne paatin pohjalle. Nuori mies kysyi, mitäs nyt tapahtui kun heidät naulattiin tänne sisään, miten he pääsivät pois, jos jotain tapahtuisi. Kysyin, oliko hänellä puukkoa ja hän myönsi. Sitten ei olisi hätää, sanoin, hän voisi vain viiltää pressuun pitkän reiän.

»Mutt älä hyvä miäs tee stää turhampäite,» sanoin ja virnistin. Mies naurahti ja joku muukin. Hyvä niin, ei heidän kannattanut täällä pitää turhaa murhetta. En sanonut niin kuin asia oikeastaan oli, ettei tällä ilmalla merkinnyt mitään, pääsisivätkö he ulos vai ei. Jos paatti uppoaisi, se olisi meidän kaikkien meno. Kylmässä meressä kukaan kauaa potki.

Panin koneen käymään, Jaakko heitti auki fööristä ja ahterista ja läksimme ulospäin. En malttanut olla vilkaisematta taakseni. Siellä hän seiso i vieläkin, katulampun kelmeässä valossa ja katseli meidän menoamme. Ja olin hänet vieläkin tuntevinani samaksi ihmiseksi, kuin olin epäillytkin. No, ei hän nyt ainakaan voisi tehdä paljon mitään. Edessä olivat meillä vähän toisenmoiset murheet.

6. LUKU, *jossa päästään yli myrskyävän meren.*

Tuuli oli vastainen ja pimeässä näkyivät takana tuikkivat sataman valot, saarten tummat varjot sekä aaltojen valkoisina kohahtelevat harjat. Paatti puski sivuvastaiseen ja vesi truiski tyyrhytin ikkunoihin ja ylikin. Vesi jäätyi melkein saman tien, se läksi jo aaltojen harjalta lentoon, sillä tuuli oli päiväisestä vielä friskannut, tätä täytyi olla seitsemän, jos ei kahdeksan pesofadillista tai boforia niin kuin virallisemmin sanottiin. Pakkasta oli reilusti toistakymmentä astetta ja kylmyys hiipi luihin ja ytimiin. Merihän jäätyisi nyt, jos vain olisi tyventä, jäätyisi niin että kilahtaisi, ajattelin, ja yhdessä hyytävän kylmyyden kanssa takanani hiipi tuo epävarmuuden ja katumuksen ynseä pikkupiru, kuiskaili, että meinaatkos itsesi tapattaa, Jaakon kanssa ja vielä nämä viat-tomat ihmiset, jotka ovat uskoneet henkensä teidän käsiinne, jää Emma leskeksi ja Jaakon Tilda myös, lapset pienet niin sinulla kuin Jaakollakin... mutta nyt ei auttanut kuin tönäistä tämmöiset kylmäävät mietteet tiehensä ja muualle, pimeässä osaisi käsikopelollakin kotovesillä kulkea saarten varjojen mukaan ja väistellä valkoisina riisaavia matalia.

Rihtniemen nokassa on muutama pienempi luoto omana rykelmänään, kiviä tietysti rannat täynnä, mutta tutusta varjosta kun sai tamholtin, uskalsi ajaa karin rantaan ja Jaakko konttasi jäistä paatinsyrjää pitkin fööriin. Vedin koplingin vapaalle, laskin ankkurin ulos ja Jaakko vei pestin maihin. Raotimme pressua sen verran, että matkalaiset pääsivät kipuamaan ulos. He kysyivät, mihin paikkaan nyt oli tultu, sanoin, että täällä meidän täytyi odottaa tuulen asettumista, nyt ei ollut avomerelle mitään asiaa. Sytytin kajuutassa stormilampun palamaan ja se kädessä johdatin koko

joukon polkua pitkin katavikon keskelle vanhaan armeijan parakkiin. Vielä syksyllä täällä oli ollut ilmavalvonta-asema ja armeijan miehiä valvomassa liikettä merellä ja ilmassa. Ettei kukaan tule maahan tai lähde maasta pois ilman lupaa ja passia. Nuori mies, sama joka oli pressun alta poispääsyä kysynyt, viritteli tähän parakin hellaan valkeaa, joku oli kantanut nurkkaan pari sylystä puita. Seinustalla oli penkkejä ja nurkissa kaksikerroksisia sänkyjä, maalaamattomasta puusta jyrkästi tehtyjä. Niistä oli kaikki patjat ja filtit tietysti viety pois, mutta kun hella alkoi hehkua lämmintä, kyytiläiset rupesivat vetäymään pitkäkseen yksi toisensa perästä, lapset ja äidit sekä vanhukset ensin, nuoret miehet jäivät minun ja Jaakon kanssa viimeksi tulta pitämään ja tuulen huminaa kuulostelevaan. Sanoin heille, että voisin pitää kyllä valkeaa vireillä, jos he tahtoivat mennä maate. Valkean sytyttäjä puheli jotain vartiovuoroista, mutta rauhoittelin häntä, ettei tänne tänä yönä tule enää ketään. Ei tällä ilmalla, kun meidänkin täytyi tulla tuulta pitämään. Tuuli vahtii meidän puolestamme. Vähän aikaa mietittyään hän uskoi meidän puheitamme, kun Jaakkokin häntä vielä rauhoitteli ja toisetkin nyökyttelivät. Poika oli tainnut olla armeijassa, kun noin vartiovuoroista huolehti. Minkä valtakunnan, sitä en ruvennut kysymään. Vaikka hyvähän se tietysti niin päin oli, valppaus on aina hyväksi, mutta nyt ei tosiaan kannattanut murhetta pitää. Kotvasen kuluttua pojatkin menivät maate, jäin Jaakon kanssa vielä vähäksi aikaa istumaan, sanoin sitten, että hänkin voisi heittää pitkäkseen. Jaakko meni ovensuun penkille ja kuorsasi kohta, huoleton ja suruton mies. Lisäsin pesään vielä muutaman kalikan, ulkona stormi riehui ja rynnisti entisellä voimallaan. Kuulin, miten jollain pritsillä kuiskailtiin, eivät kai voineet nukkua, saaneet kaikelta jännitykseltä unen päästä kiinni. Sanoja en erottanut, kuului vain kuiskauksen kuhina ja puheen pohjanuotti, inkeriläisen siloinen ja pehmeä.

Seuraava päivä valkeni harmaana, uloskaan ei tarvinnut mennä sen tähden, että olisi pitänyt säätä ennustaa. Tuuli vonkui räystäissä ja parakin korsteenissa, peltiä täytyi säätää pienemmälle kun valkeaa poltettiin, se tahtoi roihuta kovassa vedossa ja olisi vienyt kaikki lämmönhivenet ulos, jos hormi olisi saanut olla kokonaan auki. Maassa näkyivät öiset jälkemme parin päivän takaisessa lumessa, mutta kuka tänne olisi nyt tullut jälkiä ihmettelemään tai muutakaan toimittamaan. Pakkanen oli hellittänyt hiukan, pilvet vyöryivät repaleisina ja raskaina alimmat melkein aaltoja viistäen, siltä ainakin näytti ja poskelleni pyörähti lumihiutale. Tässähän rupeaa pyryttämään, tajusin.

Tuuli yltyi entisestään, kävin sanomassa, että nyt kannattaisi päivänvalossa hakea paatista jotain ruokatarpeita, jos niitä jollain on, vaikka paras oli tietysti syödä säästäen, koska kukaan ei tiedä, kuinka kauan tässä joudutaan odottelevaan. Sen jälkeen naputin pressunkulmaa paikalleen, ettei lunta sataisi paattiin sisälle. Jaakon kanssa vedimme ahterista pari köyttä maihin, ettei paatti rupeaisi muljaamaan ja kiviin hakkaamaan, jos ankkuri antaisi periksi, sillä merenkäynti tuntui tähänkin kohtaan, vaikka tuulen varjossa oltiin. Taivaanranta katosi pyryyn, koko näitä kareja ja Rihtniemen metsäisenä seisovaa nokkaa ympäröivä maailma myös. Se antoi toisaalta huolenaihetta, kuinka kauan tässä jouduttaisiin nyt odottelevaan ja ihmettelemään, mutta toi omalla tavallaan outoa turvallisuudentunnetta. Ei tänne osaisi kukaan tulla, talvimyrskyiselle merelle, pahaiselle ulkokarille, ei kukaan semmoinen, jolla olisi meidän reissumme mitään huomauttamista.

Ja luulin ja olin vaistoavinani, että kyytiläisetkin tajusivat tämän, he vain tyyneästi istuivat ja odottivat. Vanha mamma haasteli jotain pienille lapsille, en tiennyt edes, oliko hän heidän mummunsa vai muuten vain jutteli lapsille, laulaa hyreksi joskus pienen pätkän. Nuoret miehet kävivät vuoron perään tekemässä klapeja, joku oli tuonut parakin kupeelle pinon ajopuita ja nurkassa oli vanha kirveen kalso. Puut olivat märkiä, joku keksi täyttää hellan uunin kosteilla puilla ja tekipä pientä pinoa hellan kylmempäänkin päähän. Sanoin, että toivottavasti puusi kerkiävät kuivua ennen kuin lähdetään, ja Helena sanoi, tämä kyydin järjestäjä joka minut tähän oli alunperin puhunut, että parempihan se olisi, että puut jäävät tänne vaikka märkinä, kunhan vain päästään lähtemään. Nuori mies, valkean sytyttäjä, joka oli muuten sanonut nimekseen Aapo, kysyi, että voiko käydä niin, ettei tänä talvena enää päästäkään Ruotsiin. Minua harmitti semmoinen puhe, ei tarvitsisi ollenkaan soittaa suutaan asioista, joista ei mitään ymmärrä eikä varsinkaan peljättää naisväkeä, joka rupeaa asioista aivan turhaan huolehtimaan. Sanoin, ettei tässä kannata kenenkään pitää murhetta ja turhaan huolehtia. Meri ei jäädy niin kauan, kun näin kovasti tuulee, tyvenellä se vasta jäähän menee. Ja heti kun tuuli vähänkään hellittää, me lähdemme. Panemme koneen käymään ja lähdemme kohti Gävleä. Sen minä olin katsonut yleiskortista meidän päämääräksemme. Olin ostanut marraskuussa Nordbergin kirjakaupasta Selkämeren yleiskortin, sen jälkeen kun tästä oli sovittu. Sanoin vielä myyjälle, että tätä nykyisin tarvittiin, rääkissäkin joutui menemään sen verran kauas. Ja Kiurun Valte oli puhunut lohisiiman laittamisesta, ulkomerellä sitäkin liotettiin. Myyjä oli muka jotain tietävinään, nyökkäsi vain ja sanoi, että avomerikalastus oli nykyään tärkeä elinkeino ja monen harjoittama, helpottaa hankalaa elintarviketilannetta.

Jollain oli ollut vadelmanlehdistä kuivattua teetä, vettä sulatettiin parakin nurkasta löytyneeseen kattilaan ja kaikki saivat lämmintä juodakseen. Jaakko mutisi jotain saunanvihtavedestä, mutta hyvä kun edes tämmöistä. Poltimme tupakit ja ihmettelimme, muutakaan ei ollut tehtävissä. Päivä oli lyhyt, ehtoo tuli aikaisin ja pani meidät vielä pimeämpään pussiin. Jaakolla oli mukanaan korttipakka ja otimme nuoret miehet mukaan sökörinkiin, kymmenen pennin panoksilla. Aapo oli yllättävä korttihai, tai sitten hänellä oli täysin käsittämätön tuuri, sillä hän kahmi itselleen potin toisensa jälkeen. Jaakko sanoi, että älä nyt kehu, että olisi pitänyt ruveta isoista rahoista pelaamaan. Kynitään sinut vielä puts plank ja jätetään tänne, kun lähdön aika tulee. Totesin, että tämä oli nyt vain leikkiä eikä niin vakavasti otettavaksi ajateltua ollenkaan, Aapo hymyili voittajan vilpittömiä hymyjä ja toinen, tummempi ja hiljaisempi kaveri myhäili muuten vain. Vilkaisin Jaakkoon vaivihkaa ja hän ymmärsi, ettei kannattanut vihjaista tässä vaiheessa rannalle jättämiseen. Saattaisivat turhaan hermostua.

Seuraavan päivän aamupuolella tuuli tuntui eineen verran moinanneen, aallot olivat pidempiä eikä vaahto lähtenyt enää lentoon kukkerpään harjalta, vaan teki laineitten väliin pitkiä juovia. Päätimme Jaakon kanssa, että ehtoommalla voisi yrittää lähteä, jos tuuli moinaisi tästä vielä vähän. Inkeriläisille tämä tiesi varovaista toivonpilkahdusta, mutta päivä siinä meni istuskellessa ja odotellessa, vadelmanlehtiä oli vielä teeveden joukkoon panna eivätkä tupakitkaan olleet aivan loppu. Olin ruvennut säästelemään niitä, koska aika alkoi käydä pitkäksi eikä kortinpeluu pikkupanoksilla jatkuvasti huvittanut. Päivä kului ja koitti sinertävä pimeys, pyry oli jo helpottanut ja ehtoommalla joskus kahdeksan aikoihin alkoi tuntua siltä, että tuuli oli

kääntynyt enemmän etelään ja laantunut selvästi. Nyt ei tarvitsisi puskea aivan suoraan vastaiseen jos Gävleen oltiin menossa, tähän tuli kuin tilauksesta. Jaakko oli samaa mieltä ja sanoimme väelle, että nyt lähdettiin. Tarvikkeet ja paatista tuodut kassit kannettiin takaisin, ihmiset sonnustautuivat jälleen ulkovaatteisiinsa ja tallustelivat hiljaisena jonona paatille, joka kellui kiviprykin vieressä niin kuin olimme sen siihen jättäneet. Jaakko autteli jälleen väen pressun alle, pumpppusin puhalluslampun liekkiä suuremmaksi ja sulattelin vesiputket, sillä tulovesirööri oli päässyt jäätymään mutkastaan, vaikka olinkin laskenut pumpun ja vaipan tyhjäksi jo edellisen päivän ehtoolla tänne tullessamme. Tarkistin tulpat, annoin koneelle kunnon bentsiiniryypyt ja veivasin. Muutaman yrittämisen jälkeen se pyrähti käyntiin, olin kuulevinani etupuolelta helpotuksen huokauksen. Jaakko kirvotteli maissa köysii, vaaplasin ne kiepille ja nakkasin kajuutan puolelle. Jaakko kapusi paattiin, työnsi sitä samalla maista irti. Tuuli käänsi meille föörin valmiiksi kohti avomerta, työnsin koplingin eteen ja matka alkoi. Kortti oli meillä vieressä, kompassin lukema ylhäällä ja pimeässäkin saattoi seurata, missä sen hohtava neula keikkui. Nyt otimme näkäräiset matkaa vasten, edessä olisi kahdenkymmenen tunnin ajo ja siitä ensimmäiset kymmenen tai kaksitoista tiimaa pimeällä merellä ilman kiintopisteitä tai tamholtteja, vain kompassin keikkuva ja hohtava neula suuntaa viisuttamassa, suuntana Syd Väst til Väst, lounaasta piiru lännen päälle eli suunta kohti Gävleä.

Aamun tullen olimme jossain keskellä Pohjanlahtea, olimme Jaakon kanssa vuorotellen pitäneet ruoria ja meri kävi yhä. Laskeskelin, että kulku kävi meillä hitaammin kuin tavallisesti, lasti oli kova ja meri melkein vastainen.

Tuuli kääntyi nyt etelästä vielä enemmän kaakon päälle ja nosti uudelleen vihaisen iilin. Merenkäynti muuttui ristimereksi, sillä alla lönki vielä edellispäivän pitkä lounainen meri ja sen päällä leiskui nyt kaakon nostamaa terävää aallokkoa. Aallot pyyhkivät paatin yli, pressulle ja tyyrhytin seiniin alkoi kerääntyä jäätä. Paatti rullasi yhä enemmän, tuuli yltyi entisestään, niin kuin se vastapäivään kääntyessään usein tekee. Aina aallonharjalta näkyi kaukaisuudessa ensin korkealle pärskivää kuohaa ja kohta tämän jälkeen maata riisaavan kohdan takana. Katselimme korttia vuoron perään ja arvelimme, että tämä maa olisi Örnskärin kallioita. Olimme jo selvästi Ruotsin puolella. Käänsin suunnan nyt suoraan länteen, ettei paatti olisi rullannut niin tolkuttomasti. Aallot olivat kasvaneet ja ne olivat jo taloa suurempia, alkoi näyttää siltä, että lyövät kohta perästä yli. Sanoin Jaakolle, että paattia täytyy keventää jollain konstilla. Pakaasit mereen, hän sanoi. Hän konttasi etuovesta pressun alle ja välitti käskyn kyytiläisille, se ei ollut kenellekään mieleen, mutta nyt oli pakko. Pressun lieve raottui suojanpuolelta, Jaakon yläruumis nousi esiin ja hän rupesi heittelemään matkatavaroita yli syrjän, kumartui aina välillä pressun alle ottaakseen lisää. Sinne menivät faneriset ja pahiset matkalaukut, meni tuo komea heloitettu matka-arkkukin. Yritin tunnustella koko ajan ruoria ja sitä, miten paatti makasi, takaa nouseva aalto tuli ottaa vinosti lanteelle, ei suoraan perse edellä, silloin se löisi paattiin sisälle, ja kaikkein eniten tuli varoa joutumista poikittain. Vähän aikaa sai ratsastaa kuohaavalla aallon harjalla, siihen noustessa koneen propelli haukkasi ilmaa ja kone nelisti pienen tovin, nyt voi korjata suuntaa ja ottaa vähän takaisin, aallon pohjalle tullessa piti olla taas melko suoraan aallon suuntaisesti, sillä siellä käy kumma vasta-aalto, joka voi isossa merenkäynnissä heittää paatin poikittain seuraavan aallon eteen, jos otteen saa. Jaakko huhki kuin heinä mies ja katosi viimein pressun alle, arvelin hänen siellä naijailevan

vielä pressunlievettä paremmin kiinni. Sitten hän tuli takaisin tyyrhytin puolelle ja kirosi, että on tämä touhua.

Ei tätä enää kauaa tarvinnut kärsiä, vaikkei aika pahimman hiivarin aikana tuntunut kuluvan mihinkään. Mieli oli niin täysin kiinni perän pidossa, aallot oli otettava yksi kerrallaan, alas pohjalle, ylös seuraavaa, sitten aina aallon- harjalta yritti vähäsen vilkuilla ympärilleen, minkä nyt lumipyryltä ja tuulen mukana lentäviltä pärskeiltä pystyi näkemään. Kello oli neljän huiteissa, kun maa tuli uudestaan näkyviin nokan edessä lännessä. Ajelimme maihin päin samalla kun yritimme pitää uutskiikkiä mahdollisten matalien varalta, aallot ajelivat kaikki valkoisina kukkerpäinä, mutta missä riisasi valkoinen kuoha jatkuvasti ja paikallaan, siinä oli matala. Varjot olivat jo sinertymässä, kun keksimme vasemmalla puolella avaran lahden ulompien saarten suojassa. Kaarroimme sinne päin vaikka paatti rullasikin sivumeressä puolelta toiselle, mutta keinuminen hellitti, kun pääsimme maitten varjoon. Avasin kattoluukun ja kurkistin sieltä ulos. Rannalla käveli joku mies, hän oli selvästi huomannut meidät. Yritimme ajaa lähemmäs, mutta ranta oli jäässä. Ajoin vähän matkaa, uusi jää ryskyi ja paukkui, paatti pysähtyi vaikka kone kävi. Joissain kalastajapaateissa on kuparipellitys föörin puolella vesirajassa niin, että niillä kestää ajella pienessä riitteessäkin. Tässä ei ollut ja mieleen nousi sekin huoli, että tuommoinen sitkeä syysjää repii paatin kohta fööristä rikki. Mies rannalla hyppi tohkeissaan ja huiatoi kuin lentoon lähdössä, ei aavistustakaan, mitä hän koetti meille huutaa. Jotain ruotsia se oli kumminkin.

Otin pakkia, läksimme ajelemaan pitkin jään reunaa ja kohta huomasimme jotain lupaavaa. Lahteen pisti pieni niemennokka, kallioinen kärki. Näytti siltä, että sen kohdilla olisi syvää, sillä kallio laski mereen sen verran jyrkkänä. Ajelin varovasti sinne päin tihenevässä hämärässä, jota rannan lumi sentään vähän helpotti ja Jaakko kävi taas viemässä pestin maihin ja puun ympäri. Olimme maissa ja vielä Ruotsin puolella. Ja elossa.

*

Nyt vasta muistin ajatella, miten pressun alla mahdettiin jaksella. Kurkistin etuovesta sinne pasaseerareitten puolelle ja kirpeä lemu oli minut tyrmätä. Totta kai jotkut olivat tulleet merikipeiksi tässä röykytyksessä ja pressun alla umpipimeässä, ei sitä tarvinnut ihmetellä. Ja kun joku oksentaa, tekevät toiset seuraa jo pelkästä hajusta. Viisitoista ihmistä oksentaa yllättävän paljon, paatin pohja oli melkoisessa siivossa. Mutta tuli sentään joillekin puolikuolleille ja kelmeille kasvoille pieni hymyntapainen, kun sanoin, että oltiin Ruotsin rannassa ja maissa kiinni. Raotimme Jaakon kanssa pressua ja auttelimme kyytiläisiä maitten puolelle. Uutta lunta oli maassa reilusti yli nilkan, kuinkas ei olisi ollut, kun melkein koko matkan oli pyryttänyt. Ihmiset totuttelivat tukevaan maahan jalkainsa alla, horjahtelivat ja tukivat toisiaan, puhdistivat enimpää saastoja vaatteistaan pehmoisella lumella. Luulin ensin, että yksi mummo olisi kompastunut liukkaalla maalla, kun hän polvistui lumeen ja kumarsi kerran, toisen, kolmannenkin. Tai luulin, että hänen täytyi vielä antaa ylen meritaudin jälkeen, mutta hänen kätensä liikkeistä tajusin, että hän teki ristinmerkkejä.

Mummonen nousi jaloilleen ja nuorempi nainen auttoi lumen pudistelussa hameen liepeistä. Läksimme jonona kahlaamaan uudessa lumessa, tässä tuntui olevan selvä

polku ja merelle oli näkynyt asutuksen valoja. Pakolaiset oli saatettava johonkin ihmisten huoneisiin, muuten heidät hukka perisi. Kylässä paloivat valot akkunoissa, raitilla tuntui savun hajua, kun jossain lämmitettiin. Jostain talosta tuli ihmisiä katsomaan, mitä väkeä täällä oikein liikkui. Hyvästelimme kyytiläisemme kädestä pitäen, toivotimme heille kaikkea hyvää ja läksimme tallustelemaan paatille.

Perillä tuumasimme, että pieni holani ja lepotauko voisi olla paikallaan. Kajuutassa oli priimuskeitin, jonka Jaakko pani nyt kohisemaan, päällimmäisiä vaatteita voisi sen yllä kuivatella, samoin vielä ajosta haalean koneen päällä. Keitimme korvikkeet ja hyvältä se maistui, kuuma kahvi ja voileipä nälkäiseen suuhun, tuntui kuin jokainen suupala olisi vatsasta siirtynyt suoraan lämmöksi ja voimaksi jäseniin. Kun oli toisetkin kupit juotu ja pantu vielä tupakiksi, annoimme päällisvaatteiden kuivua priimuskeitimen yllä, ennen kuin lähtisimme jälleen ajamaan. Sillä kyllähän me takaisin pääsisimme, kun olimme tännekin päässeet ja nyt ajaisimme paljon köykeisemmällä paatilla, viisitoista ihmistä oli jäänyt tänne, niin me Jaakon kanssa järkeilimme. Ja näiden puheiden päälle kuului föörin puolelta kovaa mäikkäämistä ja vieraat askeleet kopisivat paatin pohjalla. Yksi kultakaluunainen herra oli jo täällä, kaksi muuta maissa, mutta puuriin nekin tuppasivat.

7. LUKU,

jossa kertoja tutustuu Ruotsin virkavaltaan.

Miehet pitivät kovaa selontekoa ja svenskaamista, jota ei meistä taas kumpikaan ymmärtänyt, mutta tuntuivat haluavan, että meidän piti lähteä tästä paikasta pois ja ajaa kylän prykälle eli laituriiin, se prykä-sana oli ainakin siellä, ja kylän nimi oli Storgård, sen me olimme saaneet jo kylänraitilla kuulla, kun taloista tultiin ihmettelemään meidän pahasti ryttääntynyttä matkuettamme. Että Storgårdin prykälle, yritimme kovasti selittää ja käsimerkeillä näyttää, ettei sinne voinut mennä, koska meri oli jäässä ja paatti pellittämättä, mutta mikään ei auttanut, kävivät vain tuikeammiksi, kun vastustelimme ja lähdeittävä oli, yksi näistä formuniekkoista luotsasi ja kaksi muuta katseli päältä muuten vain.

Ajelin vain puolella teholla, jää rusahteli ja vongahteli föörin edessä ja sielua kirveli, kun ajattelin, miltä föörin laudoitus näytti tämän jälkeen ja pahasti sälöillä se olikin kun maihin päästiin, ei läpi asti nyt sentään. Jaakko totesi puoliääneen, että meidät taidettiin pidättää, enkä minäkään ollut toista mieltä. Storgårdin laiturilla seisoskeli viitisen miestä vastaanottamassa, he töijasivat paatin laituriiin kiinni ja viitoivat meitä nousemaan maihin. Kovasti siinä svenskattiin, yksi kosketti paatin syrjää ja sanoi meille:

- Fiin boot. Kaunis vene.

Puheet kävivät tällä erää vähiin ja meitä viittoiltiin astumaan edeltä. Kylällä, ei kovinkaan kaukana rannasta, oli iso ja pitkä rakennus, arvelin, että se voisi olla seurojentalo tai vastaava. Sisällä oli kirkkaasti valaistu sali ja siellä pitkä ruokapöytä. Sen ääressä istuivat samat inkeriläiset, jotka olimme jo kerjenneet hyvästelemään, ja samaan pöytään meidätkin viisattiin.

Ruotsalaiset lotat kantoivat meille lihasoppaa suuressa padassa, eikä siitä sopasta uupunut lihaa eikä makua. Samoin oli pöytä pantu muuten klupaiseksi, oli ohkaista vaaleaa leipää ja niin montaa lajia särvintä, ettei niitä osannut laskea, juustoa, makkaraa, voita ja lihaa, oli suolakurkkua ja punajuurta. Merkillistä, kun sota oli ollut koko maailmassa ja Suomessa oli kiristetty vyötä, pantu leivät ja särpimet ransuuniin ja kortille eikä tahtonut tarpeellisiakaan olla, niin tässä lahden toisella puolen, vuorokauden paatilla-ajon takana elettiin tämmöisessä yltäkylläisyydessä. Ainoa, mitä kaipasin, olisi nyt ollut laillinen rukiinen leipä, sillä ruotsalaisten vaalea ja littuskainen, vähän sormenkynttä paksumpi leivänklettu ei maistunut hongalta eikä haavalta. Seurasin Jaakon esimerkkiä ja vetelin omalle leivänpalaselleni reilusti voita ja särvintä, niin kyllähän se maistui. Ja lihakeittoa sai lautaselleen vielä toisenkin kerran, nämä ruotsalaiset lotat olivat nuoria ja kirkassilmäisiä naisia ja kukaties hyvillään kun pääsivät auttamaan viluisia ja nälkäisiä pakolaisia, olemaan toisille hyödyksi ja ystävällisyys suorastaan huokui heistä. Vaikkei tuota laulavaa puhetta ymmärtänytkään, ilmeet ja äänenpainot kertoivat kaiken. Sivusilmällä katselin inkeriläisten ateriointia. He olivat tietysti lopen uupuneita ja nälkä heillä oli kuin Viron sudella niin kuin sanotaan. Ja samalla hekin olivat hämillään kaiken hyvyyden paljoudesta ja vastaanoton ystävällisyydestä. Tämä oli heidän niin kuin meidänkin ensituntuma Ruotsin maahan, he vain olivat tulleet tänne jäädäkseen ja hyvähän se oli nähdä, ettei täällä tarvitsisi ainakaan nälkää kärsiä.

Lotat keräsivät talriikit pois ja toivat kahvikupit tilalle, kaatoivat sitten isosta pannusta kahvia ruuan päälle eikä sekään pahaa ollut. Totesin Jaakolle puoliääneen, että täällähän on näköjään ainakin joukossa oikeita kaffenpöönä eikä mitään voikukanjuuria niin kuin meillä. Kiitimme ja nousimme pöydästä.

Tämä seuraintalo tai mikä olikin oli pitkänomainen rakennus ja ovi aukeni suureen saliin. Se oli täynnä kerrossänkyjä niin kuin sotaväessä ja niillä asukkaita, miehiä ehtoopuhteen pidossa. Järjestys ja kuri ei ollut aivan niin jämpätiä kuin sotaväessä, vaikka nuo kerrospedit olivat sen mieleeni tuoneet. Joku lähellä istunut tervehti meitä, sanoi tere ehtot ja minä sanoin hyvää ehtoota, toinen siihen kysymään, että olemmeko Suomesta. Jaakko tuli juttelemaan hankin, istuimme penkille ja kohta muutama mies oli nokitusten meidän kanssamme tuttavuutta tekemässä ja kuulumisia vaihtamassa. Täällä oli jo ennen tulleet pakolaisia, nämä miehet olivat virolaisia ja he olivat tulleet moottoripaateilla yli varhemmin syksyllä. Suomen ja viron kielet sopivat hyvin yhteen ja saatoimme puhella jollain tavalla, ymmärtää ja tulla ymmärretyksi. He kertoivat olevansa tällä parakilla metsätoissa ja tienaaavansa hyvin. Joku sanoi, että minä ja Jaakko voisimme kysyä seuraavana päivänä töitä, jos haluaisimme. Vastasin, että meillä oli Jaakon kanssa semmoinen meininki, että yön tultua hiivimme takaisin rantaan, menemme paattiin ja lähdemme posottamaan päin Suomea. Virolaiset pudistivat päätään ja sanoivat, ettei se taitaisi onnistua. Täällä vahdit valvoivat yöaikaan asukkaiden turvallisuutta ja näillä vielä iso saksanpaimenkoira, joka kyllä äkkäisi pienimmänkin risauksen ja purisi menijää perseeseen, niin kuin nuori virolainen hyvin havainnollisesti esitti.

Tämä pakkasi vähän huolettamaan. Meidät oli otettu ruotsalaisten hoteisiin ja holhoukseen, jos ei peräti puolittaiseen vankeuteen, vaikkei se ollut meillä tarkoitus alun alkain ollenkaan. Mutta ehkä huomenna pääsisi asiaa paremmin selvittämään, kukaties. Lotat olivat tällä aikaa kovasti touhunneet ja sijanneet meillemkin

jonkunasteisia petejä, naiset ja lapset vietiin sivukamariin, miehille pantiin patjoja riiviin tämän suuren salin nurkkaan, sillä virolaisten käytössä olevia kerrossänkyjä ei enää meille asti riittänyt.

Inkerin pojat tulivat hekin virolaisten kanssa praakkia pitämään, joku heistä tuntui osaavankin muutaman sanan viroa ja puheen porinaa alkoi kuulua siltä suunnalta paljon vilkkaammin. Aika pian ruvettiin vähentämään valoja ja virolaiset rupesivat laittautumaan yöpuulle. Menimme mekin osoitettuun siskonpetiin eikä unta tarvinnut kauaa varroskella, se saapui äkkiä ja lyijynraskaana.

Heräsin kun sali oli vielä hiljainen, joku käänsi kylkeä, Jaakko kuorsasi vierelläni. Puin vähän vaatteita, hiivin köökin puolelle ja meinasin mennä trappusille tupakille, raotin ulko-ovea. Ulkona oli vielä pimeää ja koira tulla kipitti oven eteen. Palasin pimeään köökkiin, vesihanasta tippui vettä tasaiseen tahtiin. Painoin katkaisinta ovenpielen vierestä, sähkövalo oli kirkas vastaheränneisiin silmiin. Panin tupakin palamaan, istuin jakkaralle ison, kaakeleilla muuratun hellan eteen. Hella oli eilisestä lämmin, en voinut olla ajattelematta reippaita ruotsalaisia lottia, jotka täällä olivat edellisenä ehtona häärineet ja vielä vilpittömästä auttamisenhalusta. Karistin tuhkaa hellan pesään, kukaan muu ei ollut herännyt. En tiennyt, oliko ulkona joku vahdissa, joku muu kuin tuo koira. Mutta saas nähdä, mitä tämä päivä tuo tullessaan, ajattelin. Jos näille voisi selittää, ettemme olleet tulleet pakolaisiksi Ruotsiin ja meidät piti päästää Suomeen heti, oitis ja mahdollisimman pian.

Ulkotrapuista kuului kolinaa, kaksi lottaa ja heitä vanhempi siviililäinen astuivat sisään, heidän perässään tuli formupukuinen mies, lotatkin olivat muuten yhtenevässä formussa ja sen tähden olimme heidät lotiksi arvelleet. Miehestä en tiedä, oliko hän sotilas vai rannikkovartija, minua nuorempi kumminkin ja iso nahkainen pistoolikotelo vyöllä. Naiset vähän peljästyivät, kun näkivät minut täällä, mies puhui minulle hiukan takakenoisesti, niin kuin olisi arvellut minun yrittäneen karata tai muuten pahoja aikoneen, mutta leppyi pian. Sitten hän viittoi minut föliinsä, menimme pihan poikki puuhuoneeseen ja haimme köökkiin klapeja. Kun tulimme takaisin, flikat olivat virittäneet jo valkean hellaan ja siihen vain kuului kattiloitten ja pannujen alta. Romautin oman kantamukseni klapilaatikkoon. Pistoolimies naureskeli ja katsoi minuun päin, näytti eleillä, että minä olin iso mies ja jaksaisin kantaa paljon puita. Salin puolelta kuului sieltäkin kolinaa ja liikettä, väki alkoi herätä. Siviililäinen oli keittäjä, auninkoin että hän oli täällä vakituiseen virolaisten tähden, lotat oli hälytetty tänne ennemminkin meidän vuoksemme. Saimme kaikki aamukahvia ja kaurapuuroa sekä ohkaista vaaleaa näkkileipää ja sille monia hyviä särpimiä. Virolaiset läksivät töihin, minä ja Jaakko istuimme ja odottelimme yhdessä inkeriläisten kanssa. Nämä olivat selvästi helpottuneita, meidät oli otettu hyvin vastaan.

Jaakko alkoi käydä levottomaksi. Hän ei ollenkaan mielistynyt tähän odotteluun, mutta näin, ettemme nyt muutakaan voineet. Päivä oli jo valjennut, kun talon pihaan ajoi linjuriauto ja pari kolme henkilöautoa. Kaikki bentsiinin voimalla, täällä ei ollut häikäpönttöjä autojen takana tönöttämässä. Kotvasen kuluttua meitä tultiin hakemaan erilliseen huoneeseen, minua ja Jaakkoa vielä ensin. Siellä istui neljä herraa, formuista päätellen poliiseja tällä kertaa. Yhdellä heistä oli edessään kirjoituskone, hänen vieressään istui siviilipariskunta. Ihmettelin hieman näiden täällä oloa, mutta tajusin tarkoituksen, kun tuo viehättävä rouva toivotti meille hyvää huomenta selvällä suomen kielellä. Vastasimme, nainen sanoi nimekseen Maj-Lis Engström ja olevansa

Helsingistä kotoisin. Hänen miehensä Bengt oli ruotsinmaalainen, mutta ymmärsi vähän suomea. Nyt kaikista tulokkaista täytyisi ottaa henkilötiedot ylös, myös meistä kahdesta. Vanhin poliiseista viittasi istumaan, meille tuotiin tuolit huoneen keskelle ja siinä me istuimme, vastaillen kaikkiin kysymyksiin syntymäajoista, perhesuhteista ja asuinpaikoista. Sekin tuli mieleen, että jos nämä vielä ilmoittavat Suomen puolelle meidän täällä olostamme ja siitä tulee jotain harmia. Kuulustelu päättyi aikanaan, me pääsimme taas salin puolelle odottelemaan, kun inkeriläiset kävivät kukin vuorollaan itsensä ilmoittamassa. Helsingin rouva selitti, että yksinäiset aikuiset ihmiset yksitellen, perheet voisivat tulla kerralla. Monta tuntia tähänkin tärvääntyi. Seuraavaksi meidän tuli mennä paatille ja luovuttaa se ruotsalaisten haltuun, kunnes saisimme luvan lähteä takaisin.

Poliisit ja rouva seurasivat minua ja Jaakkoa takaisin rantaan. Siellä oli jo kymmenkunta miestä karvalakit päässä ja kintaat kädessä. Ilma oli lauhtunut, ruotsalaiset olivat tuoneet rantaan veivattavan vaijerivinssin, rullia, plankkuja ja pukkeja, sahanneet jääsahalla railoa paatilta rantaan asti. He selittivät rouvan kautta, että meri oli menossa jäähän, nyt täytyi nostaa paatti ylös. Kielsin sen ehdottomasti, sanoin ja olin mielissäni, että poliisitkin sen kuulivat oikein tulkin kautta, meillä nimittäin oli vielä silakkaverkot meressä Suomen puolella, ne ylös täytyi nostaa eikä paattia. Vähän aikaa tässä selviteltiin ja ihmeteltiin, mutta lopulta näytti siltä, ettei paattia ainakaan tällä rupeamalla ruvettu ylös nostamaan. Menimme paattiin, meidän tuli ottaa omat henkilökohtaiset tavaramme ja muutenkin panna paatti vähäksi aikaa seisomakuntoon.

Tarkistin koneen. Vaipan ja jäähdytysvesipumpun olin laskenut vedestä tyhjäksi jo silloin, kun meidät oli tähän kylänrantaan ajatettu. Hanat olivat kaikki kiinni, petroolitankin takana oli Aapon antama pistooli. Meillä oli omia tavaroita vielä reppuun pantavaksi kummallakin, pressun peittelimme uudestaan, jottei paattiin sataisi sisälle. Vielä kysyttiin, oliko meillä ampuma-asetta mukana. Vastasin, että on semmoinen joskus ollut varmuuden vuoksi kalarekillä, jos vaikka hylje sattuisi verkkoon sekoamaan. Kopeloin pyssyä kätköpaikastaan petroolitankin takaa, huomasin heti, että se oli toisin perin kuin sen olin itse jättänyt. Minua oli koeteltu, näköjään, mutta nyt piti olla muina miehinä. Otin asean ja nostin sen näkyville. Poliisi ojensi kättään ja painoin perän hänen käteensä. Hän irrotti lippaan vikkellä liikkeellä niin kuin olisi pyssyen kanssa paljonkin pelannut ja sujautti nämä sitten taskuunsa.

Nyt piti lähteä takaisin seuraintalolle, vuodenvaihteen päivä on lyhyt ja hämärä alkoi sinertää. Valoisa aika oli kulunut kuulusteluissa ja paattia ihmetellessä. Linja-auto odotteli meitä talon pihassa, inkeriläiset oli jo istutettu sen kyytiin. Rouva kysyi, oliko meillä sisällä mitään, kävimme sen häthätää tarkistamassa ja kapusimme sitten autoon muitten joukkoon. Kuiskasin Jaakolle, että mennään auton perälle. Yksi poliiseista nousi tähän autoon, mutta jäi johonkin etupenkkiin istumaan. Kuljettaja pani auton käymään ja sytytti valonheittäjät, auton lähtiessä liikkeelle oli pimeää. Sanoin Jaakolle, että nyt kyllä hypätään kyydistä, kun auto hiljentää metsätaipaleella sopivassa kurvissa, tässähan menee muuten ikä ja terveys näiden huostassa ja holhouksessa. Suunnitelma oli muuten hyvä, mutta tässä linja-autossa ei vain ollut takaovea. Eikä pako sitä kautta olisi ehkä muutenkaan onnistunut. Linja-autoa seurasi koko ajan pikkuauto, jonka valot paistaa möllöttivät pienen matkan päässä auton perästä. Vain jyrkemmässä kaarteessa auton valokiilat osuivat tieltä pois ja metsään,

juuri semmoisena hetkenä olisi linja-autosta pitänyt hypätä ja vetää sitten lumipenkan taakse maihin. Jos tässä olisi ollut se takaovi.

Puolisen tuntia ajettuumme auto tuli edellistä vähän isompaan kylään, täällä oli raitin varrella kauppoja ja muita rakennuksia. Auto pysähtyi ja ovi aukeni, sisään astuivat mies ja nainen suurta koria kantaen. He jakoivat kaikille paperi-pussin hymyillen ja ystävällisiä puhellen, vassokuuta sanoen ja minä ja Jaakkokin saimme oman pussin. Mies ja nainen hyvästelivät ja nousivat autosta pois, pussien paperit rapisivat ja joku lapsista päästi ihastuneen kiljaisun. Tuoksu oli suloinen ja toi joulun mieleen, täällähän oli piparkakkuja, kanelikeksejä ja karamellejä, pari omenaa kaiken muun hyvän lisäksi. Auto oli jälleen pysähtynyt, nyt ilmeisesti paikallisen osuuskaupan pihaan. Puotipuksu pumppasi bentsiiniä ja kuljettaja puheli hänen kanssaan koppelakki takaraivolla. Otin omasta pussistani omenan ja purra rouskautin. Tämä maa tuntui tiukkuvan hyvällistä, täällä ei tarvinnut kauheasti säästellä. Lopun pussista voisi kyllä jättää kotiin vietäväksi, jos sen sitten saa täältä mukaansa. Saisivat pojat vähän piparkakkuja. Jaakko tuntui olevan samanmoisisissa mielteissä, haluaisi hänkin säästää tästä jotain kotiin viemiseksi.

Tästä jatkettiin, kolmen vartin kuluttua pysähdyttiin jälleen johonkin kauppalaan, entisiä isompaan. Pysähdyimme kirkon pihaan, meidät vietiin ison rakennuksen pihaan ja kuinka ollakaan, täällä olivat lotat taas ruokatarjoiluineen ja kahvipöytineen, vieläpä samat lotat kuin tulohaminassa. Ruuan jälkeen meille osoitettiin makuutilat ja sanottiin, että täällä olisimme seuraavan yön, siskonpetissä lattialla. No, se kävisi meille, mutta nyt koottiin vielä lapset huoneen perälle ison pystykaminan ympärillä. Siinä sai tulkki-rouvamme puhua kauniisti ja suostutella muuattakin pikkupoikaa, joka ei olisi uskaltanut irroittautua äitinsä helmoista yhtään loitommas. Retki oli ollut pikkuiselle kova ja nyt turvassa pelko pyrki uudelleen pintaan. No, nurkassa lotat riisuivat lapsen toisensa jälkeen, pyyhkivät vähän kostealla pyyhkeellä ja pukivat sitten tämän ylle uutuuttaan tuoksuvat alusvaatteet ja muutenkin koko vaatekerran päällysvaatteita myöden, valkoinen karvalakki vielä päähän ja monot jalkoihin, niin johan kelpasi olla eikä näitä olisi enää samoiksi ryysyläisiksi tuntenut. Ruotsissa näki ihmisillä kunnollisia vaatteita, meikäläisten roitit kun olivat enimmäkseen vanhoja ja paikattuja, alkuperäisestä väristään hallottuneita ja monilla vielä merellä pahastikin likaantuneita. Mutta nyt kelpasi olla, eikä tuo äskeinenkään poika ollut enää yhtään pa-hoillaan uusista vaatteistaan. Aikuisille pakolaisille jaettiin heillekin uudet ja puhtaat alusvaatteet, meidät jätettiin tällä erää ilman. Se merkitsi, ettei meitä aiottu sittenkään viedä samaan säilöön inkeriläisten kanssa. Ehkä.

Ehtoo kului näin odotellessa ja praakkaskellessa, inkeriläiset jo aanailivat elämäänsä ja kohtaloaan uudessa maassa. Jollain oli sukua tai naapureita täällä jo olemassa, Venäjälle palanneista omaisistaan ei kukaan maininnut tällä haavaa. Jaakko halusi lähteä pihan perällä käymään ja kävikin, mutta kaksi poliisia seurasi häntä pistoolit vyöllä. Hän tuli takaisin ja kirosi kuin turkkilainen, että on se nyt perkelettä kun ei saa rauhassa käydä edes paskalla.

Minulla oli repussa silloin evääksi otetut Jaloviina-pullot, otin repun olalle ja nousimme vaivihkaa yläkertaan. Täällä oli ikään kuin parveke tai aitio, joka antoi salin puolelle. Sali aukeni sitten suurena ja avarana, vastapäisellä seinällä oli esirippu ja esityslava. No, avasimme ensimmäisen potun ja rupesimme ottamaan näkäräisiä, oikeastaan ensimmäisen kerran toisellekin jalalle tällä reisulla. Puhelimme ensin lä-

hipäivien tapahtumista, mutta kohtapa rupesimme laulun ääntämme kokeilemaan. Olimme laulaneet jo pariin kertaan »Elämää juoksuhaudoissa» sekä »Matalan torpan hiilloksella», muitakin ralleja olimme lurauttaneet, kun minun teki mieleni laulaa »Emma» sillä tämmöisenä hetkenä tuli jo koto mieleen ja Emma ja pojat, ja tiesin että Jaakollakin oli kotiin ikävä, vaikkei hän sitä sanonut.

Ja juuri silloin pari virkapukuista änkesi salin puolelle ihmeissään pällistelemään, etsivät tietysti, mistä ääni kuului. Äkkäsivät meidät parvekkeella ja rupesivat ylös kapuamaan. Kun nämä tulivat parvekkeelle arvatenkin meitä nuhtelevaan ja pientä ehtoopuhdettamme lopettelevaan, Jaakko tempaisi joutilaana seisseen tuolin ja heitti sen toisen poliisin päätä kohti. Mies väisti, onneksi, tuoli lensi kaiteen yli ja särkyi salin lattialle, kappaleet liukuivat pitkin ja poikin. Tästähän ruotsalaiset vasta riemastuivat ja Jaakkoa vietiin, sillä vaikka hän onkin väkevä mies, poliisit osaavat Ruotsissakin monenkaltaisia kavalia otteita. Hän pyysi minua avukseen, mutta paha minun oli ruveta ilman asiaa tappelemaan. Turhaan hän oli sitä tuolia paiskomaan ruvennut. Nyt meidät talutettiin miesten puolen siskonpetiin, sillä miehet oli majoitettu täälläkin yhteen huoneeseen ja naiset ja lapset toiseen, sen jälkeen, kun meille oli ankarasti svenskattu ja varmaankin luettu kovat notulit ja madonluvut. Kuulosti siltä, että vankilastakin oli puhetta. Minä en sitä enää tässä vaiheessa vakavasti ottanut.

Seuraavana aamuna oli pää kipeänä, mutta saimme sentään einettä haukatuksi ja aamukahvit hörpätyksi, taisi joku naisväen puolelta katsella meitä hiukan moittivasti. Olivat kuulleet rytinän kun meitä tuotiin trappusia alas ja tuomisen tarpeellisuudesta vähän keskusteltiin. Ei kai se nyt kellekään olisi häiriöksi ollut, jos me vähäsen laulaa luikautimme.

Aamupäivällä pihaan ajoi kuorma-auto ja meidät komennettiin lastaamaan siihen padat ja pannut, patjat ja muut huushollin kapineet mitä pakolaisten käyttöön oli annettu. Tulossa oli jälleen majan muutto, mutta tällä kertaa vain puolen kilometrin päähän sille rukoushuoneelle, jonka olimme kauppalan keskustassa jo nähneet. Rukoushuoneen vieressä oli sauna ja sinne tuli nyt kaikkien mennä, naiset ja lapset ensin, miehet vasta sitten. Saunan pukuhuoneen puolella oli lääkäri ja Helsingin rouva, se Maj-Lis tulkkina, ja hän selitti että lääkäri tarkistaa jokaisen terveydentilan ennen saunaa. Lääkäri kurkisti kurkkuun, koputteli rintaan ja kuulosteli stetoskoopillaan ja sitä mukaa valkopukuinen hoitaja merkkaili asioita planketteihinsa. Helsingin rouva katseli kainosti ohi kun miehet astuivat tohtorin eteen yksi toisensa jälkeen, sanoin, ettei kai minua ja Jaakkoa tarvitse niin tarkasti syynätä, me kun olemme lähdössä maasta pois heti kun luvan saamme ja tähän suostuttiin pienen keskustelun jälkeen.

Sauna oli kyllä samaa luokkaa kuin ruotsalaisten leipä, eihän täällä ollut edes lämmintä, löylystä puhumattakaan, hädintuskin puolihäaleää. Tomera nainen valkoisessa saunottajan puvussa toi penkille pari pesofadillista vettä mieheen ja saippuanpalan, rupesimme pesemään itseämme, jalat erikseen ja sitten muu kroppa. Jaakko pärräsi ja valitti, että koko selkänahka pois kraavitaan, kun toinen rupesi pesemään hänen selkäänsä juuriharjalla kuin vanhaa räsymatasta. Puhtaaksi se ainakin tuli, ajattelin, mutta sitten olikin minun vuoroni ja ymmärsin, miksi Jaakko oli ulissut vaikka muuten karskia miestä onkin olevinaan. Tämän pesemisen ja kuuraamisen jälkeen ämmä viisutti meidät suihkuun ja se kyllä friskasi melko lailla, ja hyvä oli sentään saada itsensä puhtaaksi, vaikkei tämä heidän saunansa nyt muuten mikään kaksinen ollut.

Rukoushuoneella olivat Ruotsin lotat panneet jälleen pöydän koreaksi. Ennen ruokailun aloittamista tulkkimme tuli ja kertoi, että tullessamme oli ollut yli kahdeksan boforin stormi ja Gävlestä ulos lähtenyt suomalainen höyrylaiva Vesta oli uponnut samassa ilmassa. Meidän oli täytynyt olla hyvin likellä Vestan uppoamispaikkaa, emme vain nähneet sitä kaikelta lumipyryltä ja pärskeiltä ja vielä korkeassa aal-
lokossa. Vestan uppoaminen ikään kuin vahvisti sen, minkä oikeastaan jo tiesimme, olimme olleet henkeämme kaupalla. Tässä salissa tai huoneessa oli pitkä pöytä, sen ääressä söimme. Toisella seinustalla oli vasemmalla puolella piano ja oikealla urkuharmoni. Syötyämme kiitimme jälleen kerran, nousin ja astelin urkuharmonin ääreen. Koko joukko kerääntyi harmonin ääreen, soittelin alkua ja naiset aloittivat virsikirjan virren »Sun haltuus rakas Isäni». Hautajaisvirsihän tuo on, tai haudalla aina laulettu, mutta Herran hallussa me olimme olleet, sanottakoon asia niin kuin se on. Tarpeeksi kova ilma kun on, ei mereltä palaa kukaan.

Lotatkin pitivät meitä vissiin vähän niin kuin sankareina, muutakaan selitystä emme tälle Jaakon kanssa keksineet, sillä miten nämä nuoret neitokset olisivat muuten viitsineet olla ehtookaudet täällä rukoushuoneella meidän kanssamme, kun he jo päivät meitä huolsivat ja kokkasivat. Anna oli heistä yksi nimeltään, vaalea ja hiukan tukeva, sitten oli ristiverinen Gittan ja vielä Eva, jolla oli oljenkeltaiset palmikot ja siniset silmät. Joskus me vain juttelimme heidän kanssaan, vaikka emme kieltä osanneet, piirtämällä makulatuuripaperille ja näyttämällä onnistui monen asian selittäminen. Millainen perhe kullakin oli, tai millaisesta huushollista kotoisin, mitä kukin teki ja niin edelleen. Talossa oli gramofoni ja flikoilla pari äänilevyä, joskus panimme joukolla jalalla koreasti ja tanssitimme niin Ruotsin kuin Inkerinkin tyttäriä, vaikka lotat tätä vähän ujostelivatkin, koska paikka nyt oli alun perin rukoushuone ja siten pyhitetty. Mutta kun se oli meille majaksi ja asumukseksi annettu, niin kai täällä nyt sai tämmöistä viatonta huvia harrastaa, arvelimme. Ehtookaunna ei meillä ollut enää muuta maakalaisseuraa kuin nämä tyttölapset. Vahdit ja vartiomiehet olivat menneet tärkeämpiä asioita vahtimaan. Päivät kuluivat, niistä tuli viikko, alkoi toinen, ja yhä vain grammari soi, siinä ruotsalainen miesääni lauloi jotain, joka tuntui olevan tytöille mieleen. Kunnes yhtenä päivänä Maj-Lis tuli sanomaan, että kapteenin tulisi olla valmiina seuraavana aamuna kello yhdeksän, silloin lähdettäisiin Gävleen papereita selvittämään.

Olin seuraavana aamuna kello yhdeksän saappaat jalassa ja kintaat kädessä, nokka niistettynä ja tukka kammattuna, päällysvaatteissa ja reppu pykälässä, mutta mitään ei tapahtunut eikä ketään kuulunut tulevaksi. Riisuin ryssänturkin ja karvalakin, istuin ja ihmettelin, panin tupakiksi ja annoin ajan kulua. Poliisipäällikkö tuli sitten tasan kello kymmenen ja ilmoitti, että nyt lähdettiin. Näytti kelloa, joka oli yhdeksän. Niin tietysti, Ruotsin aika on tiiman verran jäljessä Suomen ajasta, en ollut tuotakaan tullut ajatelleeksi. Kävelimme rukoushuoneelta kauppalan halki rautatieasemalle. Siellä tuli puuskumatta ja puhkumatta hiljainen juna, ymmärsin ilmajohdoista, että sähköllähän tämä kulkee. Ja juna itsekin oli siisti ja uudennihkeä, kaikki kiils ja plänkkäsi kuin juuri maalattu tai muuten käsitelty. Poliisipäälliköllä oli arvomerkit olkapäillään ja valkoinen turkistakki yllään, ihmiset tervehtivät häntä ohimennessään kunniaa tehden ja hän vastasi samalla tavoin. Minä istuin päällikön vieressä välirauhan aikana lunastetuissa ryssänturkeissa, ihmiset katsoa luinauttelivat minua sivusilmin ja

käänsivät päätään vielä ohi mentyäänkin, ihmettelivät varmaan, mikä rajaloikkari tai Venäjän desantti tuo oli.

Gävlen asemalla nousimme ja läksimme rintaisin astelemaan satamaan päin, olin ymmärtänyt, että hänen konttorinsa oli sillä suunnalla. Satamassa oli laivoja, yhtä suomalaistakin lastattiin parast'aikaa. Sahatavaraa näkyi ottavan, veisi sen varmaan jonnekin kauemmas. Maailmassa tarvitaan näinä aikoina puutavaraa, sodan aikana on poltettu ja pommitettu niin paljon, että puoli Eurooppaa täytyy rakentaa uudestaan ja se homma on vielä pahasti kesken. Suomessakin menee lautastandartti poikineen kun siirtoväelle ruvetaan huoneita timpraamaan. Saattajani ei ollut sanonut monta sanaa, mutta totesi sitten selvällä suomen kielellä:

- Iso kaupunki.

Hämmästyin, mutta vastasin:

- Niin on.

Tässähän nämä tärkeimmät jo tulivatkin. Edessä paistoi iso, virallisen näköinen kivitalo ja nousimme trappusia ylös toiseen kerrokseen. Täällä oli vilinää ja vilskettä, joka paikassa oli nuoria flikkoja täälläkin ja kaikilla vielä golfhousut jalassa, semmoiset jotka jäävät pussille puolissäarestä, ruudulliset sukat ja monot jalassa. Yhdestä ovesta menimme sisään, siellä oli taas virkailija ja suomenkielen tulkki. Minun tuli kertoa, miten ja miksi olimme Ruotsiin tulleet ja varsinkin, mikä minun ja Jaakon osuus asiassa oli. Tulkki käänsi minulle vielä oman kertomukseni, kirjoitin nimeni papereihin ja hyvästelimme.

Oli ollut puhetta siitä, että minut ja Jaakko lähetettäisiin kotiin jonkun kauppalaivan mukana tai sitten junalla Tornion kautta. Paatilla ei enää pääsisi, meri oli menossa jäähän ja pakkasta yli kaksikymmentä astetta. Luovutin aseeni heille takaisin ja sain tästä luovutuksesta kuitin. Kun nyt laskeuduimme trappusia alas, meitä odotti musta poliisiauto. Päällikkö istuutui etupenkille, kuljettajan viereen, minut istutettiin ahterpiitalle kahden konstaapelin väliin. Gävlen ja kauppalan välinen tie on kuin viivoittimella vedetty, nousuja ja laskuja siinä on sentään ja auto mennä porhalsi sataa kahta- ja kolmeakymmentä koko ajan.

Auto kaarsi rukoushuoneen pihaan, toinen konstaapeleista avasi minulle oven ja teki hunööriä, kun nousin autosta. Vastasin samalla liikkeellä, kiitin kyydistä ja menin sisälle. Jaakolle ja minulle katettiin viimeinen ateria täällä Ruotsin maassa, lotat laittoivat meille lujat ja oivalliset eväät koriin. Sinne meni leipää, voita, makkaraa ja juustoa, omenia ja muutama aski tupakkia. Poliisit istuivat meidän seurassamme, mutta eivät itse syöneet. Myöhemmin huomasimme, että lotat olivat laittaneet turkkien taskuihin hajusaippuoita, naisväki niistä sitten ilahtui kummankin huushollissa. Ruuan jälkeen menimme takaisin autoon, Eva juoksi peräämme, painoi lämpöisen karvalakin päähäni ja kietaisi kaulaliinan kaulaan. Sanoin vain yllättyneenä takk takk ja kiitos pali, en tiedä miten muuten olisin kiittänyt. Olisin antanut pienen suukon poskelle, jos olisin tohtinut.

Nyt meitä vietiin Storgårdiin, siihen kylään jossa olimme maihin tulleet. Tarkoitus ja meininki oli katsoa vielä, miltä meri näytti. Storgård oli entisellä mallillaan, meidän paattimme oli nostettu maihin virolaisten rinnalle ja meressä oli kiinteää jäätä noin kolmesataa metriä rannasta ulospäin. Sen jälkeen vähän sohjoa ja irtonaisia telejä, niiden takana avoin vesi. Helsingin Maj-Lis oli tullut tulkiksi mukaan vielä tälle viimeiselle matkalle ja herrat kysyivät, mitä tahdoimme tehdä. Sanoimme, että

pannaan paatti mereen. Me lähdemme tästä Suomeen. Käytin mittatikkua petroolitankissa ja pyysin täydennystä, sitä meille kohta tuotiinkin. Miehiä haettiin paikalle, paatti paaksattiin paikalla ympäri niin, että fööri osoitti nyt avomerelle ja Suomeen ja vedettiin köysi fööristä ulos. Käsivintturi istutettiin jäähän, vuoron perään kaksi miestä veivasi vintturia, toiset siirtelivät pukkeja ja rullaa. Liukkaalla jäällä paatti liikkui jo ilman rulliakin, vintturia siirrettiin muutamaa otteeseen ja ehtoohämyssä paatti työnnettiin jään reunalta navakassa vastatuulella vellovan sohjon joukkoon, hyppäsimme paattiin ja olimme vapaita lähtemään. Jaakko lykki pitkällä airolla isoimpia telejä sivummalle, veivasin konetta ja se rupesi nassuttamaan kuin tyhjää vain. Paatti puski tietään sohjosta ulos, heilutimme karvalakkejamme ja koko virkavalta ja talkoomiehet jään reunalla heiluttivat meille takaisin. Nyt otettiin sträkki itä-koilliseen, kohti Raumaa. Vesi truisi sivuvastaiseen ajaessa, tuuli oli idän päällä. Pakkasta oli jälleen parinkymmenen tietämissä, pressun päälle alkoi muodostua jääljannetta jo nyt, vaikei Ruotsin ranta ollut häipynyt vielä mihinkään ahterin takaa. Ehdotin Jaakolle, että otamme enemmän päin itää, suoraan päin tuulta ajettaessa ei paatti kerää vettä niin pahasti kuin sivuvastaiseen mentäissä.

8. LUKU, *jossa kotimatka on pitkä ja hyinen.*

Pakkanen oli kova, ulos lähteissä oli mittari näyttänyt kahtakymmentä astetta ja kajuutan lasit menivät kohta jäähän. Luimme korttia ja peilasimme majakoita parhaamme mukaan, ajaa rynkyttimme suoraan päin itää, sillä rynkyttämistä se oli, kun jouduimme puskemaan vastatuuleen. Aina tovin saattoi ajaa pelkän kompassin varassa, mutta sitten oli työnnettävä pää kajuutan kattoluukusta ulos ja tähystettävä, mitä edessä näkyi. Samalla sai kasvoilleen jääkylmää merivettä, niin kylmää, että se poltteli ja kulmakarvat jäättyivät karvalakkiin kiinni.

Ajoimme neljän tunnin vahdeissa ja meille kävi selväksi, että vauhti oli tavallista menoa paljon hitaampaa. Aamu valkeni ja rupesin sträkkäämään nyt suoraan kaakkoon, sillä niin ajaen me pääsisimme edes Oolannin pohjoispuolen saaristoon ja meillä olisi jotain mandollisuuksia selviytyä ihmisten ilmoille. Minua rupesi huolettamaan, että tällä vauhdilla polttoaine loppuisi vielä ja me rääkäisimme takaisin Ruotsiin. Toinen pelon aihe oli se, että jää kerääntyisi pressun päälle ja kajuutan ja tyyrhytin katolle niin, että paatti lopulta kaatuisi. Sillekään ei voinut tässä kohtaa mitään tehdä, vesi truisi föörin yli ja paattiin, ajoi sitten lujempaa tai hiljempaa.

Puolenpäivän tietämissä Jaakko nousi tyyrhytin katolle seisomaan sieltä paremmin nähdäkseen ja sanoi, että kaukana edessä näkyi laivan masto tai jokin muu semmoinen. Kaakon suunnalla se oli ja päätimme jatkaa samaa sträkkiä, koska edessä oli sitten edes jotain. Annoin Jaakolle ruorin, hain kajuutan kätköstä kymmenen litran vanhan pirtukekon, jonka olin säilyttänyt pahan päivän varalle niin kuin sotamiehen rautaisen annoksen. Se oli täynnä petroolia ja laskin sen tankkiin. Jaakon näkemä ei ollut ankkurissa oleva laiva, se oli kalliolle pystytetty merkkitanko ja sen juurella oli pieni talo tai kalasauna, niin kuin Suomenkin puolen ulkokareilla joissain paikoin on. Pääsimme likemmäs, lisää luotoja nousi näkyviin ja saimme itsemme paikalle

yleiskorttiin, niin me ainakin arvelimme. Lounaan kantilla näkyi taivaanrannassa pitkä varjo, se oli Fasta-Oolannin Getan vuori, näin ainakin Jaakko selitti, hän kun oli liikkunut täällä muuanna syksynä ennen sotia. Millä asioilla, sitä hän ei sanonut, minä en sitä kysynyt enkä kysy. Ehtoo oli jo hämärtymässä, kun pääsimme luodon rantaan, pudotin ankkurin ahterista, mutta maihin ei ollut heti menemistä. Koko paatti kun oli paksun jääkuoren peitossa eikä meillä ollut enää kuin ehkä parikymmentä senttiä kuivaalaitaa jäljellä. Kauaa emme olisi voineet enää avomerren pärskeissä ajella, paatti olisi kaatunut jäälastinsa alla ennen pitkää. Hakkasimme kirveellä jäät irti, Jaakon tehdessä työtään peilasini petroolitankin. Mittatikku kolahti pohjaan, tankki kaikui tyhjiyytään. Meillä ei ollut ainetta enää edes tunnin ajoon. Tartuin kirveeseen vuorollani, jäänlohkareet molskivat veteen ja paatti kohosi tavalliseen syvyyteensä. Vedimme köydet maihin ja rantakalliosta löytyi pari rautaista kiinnityslenkkiä, tämä oli selvästikin oolantereiden vakituksia kalahaminoita. Hämärä tiheni nopeasti, selkäreput ja kirves mukana astelimme majalle. Ovi oli auki, astuimme sisään muutta mutkitta. Nurkassa oli kivistä muurattu takka ja sen vierellä kuivia puita, viritimme valkean ja rupesimme korviketta keittelemään. Meillä oli Ruotsin lottien laittamat runsaat eväät, joten nälkä oli äkkiä nitistetty. Jaakko totesi, että tämä mökki oli niin hatara, että melkein pääskysset lensivät suviaikaan hirrenraoista sisälle ja nytkin voisi heittää karvalakkinsa ulos. Perää tässä puheessa olikin, kovin lämpimäksi tätä ei tällä tuulella ja pakkasella saisi. Ripustimme päällysvaatteita kuivumaan, vedimme tupakkisauhut ja prohtailimme vielä hyvän rupeaman vaatteiden kuivumista odotellessa. Tulen loimussa oli lämmin ja näkyi, miten vaatteiden pinnasta nousi höyry, samaan aikaan kun selkäpuolella saattoi jo aanailla kylmän hiipivän hyisine henkäyksineen. Kun vaatteemme olivat siedettävästi kuivuneet, vedimme ryssänpälsyt peitoksi ja kävimme nukkumaan nurkan lavitsalle, mihin joku oli joskus tuonut jopa sammalta pehmikkeeksi. Nyt hiiret olivat peuhanneet sen hienoksi puruksi, mutta emme viitsineet sitä poiskaan siivota. Jospa sekin vähän lämmittäisi, sillä oolantereiden takassa ei ollut edes uuninpelliä ja mökki olisi kohta yhtä kylmä kuin tullessamme. Nukuimme pitkälle seuraavaan aamuun, mitä nyt kylmä meitä välillä herätteli.

Puita oli jäljellä ja saimme aamukahvit keitetyksi. Päätimme tehdä ulkoa löytyneitä ajopuita sen verran klapeiksi, että seuraavakin tulija päivän selviäisi. Majan toisella seinällä oli harmaaksi maalattu yksinkertainen kistu ja sieltä löysin viitisen litraa petroolia. Sen voimin pääsisimme jatkamaan taipaletta. Ilma oli parantunut, tuuli moinannut ja kääntynyt etelän puolelle. Jos polttoaine loppuisi kesken, meidän täytyisi jättää paatti ja yrittää jäitä pitkin kävellen johonkin ihmisten ilmoille. Paatin menetys olisi tietysti iso vahinko, toinen olisi se, että joutuisimme ehkä viranomaisten kanssa tekemisiin ja saisimme tästä reisustamme harmia. Henki se tietysti kallein olisi, mutta kaikin puolin olisi viisainta yrittää eteenpäin, nyt kun meillä oli taas pieni flaimiska petroolia tankin pohjalle kaataa ja ilmakin oli parempi. Pohjoisessa aukeni Pohjanlandin ulappa, muuten ympärillä oli lumen pälvittämiä, korkeita ja karuja kallionpölliä kuin aikoinaan merenpohjaan lyötyjen naulojen kantoja. Näiltä Oolannin pohjoispuolen pikkuluodoilta oli parahultainen matka Isoon Klindiöön, pitkään ja korkeaan kalliosaareen ulkomeren partaalla. Siellä olisi seuraava kalasauna ja olisi siellä jonkun taiteilijan huvilakin, johon hakeutua tuulensuojaan, hätätilassa vaikka pidemmäksi aikaa. Evästähän meillä oli, joten nälkä ei olisi suurin murheemme. Sieltä

voisi taas jatkaa tilanteen mukaan kotia kohti tai Uudenkaupungin edustan luoteihin tai Kustaviin. Ja sinne asti voisi petroolikin riittää.

Ison Klindiön ranta oli sulana, kun sinne tulimme. Saimme paatin suojaisaan poukamaan ja läksimme kallioille suojaa etsimään. Taiteilijan huvila tai pieni mökki oikeastaan oli lukossa, joten meidän oli mentävä kirveellä sisään. Nolo oli tietysti niin tehdä, mutta johonkin meidän oli taas päästävä itseämme sulattelemaan, muu ei kummallekaan tullut edes mieleen. Prasuttelimme tulta hellassa ja saimme paikat lämpimiksi, Jaakko rupesi koluamaan kaappeja sillä aikaa, kun minä lämmitin meille korvikepannullista. Priimuskeittimen vierestä löytyi taas viisi litraa petroolia. Nauroin, että jo oli meillä käsittämätön tuuri, kun joka paikassa löytyi sen verran ainetta, että juuri ja juuri päästiin eteenpäin. Joko oli jollain meininki saattaa meidät kotiin saakka tai sitten nitistää aivan kynnykselle, härnätä ennen lopetusta kuin kissa hiirtä, mutta sitä ei koskaan voi tietää. Se oli tässä nähty muutenkin ja talvisodassa vielä varsinkin, en ikinä unhoita miten Lehtovirran poika haki tupakkia ja meni omaan poteroonsa, kranaatti tuli suorana osumana hänen kuoppaansa ennen kuin oli ehtinyt edes savuja vetää. Tämä mökki piti lämpönsäkin paremmin ja saimme hyvän unen. Seuraavana aamuna rustasimme pöydälle preivin, jossa kiitimme yökortteerista ja petroolista sekä pahoittelimme oven särkemistä. Mutta hätä ei lue lakia, se on vanha sana eikä toisin voisi oikein ollakaan. Panin pönkän ovelle ja astelimme rantaan.

Läksimme ajamaan viidellä litrallamme kohti Isokaria ja Isokarin majakkaa. Ulkokarien päälle oli kasaantunut jäätä, avovedessä ajelehti erikokoisia telejä ja lauttoja. Jaakko sitaisi narunpätkän kuin suitsiksi tyyrhytin katon kädensijoihin ja seisoi aina välillä katolla, näki sieltä jäät ja avoimet vedet paremmin. Uutta jäätä loppumatkasta särkien otimme sentään Isokarin haminan kiinni ja nyt olimme jo ihmisten ilmoilla. Toisen kautta, petrooli oli jälleen vähissä eikä sitä tavaraa voinut täältä enää niin vain omine lupineen ottaa. Meillä ei ollut edes petroolikortteja mukana, kun emme arvanneet, että joutuisimme tämmöiseen pulaan takaisin tullessamme. Kylmyys tuntui hivuttautuvan kohti luita ja ytimiä.

Meillä oli kummallakin ryssänturkit niskassa ja karvalakit päässä, jäätyvällä merellä ei tarjennut muuten. Maan keskellä oli majakka, sen vieressä fyymestarin asunto. Koputimme oveen, meidät kutsuttiin sisään. Rupesimme esittämään asiaamme, sanoimme, että olimme Rauman suuntaan menossa eikä meillä ollut petroolia. Emme nyt ruvenneet selostamaan todellista reissumme kulkua, mainitsin noin vain ja puolihuolimattomasti, että olimme olleet lohikoukkuja hakemassa ja stormissa eksyneet. Selitys tuntui kelpaavan tai fyymestari ei ainakaan kysellyt enempää meidän menoistamme. Hän mainitsi, että saarella oli luotsiasema ja luotseja, näillä taas runsaasti petroolia ihan viran puolesta. Itärannan luotsien mökeistä ei tarvinnut kauaa kysellä, kun eräs mies suostui myymään meille kaksikymmentä litraa petroolia. Palasimme majakan kautta, kerroimme fyymestarille, että saimme polttoainetta ja olimme lähdössä. Samalla tuli nokkaan papusopan tuoksu, oli puolen päivän aika ja fyymestari kutsui meidätkin syömään, koska hänen emäntänsä oli keittänyt papusopan ja siitä kuulemma riitti meillekin. Lämmin ruoka teki hyvää, nyt jaksoi katsoa tulevaisuuteen taas luottavaisia mielin. Eikä tässä vielä kaikki, fyymestari oli tosiaan meidän auttajamme, sillä ruuan jälkeen hän vei meidät vielä majakan torniin jäättilannetta kiikaroimaan.

Kiitimme näitä hyväsydämissiä ihmisiä ja läksimme sitten ajelemaan kohti pohjoista ja kotia. Ajaminen oli yhä hitaampaa, jäästeitä täytyi väistää kierrellen ja kaarrellen, välillä hakata tuuralla tietä lauttojen läpi, sillä aivan ramuttomasti ei jäissä voinut pellittämättömällä paatilla ryskiä. Kiersimme ulkomeren kautta, liki Vekaran saarta, joka on melkein yhtä ulkona kuin Isokari, muutaman mailin pohjoisempana vain, ja sielläkin asutaan, otetaan leipä ulkomeren kalastuksesta ja linnustuksesta. Meillä on sentään vähän maata ja hiukan metsää, tuolla ei ole kuin kalliota ja katavikkoja. Ehtoohämyssä otin tamholtin maihin eli Pyhämaan Kammelaan päin, mustassa metsänrajassa tuikutti pieni valo. Paatti karahti kiintojään reunaan, Jaakko paineli föörissä irtonaisia telejä syrjään ja iski lopulta tuuran tukevasti jäähän. Sidoin paatin siihen ja läksimme kävelemään kohti rantaa liukkaalla jäällä.

Tulimme torpan pihalle. Öljylampun valo lankesi hangelle, tässä saattoi erottaa pihapiirin ja huoneet sen ympärillä. Talo näytti pieneltä, nyt oltiin jo kotinurkkia lähellä ja niin kuin minusta tuntui, kaltaistemme ihmisten joukossa. Koputimme ovelle ja astuimme sisään, toivotimme hyvää ehtoota sisälle tullessamme. Jostain syystä ei kukaan tuntunut vastaavan toivotukseen, jäimme seisomaan ja istuimme ovensuun rahille, vaikkei kukaan mitään sanonutkaan. Täällä oli vastikään syöty, emäntä pesi astioita ja noin parinkymmenen ikäinen tytär parsi sukkia. Isäntä oli itse ryhtynyt verkonparannukseen. Hänellä oli verkko haarukassa keskellä lattiaa, lamppu katossa niin, että valo lankesi sekä isälle että tyttarelle. Rupesimme selittämään, että olimme ajaneet jäissä koko päivän ja olimme Raumalle menossa, emme muuta pyytäneet kuin yösiijaa. Emännän astiat kolahtelivat pesofadissa, tyttö oli kovasti keskittynyt ompelukseensa. Isäntä ei sanonut mitään, nyrpisti nokkaansa vaivihkaa, se johtui ehkä verkkojen kalanlemusta.

Tajusin, että olimme melkoisen rähjäisen näköisiä ryssänturkeissamme, partaisia ja nokisia, haisimme savulta ja petroolilta emmekä sen tähden olleet ehkä parhaita mahdollisia kortteerimiehiä. Lisäsin, että sekin riittäisi, jos pöydän alle voisimme vetää pitkäksemme. Hiljaisuus oli niin tympeä, että pakkasi korvia särkemään. Jaakko kertoi puolestaan, että olimme olleet lohenkoukkuja pois keräämässä ja stormi oli heittänyt meidät Oolannin pohjoispuolen luotoihin, sieltä olimme nyt pikku hiljaa tulossa takaisin niin kuin vain jäiltä pääsimme. Isäntä rupesi puhumaan kuin puoliksi itsekseen, ännkäksi niin että siitä oli vaikea saada selvää:

— Tä-tä-täsä k-kyläs o-om pali isomppi ta-taloi. Tu-tual niit o.

Ja viittoili samalla vasemmalla kädellään johonkin poispäin. Mainitsi niitä taloja nimeltäkin, rupesi kohta laskemaan, kuinka monta lehmää kussakin oli, kalavettäkin niillä oli vallan määrättömästi. Suoraan hän ei käskenyt meitä muualle menemään, mutta sanoi samalla selvästi mitä ajatteli. Minua kiukutti moinen saituuks ja tympeys ja näin, ettei Jaakkokaan varsin riemastunut, kun emme edes paljoa pyytäneet. Mihin se heidän lattiansa olisi kulunut, jos siinä olisi pari karvareuhkaajää yhden yön maannut?

Läksimme ulos pimeään ja suuntasimme puittenlatvojen välistä näkyvän taivaan mukaan kylälle päin. Metsän takaa aukeni peltoa, jossain näkyi vähäsen isompi talo. Kai maar tämä oli nyt sitten tuon kitupiikki-isännän puheitten mukaisia yöyräitä taloja. Jaakko kirosi matkalla saitaa äijää ja olin samaa mieltä, päätimme niinkin, ettei seuraavasta talosta näin helpolla lähdetäkään. Yösiija otetaan vaikka emännän vierestä, mutta eivät nämä voi juoksuttaa meitä koko yötä ympäri pitäjää kortteeria kerjäämässä.

Savun haju tuli nenään pihalle ehtiessämme, kuusenhakojakin oli pantu trappusten eteen. Pyyhimme jalkamme, tämä oli selvästi isompi talo. Koputtelimme itsemme sisälle, täällä oli kotona emäntä ja kymmenvuotias poika. Emäntä komensi poikaa kamariin, tämä ei lähtenyt vaan jäi äitinsä viereen, katseli sieltä. Tajusin, että meidän täytyi olla tavallisen peljättävä näky, kun joka talossa näin kamalasti katsottiin. Sodan aikana oli varoiteltu kaiken maailman desanteista ja metsäkaartilaisista ja kuka niistä kaikista tiesi vieläkö, joku oli hyvin voinut johonkin unhottua. Esitimme asiamme ja yhtä hankalaa tuo tuntui täälläkin olevan. Isäntäkin muualla, ei hän voinut ottaa yksinään. Ajattelin, että parempi on antaa ajan kulua, ei ruveta nyt väkisin tätä yökortteeria väntämään, vaihdoin puhetta ja Jaakkokin tajusi, missä mennään. Ruvettiin tätä kylää kartoittamaan, kyselin, mikä torppa se tuolla rannassa on, kun sieltä tiedettiin tänne viisata. Emäntä tuhahti ja sanoi hyvin sen väen tietävänsä, vähitellen tuli tämä kylä selvemmäksi, missä oli taloa isommallekin väelle asuttavaksi, missä taas kituutettiin tavallisten eläjien lailla, missä oltiin peräti kurjasti. Emäntä sanoi itsekin olevansa toiselta kylältä kotoisin, Pyhämaan Pitkäluodosta, eli Pyhämaan nokasta niin kuin merellä kulatessa usein sanotaan, Pyhämaan metsäinen nokka kun kurottuu samaan mereen Rihtniemen kanssa, jäähän siihen vähän merta ja merenriisaamia kareja väliin, mutta kauempaa katsoen nuo maat ja niemet ovat melkein rintaisin ja tämä emäntä melkein naapurin flikkoja, kysyin ettei muuan sen kylän flikka ollut mitään sukua, tai aikaihminenhan jo oli, semmoinen joka oli meidän kylällä emäntänä. Ja oli kuin olisi emäntä muuttunut yhdellä liikkeellä, kuin jonkin epäluulon karttiin syrjään vetänyt, hän kysyi kasvot loistaen, oliko Anni meidän naapureita ja niinhän me kerroimme asian olevan. Sitten hän pyysi, kuin vielä varmuuteen päästäkseen, että sanoisimme, mitä miehiä me oikein olimme. Sanoimme nimemme ja mistä olimme, siitä sentään pidimme kiinni, että olimme olleet lohia kalastamassa tai oikeastaan lohenkoukkuja pois keräämässä. Emännän Anni-siskon asiat tietysti selitimme niin kuin parhaiten taisimme, eikä niissä mitään moitteen sijaa ollutkaan ja nyt muuttui ääni kellossa. Nainen lähetti poikansa hakemaan lisää puita, viritti tulet hellaan ja rupesi ehtoomyöhdellä keittämään perunia ja paistamaan sianlihaa, arveli, että kai maar meillä nälkä oli, kun kerran olimme koko päivän merellä olleet. Oli kaiketakin, kahvinkorvikkeetkin hän meille keitti päällisruuaksi ja touhusi meille pedin sivustavedettävään sohvaan, laittoi oikein puhtaat lakanatkin. Käytimme tätä kääntynyttä tuulta hyväksi sen verran, kun olimme piirongin kulmalla nähneet kerran mustan puhelinkojeen, että kysyimme, saisiko pikaisesti soittaa kotiin, kun on ollut tämä kulkeminen vähän epävarmaa. Totta kai se kävi laatuun eikä emäntä halunnut kuulla maksusta puhuttavankaan. Niin minäkin soittaa kilautin Emmalle, että täällä ollaan tallella vielä eikä enää kovin kaukana. Emma huokasi syvään Jumalan kiitos ja sanoi, että tulkaa nyt jo kotiin, täällä pojat lakkaavat jo isäänsä kysymästä kun vissiin luulevat, ettei isä enää takaisin tulekaan, ja Jaakon Tilda käy harva se päivä köökin pöydän ääressä istumassa eikä uskalla ihmetellä ääneen, onko meistä mitään kuulunut. Sanoin Jaakolle, että meri oli jo jäässä meidän rannan ja Hanhisten nokan välillä kun Jaakon emäntä kerran pääsi meille kuulumisia kysymään, huomenna Tildakin voisi lähteä kotiin huojentunein mielin.

Seuraavana aamuna kiitimme hyvistä yösijasta, emäntä keitti meille aamukahvit ja lähetti terveisiä siskolleen, mutta me olimme jälleen petroolia vailla. Kuljimme torpasta torppaan ja saimme lopulta kaupat syntymään, annoimme nimemme ja

lupasimme lähettää miehelle petroolikuponkeja ostamamme määrän edestä, mikä tietysti oikein olikin ja niin me sitten teemme, kun ensin kotiin pääsimme. Nyt meidän täytyi kiertää paatilla Pyhämaan nokan ohi ja pääsimme sentään livahtamaan Kajakulman maittenpuolelta, siinä kun on sen verran syvää ja selvää vettä, ettei ollut vielä kerjennyt jäähän vetämään, väistelimme jäälauttoja ja ehtoopimeillä pääsimme Rihtniemen nokkaan, Haurlahteen Piispankallion viereen, joka on semmoisen tunnin kävelymatkan päässä meiltä kotoa. Suviseen aikaan kestää ajo Pyhämaan Kammelasta Rihtniemen nokkaan tunnin tai vähän yli, nyt siihen oli mennyt jälleen koko päivä. Tarvoimme pitkin metsän pimeitä polkuja syvässä vitilumessa, ja harvoin on puitten läpi kajastava kodon valo sykehdyttänyt niin paljon kuin tällä kertaa. Olimme kotona ja ehjin nahoin, viluisia kyllä ja märkiä, sillä upottava vitilumi oli vienyt meistä kaiken puhdin ja tarmon viimeisellä metsätaipaleella.

Avasin oven ja nokkaani lehahti niusen lämmin tuoksu. Emma oli keittänyt meille lihasopan, arvellut kai ja aanaskellut, että me ehtoon mittaan ilmestyisimme, pojat tulivat minulle molemmat syliin ja näin, että Jaakollekin tuli pieni kotoikävän häilähdys, mutta meillä oli ajatus hoitaa asiat loppuun ennen kuin hän lähtisi kotiinsa Hanhisiin, ettei taas tarvinnut edestakaisin trampata pehmeässä hangessa, nyt ei Emmen kertoman mukaan ollut Tildakaan pariin päivään käynyt, kun keli oli käynyt niin raskaaksi. Lihasoppa maistui, sen jälkeen koitti hetki isän raottaa reppuaan, jos sieltä jotain löytyisi. Omenat olivat paleltuneet, mutta lapsille kelpasivat kyllä piparkakot ja varsinkin suklaa, jota täytyi oikein pieninä palasina ransuneerata. Kalle seisoi silmät ummessa, suu supussa suklaapalan ympärillä ja huojuutti itseään vaivihkaa. Ei hänkään ollut ennen saanut suklaata maistaa tai muuta karamelliä, sota oli semmoiset herkut Suomesta vienyt eivätkä ne olleet vielä takaisin tulleet. Emma kaatoi meille vielä ruuanpäälliskahvit ja leikkasi nisulongasta tuhteja, melkein tuumaisia siivuja, joten kyllä meitä oli odotettukin. Siinä syömistä toimitellessa yritimme parhaamme mukaan tehdä reisustamme tiliä ja meriselitystä, tietysti noin vaimoväkeä ja lapsia varten pahimpia paikkoja hiukan vaimennellen, semmoisella puheella vain, että olihan se tuullut, mutta emme me pahimman stormin aikana koskaan merellä olleet, ja petroolikin oli hyvin riittänyt koko matkan. Miksi sitä turhaan antaa toisen kantaa murhetta vielä jälkeensä, kun on kerran hengissä kotiin tultu ja vielä omalla paatilla eikä viranomaisien kyydillä.

Rupesimme Emmen kanssa laittautumaan yöpuulle, kun pojatkin olivat jo aikaa sitten nukahtaneet omille sijoilleen ja Jaakko kuorsasi peräkamariassa. Emma aukaisi nutturansa, päästi tukkansa valahtamaan hartioilleen ja sanoi vähän peljänneensä, mahtaisinko minä enää kotiin tullakaan. Yritin lohduttaa, että enkös sentään tullut, niin kuin aina ennenkin. Jos liikaa rupeaa pelkäämään, voi yhtä hyvin jäädä kotiin ja sinnekin on moni kuollut.

Seuraavana aamuna kävimme Jaakon kanssa kysymässä Kiurun Valtea talkoisiin. Tuuli oli kääntänyt pohjaiseen ja sitä myöden klaarannut taivaan, hengitys huurusi, kun taluttelin hevosta tallista. Ruskon selkään sälytettiin taljat ja köydet, miehet kantoivat kirveitä, lapiota ja pokasahaa. Paatti oli Haurlahden rannassa avomerta vastassa, samassa paikassa, mistä kertovat joskus alkutalven keleillä pirtulasteja maihin tuodun silloin ennen sotia ja suuren salakuljetuksen vuosina. Eilinen ajo oli kuorruttanut paatin jääkalikaksi ja nyt se oli yöpakkasissa kerjennyt juuttumaan tuumaiseen riitteeseen. Ensi alkuun oli hakattava ylimääräiset jääkuoret pois ja sillä

kurin kevennettävä paattia, Valtekin ihmetteli, miten olimme saaneet noin jäisen paatin kanssa edes ajettua ilman, että koko paatti kaatui. Talja rikattiin rantalepän ympärille, tuotiin rullia ja kaljuja hollille ja annettiin Ruskon vetää, talja nitisi ja paatin fööri kohosi jälle. Meri oli tehnyt rantaan pienen jäisen harjanteen, sen jälkeen panimme kölin alle aina rullia vetämisen auttamiseksi ja pidimme paattia samalla pystyssä kahden siirrettävän pukin varassa. Viimein paatti oli tarpeeksi ylhäällä, etteivät luoteen kantilta ryntäävän stormin ajamat jäätelitkään jaksaisi ulettua sen partaalle, siihen se tuettiin paikoilleen seisomaan ja jätettiin pressunsa alle makaamaan. Nyt oli kaikki suurimmat työt hoidettu, hyvästelimme talkoomiehet ja Jaakon kanssa menimme meillä peräkamariin. Otin meille näkäräiset lasihin ja rupesimme rahoja laskemaan. Olin pitänyt kirjaa pieneen mustakantiseen vihkoon kaikista menoista, mitä meillä oli ollut, ainoastaan Pyhämaasta ostettu petrooli oli siihen vielä merkkamatta. Tuloja meillä tästä ulkomaanreisustamme oli 19.000 markkaa, eli se mitä Helena silloin lähteissä maksoi. Ja tietysti Ruotsin lottien laittamat tuliaisit päälle. Menoja oli puolestaan mustan pörssin petroolista ja paatin etuosan välttämättömästä pressusta alkaen, niitä oli, hetkinen vain, yhteensä 17.750 markkaa, eli olimme tienanneet puhdesta voittoa 1.250 markkaa, 625 markkaa miestä päälle reilun kanden viikon reisusta, ja tässä oli kumminkin hengenmenosta tai linnareisusta kysymys, jos huonommin kävisi. Joimme Jaakon kanssa näkäräiset pois ja fundeerailimme, totesimme, ettei tämä lyönyt leiville. Ei tätä toimittanut tehdä, ei ollenkaan, paitsi jos... paitsi jos hinta olisi selvästi parempi. Jos sitten näitä menijöitä enää olikaan, olivat varmaan kaikki jo menneet, ne, jotka Ruotsiin tahtoivat. Otimme toisellekin jalalle. Jaakko nousi ja sanoi lähtevänsä nyt Hanhisiin lapsia laskemaan, kääräisi vaivalla tienatut rahat flompuukiinsa, painoi karvalakin päähänsä ja astui ulos.

9. LUKU, *jossa kertoja pääsee kahdesti virkavallan kyytiin.*

Sinä talvena oli kovat pakkaset reisun jälkeenkin. Hakkasin halkoja ja ajoin niitä hevosella naveton taakse, pidin paria maderysintä matalissa rannoissa ja kalastin haukia koukuilla. Joskus Jaakon kanssa tuli reisu puheeksi ja saattoi nousta mieleen semmoinen ajatus, että olimme me sentään aika poikia. Ja toisen kautta, oli meillä ollut silkkaa hyvää tuuria tai jonkunsortin varjelusta, jos ihan rehellisiä tahdotaan olla. Elettiin jo huhtikuun puoltaväliä, olin ottanut siikarysimen pyydyshuoneesta ulos ja parantelin sitä kirkkaassa auringonpaisteessa huoneen etelänpuolen seinustalla. Aurinko lämmitti mukavasti, olisi kohta aika viedä tämäkin mereen ja päästä taas voimallisemman kalastuksen alkuun. Tulossa oli kesä ja karpäset, silloin olisi sentään meilläkin ystäviä, tiedä vaikka jotain laulunpätkeäkin olisin hyreksinyt. Pystykorvani Nalli oli paistatellut päivää laakealla kivellä, kun se yhtäkkiä näkyi saavan vainun, terästi korviaan ja otti kovan haukun. Olikohan metsässä jokin elävä, ketustako se vihin sai vai hirvestä, sitä kerkesin jo arvailemaan, kun näin, että metsäpolulla liikkui joku. Meiltä kun on kylälle melkein pari kilometriä kinttupolkua, jota pitkin pyöräkin täytyy taluttaa. Kuusen takaa tuli mies ja toinenkin, huopahatut heillä oli päässä ja puvut päällä, salkku kainalossa ja kummallakin pitkä sadetakki käsivarrelle viikattuna.

Niin olivat kuin paremmastakin virastosta ja samalla valkeni minulle heidän asiansa, ennen kuin he olivat ennättäneet edes päivää sanoa. Niin tietysti, olin kerjennyt jo toivoskelemaan, ettei siitä alkutalven reisusta tulisi jälkipuheita, mutta nyt näytti asia toiseksi kääntyvän. Tervehtivät he sentään, pienempi miehistä nosti hattua, sanoi käsipäivää ja esitti itsensä, sanoi olevansa tutkija Eino Kuusela Turun Valtiollisesta polisista, heillä olisi asiaa herra Yrjö Aaltoselle. En hellittänyt verkonkävystä, solmin uutta silmää rysimen liinasta ratkenneen tilalle:

— Tämä mää ole. Jutelkkan te mitä tykkät.

Kuusela rykäisi ja pidempi herroista sanoi, että olisi parempi, jos voisimme keskustella neljän seinän sisällä jossain rauhallisessa paikassa.

— Jos asjak kerra nii vaativa ni mennän tonn mejän kamarihi.

Peräkamariin päästyämme tämä tutkija Kuuselaksi esittäytynyt laski sadetakkinsa tuolinkarmille ja salkkunsu pöydälle, otti sieltä ison paperipinkan esiin. Niillä on aina paperipinkkoja ja kirjoja, niillä, joille on annettu valta kysellä ja määrätä toisten tekemisiä. Pidempi herroista jäi ensin seisomaan puoliksi oven eteen, istui vasta sängynreunalle, kun viittasin häntäkin istuutumaan. Tovereista oli tullut näinä päivinä herroja, sisäministeriksi oli nimetty kaimani Yrjö Leino ja hänen sanottiin muuttaneen ensi töikseen Valpon eli valtiollisen poliisin punaiseksi. Sanottiin, että Valpo otti määräyksiä kaimaltani ja tämä taas kävi kysymässä Helsingissä istuvalta venäläisten valvontakomissiolt, mitä piti aikaiseksi saada. Eli nämä olivat sitten niitä Leinon Ykän poikia, tai niin minun ainakin sopi odottaa. Kuusela pladaskeli paperipinkkaansa, taittoi haluamansa sivun esiin ja sanoi, että heidän asiansa koski Ruotsiin tekemääni matkaa, jonka lähtö tapahtui viime vuoden joulukuun kolmaskymmenes ensimmäinen päivä Raumalta.

— Teidän on nähty lähtevän veneellä Suojan laiturista kyseisen päivän iltapäivästä lastissa pakolaisia, Neuvostoliiton kansalaisia, joiden olisi rauhansopimuksen perusteella pitänyt palata kotimaahansa. Nämä Neuvostoliiton kansalaiset ovat syylistyneet laittomaan rajanylitykseen ja te olette syylistynyt silloin rikoksen avunantoon, mahdollisesti yksin tein muihinkin rikoksiin, mutta joka tapauksessa meillä on tästä silminnäkijän todistus. Asian pitäisi olla aivan selvä.

— Kyll tämä selvä asia o, sanoin. Mää en nimittä ollenka ymmär, ett mitä te oikke juttelett. Em mää ol missä ollu enkä olis semmost uskaltan ajatellakka, siihe aikka oliva niin kamala ilmakki ja kovap pakase. Jos siäl joku o ollu, ni joku toive miäs siäl ollu o. Voi ol ett mnuu velipoikan.

— No, sen me voimme selvittää. Onko velimiehenne jossain kaukanakin?

— Turus hän o.

— Missä siellä?

— Vast hän on kymne vuatt haudas maann.

Kävi juuri niin kuin olin arvellut. Herrat pomppasivat pystyyn, pienempi kalpeni ja isompi punoitti.

— Teidän on aivan turha yrittää kieltää selvää asiaa. Mottoriveneenne on tutkittu, sillä on aivan selvästi ajettu jäissä.

Tästä en kerjennyt edes väittämään vastaan, kun Kuusela komensi minua pukemaan paremmat vaatteet päälleni, ottamaan ostokortin ja parranajovehkeet mukaan ja seuraamaan heitä heidän kylässä odottavalle autolleen.

— Nyt ajamme Raumalle, sieltä Turkuun ja jos ei vieläkään tietoa tipu, niin sitten Valpon päämajaan Helsinkiin. Siellä tiedot tulevat, jos ei hyvällä niin pahalla.

Puin päälleni kaikessa rauhassa, otin ostokortit flompuukiin ja tottelin sen verran, että sujautin partaveitsen ja saippuanpalasen takkini taskuun. Hyvästelin Emman ja sainoin, että tulen sitten kun asiat selviävät, tässä täytyi herroilla olla jokin väärinkäsitys. Kävelimme polkua pitkin kylään niin, että Kuusela kulki salkkuineen edellä, minä hänen perässään ja pitkä, vähäpuheinen mies perässä. Varmaan luulivat minun yrittävän karkuun. Mietin, ettei nyt toimittanut karkuun edes yrittää, sillä kurin tunnustaisi itsensä syylliseksi. Mitä näillekin nyt keksisi. Kylällä odotti auto ajureineen ja istuin takapenkille pitkän miehen kanssa, nyt uskottiin sentään vielä selvään sanaan eikä lyöty käsirautoja ranteisiin.

Auto kurvasi poliisilaitoksen pihaan, pihan perällä on putkarakennus, varsinainen poliisilaitos on kolmikerroksinen muhkea kivitalo ja sinne vievät graniittiset portaat. Nousin trappusia ylös herrojen saattamana, minut pantiin penkille istumaan ja pari Rauman omista poliiseista ihmetteli, että mitä Ykä täällä teki, kun ei ollut tänne koskaan edes kännispäiten joutunut. Kuuselan pätkä tuli minua kohta hakemaan sivuhuoneeseen, siellä oli pöytä ja sen takana muuan nainen, rouvasihminen. Hän oli silloin uudenvuoden aattona seissyt parakin varjossa ja katsellut perään, kun inkeriläiset kapusivat minun paattiini. Hän oli nyttemmin työmiehen vaimo, tiesin suunnilleen, kuka hänen miehensäkin oli, tiesin kaikkea muutakin. Naiset ottavat joskus asioita vähän turhan vakavasti ja saattavat olla perin pitkävihaista, vaikka joskus ovat hyvinkin sopuisia sitä ennen. Yritin vaivihkaa vilkaista, mitä noissa silmissä ja kasvoissa näkyi, mutta minulle päin ei näkynyt kuin pientä arastelua. Kuusela kysyi naiselta, tunnistiko tämä minut varmaksi siksi ajuriksi, joka oli lähtenyt pakolaislastin kanssa viime uuden-vuodenaattona. Nainen sanoi hiljaisella äänellä, että melko varmasti. Sitten kuulustelija kääntyi minuun päin:

— Tunteeko herra Yrjö Aaltonen tämän rouvan?

— En ol ikän edes elokuvis nähnyt tämä näköst ihmistä.

Kuusela tivasi vielä minun kulkemisiäni ja kielsin kaiken, kielsin myös ehdottomasti tuntevani tätä rouvaa ja olin arvannut oikein, ei ollut hänkään kertonut kaikkea omasta menneisyydestään. Yllättävänkin pian Kuusela sanoi:

— Saavutte tänne kuultavaksi huomenaamuna kello 9.00. Otamme kyllä selvää, kuka teidän veneellänne on käynyt Ruotsissa.

Niillä puheilla pääsin lähtemään enkä jäänyt kamarille ihmettelemään. Työpäivä oli joka tapauksessa mennyt haaskoon, hain tuntemani kalakauppiaan ylös ja kävimme Otavan karvalakkipuolella muutaman oluen juomassa, kun kerran kaupungissa oltiin. Yövyin hänen tykönään ja olin kello yhdeksän seuraavana aamuna poliisikamarin pihalla. Ilmoittauduin päivystäjälle ja minut veisattiin oitis peremmälle. Ei edes istumaan pyydetty, Kuusela sanoi vain, että he olivat koettaneet ottaa asiasta selvää, mutta toistaiseksi onnistumatta. Saisin tällä kertaa lähteä kotiin. Hän painotti sanoja toistaiseksi ja tällä kertaa, vastasin omasta puolestani, etten ollut tänne omasta tahdostani tullut eikä minulla ollut yhtään rahaa, joten en minä omalla kustannuksellani kotiinpäin lähde. Tutkija ei voinut kuin niellä harminsä ja todeta, että he kyllä tuovat. Ja taas vietiin Aaltosen Helmin poikaa Valpon herrojen kyydissä niin, että tomu pöllysi. Kotipolun risteyksessä kiitin vielä kyydistä ennen kuin läksin astelemaan kotiin päin.

10. LUKU,
jossa kertoja kehottaa kumppaneitaan totuuteen.

Silloin keväästi puolitoista vuotta takaisin saattoi Valpon herroista päästä eroon, kun kielsi kaiken eikä ollut mistään tietävinään. Heillä ei ollut näyttöä eikä muita todistajia, siinäpä se oli. Mutta nyt ovat asiat toisin, heillä on olevinaan näyttöä tai ainakin parempi vihi asioista, tai sitten he bluffaavat vain kuin korttipöydässä, joku jolla onkin täysin hanttikortit kädessä, korottaa panoksia niin ylettömiin, että toiset kääntävät kuppinsa ja jättävät katsomatta, vaikka olisi omassa kädessä vahvemmat kortit. Tämä onkin jonkunsortin sökön ja umpipokerin sekamuotoa, tämä mitä Valpon kampraattien kanssa pelataan, enkä minä meinaa ainakaan ruveta omaa kättäni näyttämään, jos ei heiltä rupea ensin ilmestymään valtteja pöytään, semmoisia jotka pakottavat omiaankin paljastamaan. Ymmärtäisivät nyt Ilkka ja Valte kortinpeluusta edes vähäsen, sen verran, ettei anneta kyniä itseämme yhtään sen enempää kuin on aivan pakko.

Viimeksi he jututtivat minua lauantaina, ja nyt on taas lauantai. Koko viikon pitivät kopissa huonolla ruualla eivätkä puhuneet mitään, odottavat oikein, että minä kerron heille kaiken ja vähän enemmänkin, mutta siinähan vartoilevat, luulevatko he, ettei kalastaja ole joutunut odottamaan ja olemaan kärsivällinen, istumaan verkkohaarukkansa äärellä ja hakemaan revelleitä silmiä, hakemaan vaikkei soisi löytävänsä, kiertämään kevättalven jäitä koukuillaan tai yhtä hyvin odottelemaan syyssuven parempia ilmoja, jotka antaisivat viedä rääkiverkot ulos avomerelle, odottelemaan, viemään ja tulemaan, säästämään ja harkitsemaan. Ei, kyllä te väärän miehen kimpussa olette, jos luulette, että minulta ensinnä luonto loppuu. Tämmöisiä minä mietin, sillä aikaa kun minut on jälleen istutettu kovapuiselle tuolille ja Edward G. Robinsonin näköinen mies rullailee paperia kirjoituskoneeseensa. Hän varmaan hikoilee kirjoittamisen ponnistuksista ja tahtoo siksi kuulustella minua aina lauantaina, menee tietysti saunaan tämän jälkeen, tämmöinenkin ajatus pälkähtää päähän, mutta en sano sitä ääneen, ei näitä viitsi enää jatkuvasti ärsyttää. Robinson kivahtaa, mikä minua hymyilyttää ja sanon, että se on minun oma asiani, se tuskin teitä kiinnostaa, mutta Robinson vain murisee, ettei minun asemassani olisi paljoakaan hymyilemistä, jos sen itse oikein ymmärtäisin. Tuumaan vain, että silloin olisi pöydän sillä puolen aihetta parempaankin hymyyn, mutta sitä ihmettä on tässä odoteltu. Ei hersyä hymy nytkään Valpon miehiltä, vaan siirrytään suoraan asiaan ja nyt he haluavat kuulla paremmin liikkeistäni ja toimistani kuluvan kuun 14. päivä eli sen pidätysviikon maanantaina. Tämä on helppo juttu, olin silloin kotomaissa, kotona ja lähitienoilla.

Päivällä kävin Valtosen Taiston kanssa rysimiä laskemassa. Hän oli tullut lainapaatilla, Laihon moottoripaatilella, koska hänellä oli oman koneensa kanssa jotain hämminkiä ja on vieläkin, varaosaa kuulemma joutuu odottamaan monta viikkoa. Hänellä on yksi rysin ja minulla kaksi, olimme tässä vähän toistemme apuna ja paikat olivat vanhat ja kalastuskunnan kanssa sovitut, siinä ei ollut mitään ihmettä kummassakaan. Nyt he kysyvät, miksen minä ollut kysynyt vaikka Kiurun Valtea kaverikseni, mutta sanon niin kuin asia on, että Valtella on paljon omiakin töitä ja

Ilkalla puolestaan oli jalka kipeänä. Sitä en tässä rupea selittämään, että Taisto on vielä hiukan toistaitoinen tai hitaanpuoleinen, mutta jonkun täytyy hänellekin avuksi olla, että hän saa olluksi ja omaa sakkiaan elätetyksi, perheellinen mies, vaikka hänellä sitten onkin niitä vähän sukkelia elkeitä muitten kyläläisten kummastukseksi, hänen täytyy joskus vetää housut kinttuihin niin, että ihmiset näkevät ja naiset varsinkin, tai oikeastaan hän tykkää näyttää itseään nuorille flikoille, semmoisille jotka ovat melkein lapsia vielä, mutta mikä siitä tietää, mikä hulluus ketäkin vaivaa eikä häntä paranna ainakaan se, jos hän joutuisi lähtemään näiltä kulmilta pois. Jossain hänen olisi oltava kaikkine outouksineen ja hullunelkeineen, joten olkoon täällä, missä hänet jo tunnetaan ja tiedetään muuten sentään vaarattomaksi. Samalla tavoin tuntuvat muutkin kyläläiset häneen suhtautuvan.

Laihon Uto on lainaillut hänelle paattiaan, Uto itse on jämäpti mies vaikka kehui jo ensimmäisenä rauhansyöksynä, että nyt muuttuu maailma ja vähän toiseksi kuin herrat ovat meinanneet. Uto on kovasti työväen asialla ja kova kommunisti kaiketakin. En sitä minäkään mikään kapitalisti ole taikka sotahullu vielä vähemmän, mutta vähän vierastaa se kovauskoisimpien kommunistien touhu, siinä ollaan kuin johonkin joukkouksoon heränneitä ja kaikki väännetään heidän asiansa mukaiseksi. Kun luulisi, että tavallinen kansa haluaisi olla enimmäkseen omassa rauhassaan ja hoitaa työnsä ja asiansa pikku hiljaa.

Kysyttäessä miten oli viettänyt ja mitä oli tehnyt maanantaina 14/10 selittää olleensa koko päivän kotomaissa käyden päivällä yhdessä kalastaja Taisto Valtosen kanssa rysiä laskemassa.

Enkä ruvennut sitäkään selittämään, mutta jo silloin ensimmäisenä rauhansyöksynä, kun kalantulo oli harvinaisen heikkoa eikä muustakaan tienestistä ollut tietoa, näin kerran aamuhämärissä hirven uivan Hanhisista meidän puolellemme, komean sarvikruunun ja pitkän tumman pään lipuvan meren pinnalla nopeasti, kuin pienin huomaamattomin nykäyksin, enkä jäänyt kahta kertaa fundeeraamaan tai miettimään, menin vinttiin ja pengoin sieltä salakätköstä kasvatusisäni luodikon, venäläisen kolmen linjan kiväärin, joka oli kaiketakin tullut hänelle jonkun isomman neulomustyön maksuna, vaikkei hän mikään kova pyssymies ollutkaan. Sen muistan, että hän joskus tarkkuutti tätä asettaan ja kokeili sitä metsällä, harjoitti samanmoista kotitarvemetsästystä kuin minäkin, mutta kolmen linjan kivääri on oikeastaan vähän liian iso hirveä pienempään riistaan ja niin on tämä torrakka enimmäkseen kerännyt tomua salaisessa piilossaan, josta eivät muuten Valpon miehetkään sitä löytäneet siinä kotietsinnässä, jonka he tykönämme toimittivat vielä silloin, kun minäkin olin paikalla. Joka tapauksessa, tuona syysaamuna, sen syksyiseksi harvinaisen kauniina, meidän piti mennä Taiston kanssa verkoille, mutta nyt oli tulossa hirvi, se tiesi tummaa ja mojuvanmakuista lihaa, särvintä koko syksyksi, jotain pataan pantavaksi tai leivän päälle laitettavaksi, vaikka kalastus olikin ollut kehnonpuoleista. Latasin kiväärin ja painoin juoksujalkaa metsään, katsoin tuulen suuntaa, nyt oli maista pieni tuulen kare, se ei haistaisi minua, mutta oli päästävä katsomaan, mihin se tulisi, löydettävä siihen sopiva ampumaala, sammaleisen kiven päältä sain hyvän hollin, hirvi kahlas jo maihin ja pärski, metsässä siitä ei kuulunut risahdustakaan, kuinka voikin noin iso eläin liikkua ryteikössä noin äänettömästi, sitä ei ymmärrä, se olisi vilahtamassa kuin tumma varjo vain, pidätä henkeäsi, noin, vedestä nousee tumma

eläjä, ota jyvälle, seuraa, sihti lavan kohtaan ja laukaus, se astui vielä kolme askelta, kaatui maahan ja kuoli.

Vilkaisin ympärilleni, oliko kukaan tulossa. Taisto oli soutopaatillaan tullut jo kuulomatkan päähän, nyt vasta huomasin, että hän souteli valkenevassa aamussa kohti Kivinokan rantaa ja pyöritti päätään kuin väkkärää, ihmetteli varmaan, kuka ampui. Hain köyden ja käskin Taiston mukaan, teurastimme hirven niin kuin taisimme ja kannoimme lihat kotiin, suolasin ne tiinuun ja toisen satsin tein nelikon tynnyriin Taistolle, sanoin, ettet sitten tiedä, mistä olet tämmöisen saanut, jos tullaan kyselemään. Taisto autteli parhaansa mukaan, ihmetteli ja voivotteli, sanoin, että saat sinäkin mukulilles lihasopan aineet. Taijan käärin rullalle, tiesin yhden suutarin, joka taitaisi sen parkita, ja sisikalut ja pään hautasimme tiheään kuusikkoon. Niin tihuvaan, että siellä on maassa vain ruskeita neulusia paksuna mattaana, kuin metsän sisimmässä salissa. Taisto valitteli sitkeistä juurista, minä sanoin, että neuluset levitetään taas päälle, niin ei kukaan huomaa, mitä täällä on tehty ja onko täällä ylipäätään kaivettu. Sen hän uskoi ja vaikenä, kaivoi vain eikä puhunut mitään. Levitin sitten neuluset uudelleen tasoitetun maan päälle enkä usko, että ainakaan oudompi silmä olisi arvannut, että siihen oli äsken jotain kaivettu ja kätketty. Sinä päivänä pääsimme verkoille vasta paljon myöhemmin, mutta pääsimme sentään kumminkin. Hirvenlihasta riitti jaettavaa Jaakon huusholliin myös ja olisin minä Kiuruille siitä kanssa jakanut, mutta he eivät vain olleet kovinkaan innostuneita, ennemminkin vaivautuneen näköisiä ja sitten Valte sanoi, etteivät he salakaadettua lihaa syö, mutta oli tietysti minun asiani mitä minä touhuilin, he eivät vain ottaneet laittomasti kaadetun elukan lihaa. Minua tuommoinen tunnantarkkuus vähän harmitti, eikä juuri ollut päättynyt suuri ja yleiseurooppalainen sota, missä oli tapettu miljoonia, ja jos mökkiläinen koettaa tehdä jotain tullakseen toimeen, pitääkö se hänelle nyt niin ankarimman jälkeen syyksi ja rikokseksi lukea. Valte sanoi vielä, ettei hän sano tästä kellekään, hän ei vain ilkeä ottaa vastaan laittomasti kaadetun elukan lihaa ja hänen vaimonsa katsoi miestänsä siihen malliin, että ymmärsin kyllä, kuka siinä huushollissa sanoi joissain asioissa viimeisen sanan enkä ruvennut heille mitään väkisin tuputtamaan. Kävin sitten viemässä Jaakon huusholliin Valtelle meinatun palan, Jaakko otti oman ransuuninsa mielihyvin eikä siitä kuulunut koskaan muuta kuin vaivihkaista kiitosta.

Tämä hirvenkaato tuli vain tässä nyt mieleen ja asiana, jota ei herroille kerrottu eikä kerrota. Se hirvi on jo pari vuotta sitten syöty ja nahan hautasin loppujen lopuksi maahan senkin, ei siitä olisi voinut mitään tehdä tai teettää senkään vuoksi, että tulevat vielä kysymään, että mistäs sinulla on hirvennahkaiset ruojut tai reppu tai mitä sitten onkin, kun hirvi on kerran rauhoitettu eläjä eikä kelläkään pitäisi uutta hirvennahkaa oleman.

Mutta tämmöistä pientä yhteistoimintaa on tässä pidetty eri naapureiden kesken ja jos sitä on ollut sitten vähän eri syistä itse kunkin kanssa, mutta minun ja Taiston välillä se nyt on ollut tämmöistä ja ihan hyvin se rysinten lasku meni silloin 14. päivä lokakuuta, maanantaipäivänä ja hyvä ilmakein silloin oli. Kun pyydykset oli saatu kunnialla mereen, menimme Kivinokkaan ja söimme, Taistokin istui pöydän ääreen ja söi, niin kuin kuuluukin, kun oli kerran yhdessä töitä tehty.

Tämän jälkeen oli ollut Valtosen mukana Laihon moottoriveneellä Kukolassa käymässä ja oli tällä matkalla poikettu myöskin Valtosen asunnolla. Valtosen luota oli

palattu takaisin Kivinokkaan kuultavan asunnolle ja arvelee kellon olleen silloin noin 18.30. Valtonen ei silloin enää tullut sisälle vaan lähti heti laiturilta takaisin.

Noin se suurin piirtein sujui se päivä, Ilkasta kysyvät vielä, missä tämä oli ja hänhän oli tietysti kotona sen kipeän konttinsa kanssa, varmasti en muista, näkivätkö Ilkka ja Taisto toisiaan, mutta muistelin, että Ilkka oli samaan aikaan syömässä kuin Taistokin. Ja Emma oli samaten koko päivän kotona, mihinkäs hän olisi nyt kotoa mennyt. Ja hänen täytyy sitten tietää ja muistaa, että Ilkka oli koko päivän kotona. Niin kuin paattikin, kukas sillä olisi kerjennyt ajelemaan, kun minä kerran laskin Valtosen Taiston kanssa pikkurysimiä ja Ilkka sairasti konttiaan.

Niinä aikoina mitä oli ollut sinä päivänä kotona, väittää mv. »Ukon» olleen myöskin kotirannassa. Illalla mentäessä nukkumaan kellon ollessa noin 21-22.00, oli myöskin Ilkka Alhonen mennyt nukkumaan keittiössä olevaan sänkyyn. Ketään vieraita ei myönnä talossa olleen yötä. Tiistain aamulla oli noussut ylös suunnilleen kello 6:n aikaan. Ilkka Alhonen oli silloin vielä kotona ja nukkui sängyssä kuultavan lähtiessä Raumalle. Vietti Raumalla koko päivän niin kuin edellisessä kuulustelussaan on kertonut. Valtosen ja Laihon oli tavannut Rauman kauppatorilla näiden ollessa siellä siikaa myymässä. Tapaaminen oli sattunut ennen kello 10:tä, jonka muistaa siitä, ettei viinakauppa ollut vielä siihen mennessä avattu.

Ja sitten taukoaa rätinä, kirjoituskone vaikenee ja kuulustelija katsoo minua pitkään, pistävin silmin. Nyt hän ei ole Robinson, hän on siihen aivan liian tuikea ja todellinen ja kysyy sitten, olenko kertonut kaiken totuudenmukaisesti. Totta kai olen kertonut kaiken totuudenmukaisesti, niin kuin ne nyt voin muistaa. »Jos kerran olette kertonut kaiken totuudenmukaisesti, voinette kirjoittaa Valdemar Kiurulle ja Ilkka Alhoselle kirjelappusen, jossa kehotatte heitä kertomaan totuuden.» No niin. Nyt se myrkyn lykkäs, jos en kirjoita, niin yhtä hyvin voisin sanoa puhuneeni puuta heinää. Ja jos kirjoitan, voi käydä niin, että nämä veikkoset kertovat kaiken ja latovat kortit pöytään, pitämättä mitään pimeässä. Mutta muutakaan en voi, minut komennetaan pöydän ääreen istumaan, seinänvierusmies tuo eteeni paperilapun ja kynän. Nyt täytyy vain uskaltaa.

Kuultava hyväksyi esitykseni kirjoittaen saneluni mukaan, joskin epäröiden, seuraavan sisältöisen kirjelipun: »Ilkka ja Valte, kertokaa koko totuus minä olen jo kertonut. Yrjö Aaltonen.»

11. LUKU, *jossa kertoja saa ajatuksen.*

En tiedä sitten, jos olisin vain sanonut, etten kerro mitään. Sanonut niille vain, että ottakaa selvää, minä en puhu mitään. Yhtä lailla nämä voisivat pitää minua tyrmässä ja odottaa, että puhua pukahtaisin. Ja silloin, jos en mitään puhu, todistaisin itseni syylliseksi kaikkeen mitä heidän päähänsä vain pälkähtää. Niin se on. Ennemmin tai myöhemmin minun täytyy jotain sanoa ja kertoa, ja silloin on paras, että voin siihen itse jotain vaikuttaa ja kuten sanottu, paljastaa vain vähimmän verran.

Nyt vain taisi tulla puhelluksi semmoisia, että näistä jää kiinni. Ilkka ja Valte ovat kiinni, heidän täytyy kertoa jotain. He eivät ole vielä ainakaan tehneet täyttä

tunnustusta, muutenhan Robinson olisi heilutellut heidän kertomustaan minun nokkani alla ja lukenut siitä omaksi riemukseen parhaita paloja. He ovat varmaankin sanoneet olleensa jollain muulla reisulla, eri asia sitten, kuinka kauan heitä uskotaan ja ennemmin tai myöhemmin jompikumpi livauttaa suustaan, että Ruotsissahan sitä tuli käväistyä. Ja siitä se sitten lähtee, narukerän purkautuminen pahemman kerran, eikä sitä saa enää takaisin kierrettyä, kun katit ovat sen kerran vallattomasti kehineet ja kieruttaneet pitkin tuvan lattiaa.

Kävelen tässä kiviseinäkopissa, astun kolme askelta, käännös, kolme takaisin, käännös. Kierrän pientä ympyrää kuin peto häkissä, en jaksa olla paikallani. Astelen, kääntelen, joskus oven tirkistysluukku revähtää auki. Istun tuolille salamannopeasti, en anna vahdin nähdä, miten minä täällä oikein kävelen. Katselkoon muualle. Yleensä kurkkija vain räväyttää luukun nopeasti auki, silmät välähtävät, ja sitten luukku lokahtaa taas kiinni. Niin räväkästi, etten kerkiä edes tunnistamaan kurkkijaa, vaikka näitä vahteja tuntisinkin.

Tai ei sentään, täällä on yksi ruskeasilmäinen konstaapeli, hänen silmänsä minä kyllä erotan muitten joukosta. Ainakin jossain Vehmaalla päin on kuulemma paljon mustaverisiä, mustatukkaisia ja usein vielä ruskeasilmäisiä, lieneekö tämä sitä lähtöä, mutta on niitä tietysti muuallakin. On niitä Raumallakin, ja nykyisinä aikoina kun siirtoväkeä on tullut eri puolilla ja ihmiset siirtyvät muutenkin paikkakuntien välillä, voi asioille olla monta eri selitystä.

Nyt tarvitsisi jonkinlaista neuvoa ja konstia. Kun ei aikanaan hoksattu sopia poikien kanssa sitäkään, mitä sanotaan, jos jäädään kiinni. Kun ajatus oli tietysti sillä kantilla, ettei kiinni jäädä. Jossain kirjassa oli niinkin, että vangit koputtelivat keskenään sellistä toiseen kuin sähkötystä ja saivat sillä kurin asiansa perille. No, sitä konstia en minä osaa eikä sen puoleen Ilkkakaan tai Valte yhtään sen enempää, joten meidän ei tarvitse ruveta täällä koputtelemaan. Pojat eivät ole viereisessä kopissa, eikä näitä meidän välillä olevia voi tähän asiaan sotkea. Mahtaisivatko olla edes luotettavia, eikös tämmöisissä vankiloissa ole usein kaiken maailman rosvoja ja ryöväreitä? Eikä tästä voi lähettää millään konstilla edes pientä preiviä, rutattua kirjelappusta kädestä toiseen. Mikähän kirja se muuten oli, jossa vangit koputtelivat toisilleen? Kirja. Niin, tuossa niitä on kaksin kappalein, siskon tuomia lainakirjoja.

Kai maar täällä saa sentään palauttaa saamiaan lainakirjoja, eikös niin? Ja antaa kirjojaan lainaksi vankitovereilleen. Jos saisi niihin jollain tavalla ujutettua sen, mitä poikain täytyy sanoa., kotona tietysti ja, niinhän se on, Kaarina tulee varmasti tällä viikolla vielä käymään, tai ensi viikolla kumminkin. Ensiksi täytyy saada sana pojille, mitä heidän sopii kertoa. Ja Kaarinan mukana sitten sana kotiin asti, sillä eivät nämä kytät Emmaakaan rauhaan jätä, voivat hyvin tulla uudemman kerran ja kolpata taas koko huushollin ylösalaisin ja kysellä kaikesta niin, ettei Emmakaan enää tiedä mitä sanoa. Niin kuin me tässä nyt kaikkein suurimpia rosvoja ja rikollisia olisimme, emme me muuta tehneet kuin veimme ihmisiä sinne, mihin he tahtoivat päästä.

*

Tässä tämä nyt on, »Tarzan taistelee jälleen.» Voisi pyytää vartijaa toimittamaan sen Ilkalle, hänhän on vähän niin kuin minun huusholliani ja huonekuntaani. Yhtään en

tiedä, mitä pojat ovat herroille tovereille puhelleet, mutta tuskin mitään merkittävää. Vielä.

Pojat saatiin merellä kiinni, se on varmaa, ja heidän täytyy keksiä jokin tolkullinen selitys sille, missä he ovat olleet. Pyyntivehkeitä heillä ei ollut mukana, joten kalareisu ei käy. Vaan nyt minä tiedän. Näistä kerrotaan, että jos pääsee Uudenkaupungin edustan Vekaran saareen, sieltä pääsee jo paljon helpommin Ruotsiin. Vekaraanhan ne viimeisestä reisusta sopineet miehet olisivat tyytyneet, jos eivät olisi saaneet kyytiä suoraan lahden yli ja perille. Eli tunnustakaamme koko joukolla yksi Vekaraan vienti, vekaralaiset saavat sitten klaarata itsensä. Voivat vaikka sanoa, että heillä käy ruotsalaisia paatteja yökauteen niin paljon, etteivät viitsi niistä lukua pitää eivätkä uskalla kieltääkään. Sillä jos nämä viime kerran miehet jo osasivat Vekaran kyytiä kysyä, on vekaralaisten paljastuminen vain ajan kysymys. Oivallinen paikka muuten semmoisiin hommiin, mehän tulimme siitä sivu silloin talvireisulla. Matala mutta tarpeeksi iso luoto, sivussa kaikista reiteistä ja väylistä ja valmiiksi ulkomeren kainalossa, kunhan joku tuo ensin väen Lyökistä tai Udestakaupungista. Hyvä siitä on lähteä ajaa nassuttamaan, pitää vain Oolannin pohjoisimmat luodot vasemmalla puolellaan, ja kun merikorttia katsoo, niin Ruotsin ranta tekee Vekaran tasalla ison mutkan itään päin. Heillä on kolmanneksen lyhkäisempi matka Ruotsiin kuin meillä, missä Pohjanlahti on kaikkein laveimmillaan ja leveimmillään.

Joka tapauksessa, näin minä sen nyt teen. Ensimmäinen luku, ja siihen sisäpuolen reunukseen minä kirjoitan pienellä prantilla: »I ja V, harppokaa täydet kympit, Y.»

Pitäisi heidän tästä ymmärtää, että joka kymmenennellä sivulla on jotain nähtävää. Toivoa vain sopii, etteivät vartijat rupea itse tätä kirjaa paremmin lukemaan, mutta ei tässä muutakaan konstia enää ole. Ja sitten näin, yksi tai kaksi sanaa aina sivuille 20, 30 ja niin edelleen. »Jos on — pakko — kertoa — olette — vieneet — yhden lastin — Vekaraan — älkää — muuta — puhuko.»

*

Enkä voi olla ajattelematta Emmaa ja poikia, Pekkaa ja Kallea, pieniä taniaisia, jotka nyt ovat yhdessä äitinsä kanssa kotona. Huushollin asiat ovat sotkussa minun tähteni, mutta eivät ne hyvin olisi muutenkaan, ilman näitä kuljetusrahoja olisi talonpito jäänyt kärvistelyksi ja kituuttamiseksi, se on selvä, jostain on tienesti otettava kun sitä on tarjolla.

Kyllähän Emma oli sitä mieltä, että tässä voi vielä huonosti käydä, mutta niin sitä voi käydä missä tahansa, tavallisessa työssä yhtä hyvin, kalareisulla tai metsänkaadossa, ei se siitä kiinni ole. Ja hän näki myös, että näillä ihmisillä oli totinen tarve ja halu päästä uuteen maahan ja vapaampiin oloihin, joukossa oli monia, jotka eivät yksinkertaisesti uskaltaneet lähteä takaisin Venäjälle, ja tämä viimeisestä kyydistä hiljastunut perhe oli viimeinen piste ja sigelli sen asian päälle, jos joku oli vielä ihmetellyt, miksi kukaan viitsii lähteä henkensä kaupalla lahden yli, kun olisi tarjolla ilmaista junakyytiä synnyinmaahan.

Emma näki nämä kyytiläiset, näki vanhat ihmiset, nuoret miehet ja naiset, pienet lapset ja jopa sen raskaana olevan vaimoihmisen, keitti väelle ruokaa ja kahvia, järjesti sijoja vinttiin, kamariin ja köökin lattialle, auttoi heidät taipaleelle, eikä siinä hänen puoleltaan ollut vain sitä, että hän olisi ollut miehellensä alamainen. Ei, se on hänen

luontonsa, jos joku vieras hänen kynnyksensä yli tulee, saa tämä kyllä istuinpaikan ja purtavaakin ja jos niin asiat vaativat, löytyy makuusija tuvan penkiltä. Näin on ihmisten joukossa aina eletty ja eletään toivottavasti vastakin, vaikka aina löytyy niitäkin, jotka kääntävät selkensä eivätkä ole toista ihmistä näkevinään, kun tämä jotain tarvitsee. Mutta eivät he ole sen arvoisia, että heistä kannattaisi oppia ottaa. Itse sen tiedän, kun lapsena sain usein puutetta kärsiä ja tuntea ihmisten ynseyttä, miten hyvältä tuntuu, kun pääsee hyvänsuopien ihmisten tykö ja tulee itsekkin suljetuksi heidän lämpöiseen piiriinsä, niin kuin minulle kävi, kun pääsin lastenkodista kasvatusvanhempieni hoteisiin, vaikken ehkä aina ollutkaan aivan semmoinen kuin he olisivat toivoneet, mutta ei sitä luonnolleen mitään voi.

13. LUKU, *jossa viranomainen saa kertojan pussiin.*

Niin siinä kävi kuin olettaa voi. »Tätä se mnuu unen tiäs, sanos ämm kon katt kual». Rosvon näköinen on Robinson, ja rosvon järki hänellä leikkaa ja hyvin sittenkin, se on selvä. Ja, Ykä hyvä, totta puhuen: ei teidän touhujenne selvittämiseen tarvita edes rosvon järkeä. Ihan tavallinen talonpoikaisjärki siihen piisaa aika hyvin, se selviää nyt siitä, mitä hän on sinullekin selittänyt. Näin yllättää itsensä joskus itselleen puhumasta, vaikkei sentään ääneen puhuisikaan, vaan kävisi vain pientä kanssapuhetta oman sielunsa kanssa niin kun muinainen mies. Sillä niin päivänselvää tuo on, mitä Robinson luki papereistaan ja pumaskoistaan. Ilkka ja Valte olivat Ukolla tulossa avomereltä päin, olivat ensin väittäneet olleensa Uudessakaupungissa ryyppäämässä ja Vekarassa kysymässä salakuljetettua viinaa. Eikä ensimmäistäkään viinapottua puurissa, ei edes puoliksi juotua. He kun eivät ole pitäneet sitä minun tapaani ottaa pari Jaloviina-pottua föliin lämmikkeeksi ja pitkän ajon virvoitukseksi, heillä ei ollut mitään, millä reisuksensa todistaa. Päinvastoin, pressun kaaret he olivat kyllä heittäneet mereen, niistä kun olisi heti saatu juttua, mutta olivat onnettomat pitäneet kaksi salkkua mukanaan. Toisen nahkaisen asiakirjasalkun, toisessa oli ollut lasten leluja ja kiiltokuvia. Ilkka oli sen kiiltokuviasalkun omistanut, onneton. Väitti sen juovuspäiten ostaneensa Udestakaupungista tuntemattomalta mieheltä.

Eihän sitä kukaan uskonut. Näin kertoo pääkylvämme minulle enkä siitä häntä moiti. Pakko on minukin lyödä sitten tämä kortti pöytään, kun en muutakaan voi, ja kertoa noin suurin piirtein, miten tämä paloon ja pidätyksiin johtanut kuljetus oli oikein saanut alkunsa.

Lokakuun alkupäivinä oli saanut kirjeen, jossa ilmoitettiin kahden miehen tulevan sunnuntaina 6 p:nä lokakuuta kylälle n. klo 13 aikaan kuultavaa tapaamaan ja että heitä olisi oltava silloin kylässä vastassa.

Menin sinne ilmoitettuun paikkaan sovittuna aikana ja kaksi miestä sinne tulikin, taksiauto läksi menemään, juuri kerkesin sen nähdä mutkan taakse livahtamassa. Löysimme hyvän paikan korkeitten kuusten katveesta sammaleisilta kiviltä ja panimme tupakiksi, tässä voisimme puhella rauhassa. Kyllähän minä heidän asiansa tiesin, kukas muu minulle preivaisi asiaansa kertomatta.

Miehet tiedustelivat, olisiko kuultava halukas kuljettamaan heidät Ruotsin puolelle ja jos kuultavalla on sellainen vene, jolla kuljetuksen voi suorittaa.

Yritän tietysti esittää, että yleinen lainkuuliaisuus minua tässä vielä piteli, mutta turhaa se taitaa olla. Todellisuudessa meidän touhumme ovat laajalti tiedossa sekä kylällä että viranomaisilla, muillakin kuin näillä Valpon ukkeleilla. Ja sanon niin kuin asia on, neuvoin miehiä yrittämään pohjoisesta maita pitkin tai pyrkikööt Uudenkaupungin edustalle Vekaraan, niin kuin toivoin Valten ja Ilkan kertovan, mutta turhaan. Ja kerron, että olin antanut kuljetuksen Valten ja Ilkan tehtäväksi ja hinnaksi olin sopinut 5 000 markkaa hengeltä, samoin kuin sen, että kuljetus läksi silloin seuraavana sunnuntaina kello kahdeksan Vilokarin sillan pielestä, Kivinokan kautta ja ulos merelle yön selkään.

Robinson kyslee vielä tarkoin, miten olin sopinut kaikesta, milloin lähtö oli tapahtunut ja montako inkeriläistä oli paikalle tullut.

Väittää, ettei varmasti tiedä, kuinka monta heitä oli, kun ei ollut heitä laskenut.

Ja rahasta hän kysyy, totta kai. Mutta kerron, ettei kukaan omasta väestä nähnyt, kun otin kyytirahat vastaan ulkona pihalla, yksi inkeriläisistä oli kerännyt koko summan ja luovutti sen minulle yksin tein. 47 000 markkaa, koko summan.

Väittää, ettei myöskään vaimonsa ollut näkemässä, kun otti summan vastaan, vaan oli se tapahtunut talon pihalla kahden kesken mainitsemansa inkeriläismiehen kanssa.

Samaten voin kertoa, etten tuntenut ketään nyt lähteneistä inkeriläisistä, nämä kuljetuksesta kysyneet kaksi miestä olivat heidän joukossaan. Tämä on kaiken lisäksi totta, mistäs minä kaikkia tuntisin ja inkeriläisiä varsinkaan. Minä vastailen ja Robinson takoo, seinustalla on uusi mies todistajana paikalla, kuten tapa on ja selonteko vaatii. En viitsi enää huomautella metsäkaarteista tai muista menneisyyksistä, tervehdin vain katseella enkä sen kummemmin hänen olemiseensa puutu.

Ja sitten Robinson jatkaa, olen ruvennut jo kuulemaan hänen äänensävystään, milloin hän on mielestään saamassa minua kiikkiin, kun joudun pyörtämään puheeni ja paljastamaan jotain, minkä olen tahtonut pysyvän salassa. Ja hän kysyy naisesta, joka useamman todistajan mukaan on kuulemma meidän huushollissa ollut.

Tiistai-aamulla talossaan olleesta naisesta kysyttäessä ilmoittaa tämän tulleen asunnolleen maanantaina 14/10 illalla n. klo 20 - 21 aikaan.

Kerron, että tuon naisen mies oli mennyt toisten kyytiläisten mukana Ruotsiin ja sinne oli naisellakin ollut meininki ja aikomus, mutta hän oli jostain syystä jäänyt kuljetuksesta pois. Nainen oli poikansa kanssa tullut myöhässä eikä heillä ollut tuttavlia paikkakunnalla, joten Emma laittoi heille pedin kamarin puolelle.

Tiistaina oli nainen lähtenyt talosta, mutta sitä, mihin aikaan oli tapahtunut, ei tiedä, kun itse oli sinä päivänä Raumalla käymässä.

Robinson hakkaa viimeiset lauseensa kirjoituskoneella eikä peittele tyytyväisyyttään. Olen tunnustanut tienneeni laittomista kuljetuksista, joilla on rikottu Suomen ja Neuvostoliiton välistä välirauhansopimusta. Olen niistä jopa taloudellisesti hyötynyt. Näin hän minulle sanoo ja syntini luettelee. Meidän Kivinokan miesten rikos on kuulemma »laittoman rajanylityksen avustaminen sekä säännöstelymääräysten rikkominen». Säännöstelymääräysten sikäli, että Ruotsin reisuun tarvitaan petroolia ohi korttiannosten. Totta se on, mustasta pörssistä sitä joutuu ostamaan, joten kai sekin täytyy syntilistaan lisätä.

Pojat ovat näköjään ymmärtäneet vähän väärin tämän lappusen, jonka tulin kirjoittaneeksi. Olisivat valhetelleet vain, mutta kun ei ole oikein praktiikkaa tässä kuulusteltavana olemisessa. Ottivat sen tosissaan ja kertovat koko totuutta, kyllähän nämä sen osaavat toisesta rutistaa ja sanoistaan solmia, kun saavat jutun päästä kiinni, sitä ei päästetäkään enää lipsahtamaan takaisin vaan sitä kiskotaan pikku hiljaa, pala kerrallaan pöydälle, kunnes sitä on siinä aika läjä ja vankiparka, kuultava niin kuin he kirjoihinsa hakkaavat, on itsekin ällistynyt ja perin pöffähtänyt, että noinko paljon sitä olikin. Tai olisiko tämä pikemminkin niin kuin korttia pelatessa, ei pokeria, mutta raminää tai jotain sen sortista, kun ei ole valttia, niin ei ole, pani mitä tahansa pöytään, niin aina häviää ja toisella on valtit eikä hanttikorteilla ole toiveita yhdestäkään tikistä, parhaat kortit jäivät valttien alle ja lopuilla häviää joka tapauksessa.

Nyt on jouduttu kertomaan jo alku. Toivottavasti sisarpuoleni Kaarina tulee sentään pyhänä käymään. Voisin antaa palauttaa hänelle hänen kirjansa, sen »Herra ja ylhäisyys». Poliisit voivat hyvin mennä ja tehdä Kivinokassa uuden kotietsinnän, kun saavat poikien tunnustuksesta lisää aihetta. Kun nyt vain saisin Emmalle tiedon, miten hänen pitäisi tehdä. Kun ei tässä muutakaan keksi, niin yritetään edes tällä romskulla, jos vaikka Kaarina ymmärtäisi tulla käymään ja rookaisi vielä huomaamaan nämä sivumerkinnät. Teroitan plyijyspännän ja otan kirjan käteeni, kevyt ja pehmytkantinen romsku. Se on ihan tosissaan köykäinen, paperi on niin kevyttä. Mistä se johtuu, sitä en tiedä, mutta monet tietokirjat ja semmoiset painavat paljon enemmän. Mutta ehkä kepeästä kirjallisuudesta on tällä kertaa hyötyä.

Merkitsen kirjan alkuun, siinä missä luettava alkaa, että ... mitenkäs minä kiinnitän Kaarinan huomion, ja niin, ettei sitä toinen heti huomaa? Jos merkkaisi vaikka tähän sivun reunaan, että »kankahalla kasvoi kaunis kukkanen», niin siitä hän kyllä havahtuu. Sinä aikana, kun hän oli meillä, maailmassa oli vielä sota ja silloin soi radiossa usein tuo marssilaulu, joka jatkuu vielä, että »ni-mel-tään - - - Kaa-rina.» Ja jatkoksi tähän, että »lue aina 50, 100, jne.»

Tarkoitus on nyt, että Kaarina huomaisi tästä polun pään ja kävisi katsomassa, mitä sinne on kivien alle piilotettu. Sivulle 50 piirrän, että »pojat lankesivat ansaan, ilmoita puhelimella seuraava». Niin kävi kun pelkäsin, mutta paha oli minun olla kirjoittamatta sitä heidän lappuaan, sehän olisi ollut sama kuin olisin suoraan sanonut, että pelkkää palturia tässä tuli nyt lasketeltua ja aluttomia prohdattua. Nyt ovat Valpon ukot jo turhan perillä meidän asioistamme eivätkä varmaan tähän tyydy. Jos nämä viheliäiset menevät ja kolppaavat meillä paikat ylösalaisin ja uudestaan, niin voivat hyvin viedä rahakätköt mennessään ja koko hyvä tienesti haihtuu taivaan tuuliin. Niin voi käydä, mutta ainakin täytyy yrittää rimpuilla vastaan, potkia tutkainta vastaan, repiä verkkoa ja styyrata kohtaloa toisaalle. »Maksa velat pois heti, pankki 3 5 000, Eki 6 000.» Tämä olisi tärkeintä, saisi edes velat pois. Pankille olemme edelleen velkaa, Urhosen Eki on lainannut minulle silloin tällöin moneen pieneen asiaan ja hyvä olisi saada hänenkin kanssaan tilit selväksi, piru sentään, kun en ollut käynyt häntäkään maksamassa silloin, kun vielä oli tuoreita seteleitä plakkarissa. Ja edelleen, »jätä 50 000 piironkiin, loppu kauas piiloon». Sillä sen tähden minä sanoin sen kuljetushinnan niin pieneksi, että tuommoiset 50 tuhatta poliisi saisikin löytää piironginloodasta ja pitää niitä laittomuuksilla hankittuina, vieköön ne, jos niistä iloisemmaksi tulee. Mutta saisi Emma viedä sitten loput johonkin kauas, kääriä paperiin, panna pläkkitoosaan ja kätkeä lopuksi kuivaan paikkaan kiven alle, johonkin

niin, ettei sitä kukaan löydä eikä arvaa, semmoiseen säilöön ja korjuun, että sen voi sieltä sitten ajan tullen ottaa. Paljon toivottu, mutta toivoa täytyy.

Ja vielä viimeinen toivottu on näistä maanantaisista kävijöistä, joista herroilla tovereilla tuntuu jo eineen verran vihiä olevan. Tämä vahvistaa kyllä sen minun aaninkini, että kylällä on Valpon kätyri. Mutta joka tapauksessa: »poika ja nainen tulivat maan. ehtosten, läksivät tiist. päivällä, ei saa tietää asiaa.» Eli Emman ei tarvitse tietää mitään, he ovat olleet vain minun kanssani puheissa. Robinsonkin ymmärsi tähän mennessä kysyä vain naisesta ja pojasta, muista ei tarvitsekaan tietää. Ja viimein on kirja lopullaan, sivulle 250 täytyy vielä raapustaa: »Jaakko kaikki selväksi, paatti, rahat, hän ei saa tietää mitään». Jaakko oli minulta vielä jotain saamassa, mutta ennen muuta, hän ei saa tietää mitään eikä häntä pidä tähän sotkea. Nyt vain täytyy toivoa ja odotella, että Kaarina ymmärtäisi tulla pyhänä käymään.

*

Kaarina ei tullut, sille ei mitään voi. Mutta nyt ne tulivat ja penkoivat koko koppini, katsoivat vaatteet ja kaikki, patjat ja matrassit, syynäsivät ja penkoivat paidansaumatkin. Ja tämä kaikki siitä syystä, että joku oli ruvennut pladaskelamaan Tarzan-kirjaa, jonka olin pyytänyt viemään Ilkalle. Ja senkin liian myöhään, siinä olin ehdottanut, että yrittäisimme selvitä pelkällä Vekaran-reisulla koko jutusta. Ajatus on pahasti vanhentunut, se juna taisi jo lähteä. Ja sitten joku keksi ruveta katsomaan ja nuuskimaan tätä toista romskua, »Herraa ja ylhäisyyttä». Tajusin, että nyt otti ohrakyrä ja oli kuin olisi kylmää vettä valeltu pitkin nahkaa, vaikka sisällä oltiin ja vaatteet päällä. Jonkin ajan kuluttua minut haettiin teräsoven takaa, huudettiin vain, että »Aaltonen kuulusteluun» ja taas mentiin. Siellä oli tietysti pääküttämme Tyko Junnila, jota minä olen sanonut omassa mielessäni aina Robinsoniksi sen amerikkalaisen elokuvatähden mukaan, mutta nyt hän oli niin tyytyväinen, että loisti, vaikka koettikin sitä tuimuudellaan peittää. Minut istutetaan tuoliin ja hän heiluttelee molempia Kaarinan tuomia romskuja kuin suurtakin voitonmerkkiä ja sanoa tokaisee, ettei olisi uskonut minua noin typeräksi, että yrittäisin kirjan marginaaleissa salaviestejä lähettää. Ja on siinä ehkä hyvinkin oikeassa, mutta sanon kumminkin ja kaiken uhalla, etten ollut konnankoukuissa niin hyvin harjaantunut kuin herra kuulustelija.

Hän vain hymyilee pilkallisesti ja sanoo, että fasistien käsissä hän oli saanut parhaan oppinsa. Mitä sitten tarkoittaneekin. Oli kai häntäkin sitten sodan aikana vankina pidetty, minä sitä kyselemään rupea. Nyt saisin kertoa, mitä oikeastaan olin kirjoitellut näihin kirjoihin ja tehdä siten selkoa ponnisteluistani kirjallisella alalla. Junnila lukee nyt joka kymmenettä sivua Tarzan-kirjasta, eikä siinä ole kahta puhetta, mitä minä sillä olen tarkoittanut. Olin ajatellut, että kertoisimme poikien vieneen yhden kuljetuksen Vekaraan ja sillä hyvä. Ja sitten Junnila tietysti tenttaa, mitä minä Vekarasta tiedän. Enhän minä siitä mitään tiedä, totta puhuen. En ollut koskaan ollut Vekarassa maissa ja joskus sivu ajanut, tai nähnyt sen kirkkaalla ilmalla ulkona silakkarääkissä, kun maat nousivat horisontin takaa. Ja Junnila kieltää minua jaarittelemasta, hän käski minua tekemään selkoa Vekarasta harjoitetusta salakuljetuksesta, mutta en minä siitä mitään tiedä, en todellakaan, koko ajatus tuli siitä, kun ne inkeriläiset itse pyysivät sinne päästä, jos ei heitä Ruotsiin viedä.

Junnila on ainakin tyytyvinään vastaukseen ja hakkaa kirjoituskonetta niin että posket tärisivät.

Kirjassa »Tarzan taistelee jälleen» olevista merkinnöistä kysyttäessä selittää kirjoittaneensa kyseiset merkinnät tarkoituksella, että jos kirja olisi kulkeutunut samassa asiassa pidätettyinä olevien Ilkka Alhosen ja Valdemar Kiurun luettavaksi, nämä olisivat tienneet, miten kuulusteluissa olisi puhuttava ja siten voivansa vaikeuttaa asian selvittämistä.

Ja sitten alkaa tämä varsinainen nolous, kun sitä Kaarinalle menossa ollutta kirjaa ruvetaan kronkkimaan ja riepottelemaan. Sanon heti alkuun selvästi, ettei sisarpuoleni Kaarina tiedä koko asiasta mitään, kun ei ole kirjaa hakenutkaan, mutta sen he ovat jo kuulemma selvittäneet. Ja jotain he osaavat lukea sisältä itsekin, mutta jos olisin nyt niin ystävällinen, että kertoisin, mitä olin halunnut sanoa tällä sivulla kolme olevalla merkinnällä ... ja niin edelleen. Olen jäänyt kiinni, yhtä hyvin ja pahemmin kuin pojat Rihtniemen sivussa, paatissa pakolaisten roitteja ja salkkuja. Valtan kiinnijäämisen tekee hänelle vielä nolommaksi ja samalla oudoksi sattumaksi, että Valpon miehiä oli kyydissä sama merivartija, joka otti Valtan kiinni silloin Suomenlahdella, kun hän paloi pirtulastinsa kanssa, näin on tuo Junnila minulle kertonut. Enkä usko, että hän tuommoista edes omasta päästään keksisi, kyllä niin on varmaan tapahtunut. Ja kerron kirjan merkinnöistä kaiken, mitä kysyvät, kun kerran olen kiinni jäänyt, velat ja muut, senkin, etten minä Urhosen Ekille ihan kuutta tuhatta velkaa ole, mutta meininki oli toimittaa hänellekin hiukan rahaa etukäteen. Mutta sitä minä en sano, en vaikka erikseen kysyvät, että kuinka paljon Emman olisi pitänyt sinne kiven alle piilottaa, en, koska sen pohjaltahan Junnila voi laskea, kuinka paljon minulla olisi tienestiä. Enkä sano sitäkään, mikä on Jaakon osuus asiassa. Sanon vain, ettei Jaakko tiedä mitään, olin vain halunnut varoittaa häntä sotkeutumasta koko asiaan.

»No hyvä on. Sovitaan ettei tuo teidän rakas ystävänne tiedä mitään. Mutta eilen toimeenpannussa kotietsinnässä teidän asunnollanne löytyi sekä lisää laittomia aseita että rahaa 137 000 markkaa, ostokortteja ynnä muuta mielenkiintoista. »

Ja tästä alkaa taas uusi selvittäminen. Pistooliin minulla on aseenkantolupa, astiakaapista löydetty rahakääröt, toisessa 14 000 ja toisessa 16 000 markkaa, olin tarkoittanut Ilkalle ja Vaitelle palkaksi kuljetuksesta. Kivääri taas oli kasvatusisä-vainaani peruja enkä tiennyt, mistä hän sen oli aikoinaan hankkinut. Olen ampunut sillä joskus hylkeitä Rihtniemen ulkopuolen kiviitä. Rahat ovat lokakuisesta kuljetuksesta, ostokortit taas yli viedyiltä inkeriläisiltä, niitä emme ole luovuttaneet kenellekään ulkopuoliselle, emme rahasta, emme lahjaksi tai mitenkään muutenkaan. Vähän on tavaraa niillä käyty ostamassa, mutta mistä, sitä en muista enkä muutenkaan sano.

Kauppiasta, joka on irtokupongeilla ja ostokorteilla, jossa ei ole omistajan nimeä, myynyt tavaraa, ei suostu ilmoittamaan.

Kamarin pöydän loodasta ne olivat sitten löytäneet nimilistan, muistan kyllä, kuka sen oli kirjoittanut ja milloin, ja sanon, että sisarpuoleni Kaarina on sen kirjoittanut, kun hän piti meillä kortteeriaan puolitoista vuotta sodan aikana. Keitä nämä ihmiset ovat, sitä en tiedä enkä käy edes auninkoimaan. Junnila hymyilee taas pilkallista hymyään ja toteaa sitten:

»Sisarpuolellanne on kumman paljon tuttavvia, joiden sukunimi on Mäyrä, Repo, Poikolainen tai Hannolainen. Kyllä näihinkin selvyys saadaan.»

En vastaa mitään ja minut viedään pois. Ensimmäistä kertaa päästän mieleeni sen, että tästä tulee linnareisu, vankeutta joksikin aikaa. Se on tämän päivän osalta selvä. Kuinka mahtaa Emma pärjätä talven yli? Ja pojat?

Vielä täytyy pitää varaansa ja tunnustaa mahdollisimman vähän, jotta tuomio pysyisi pienenä. Sitä nämä poliisit ja muut salakytät aina lirkuttelevat, että tunnusta pois ja kerro kaikki, niin saat lievennystä tuomioon. Sen verran minäkin tiedän, etten tuommoisia usko. Jos tunnustaa vain yhden tai kaksi rikosta, saa varmasti pienemmän tuomion kuin se, joka tunnustaa useamman samanveroista tekoa.

14. LUKU, *jossa odotellaan lähtöä.*

Olimme Ilkan kanssa myymässä silakoita Rauman torilla, hän oli keväällä meille trengiksi tullut ja miehen työt tehnyt. Olihan minulla ollut hänen pestämisessään hiukan semmoinenkin ajatus, että jossain oli pojan oltava, kun oli yksin maailmassa, isä lähtenyt Amerikkaan ja äiti peitelty kirkkomaan multiin. Niin, tiesin sen itsekin ja omasta takaa, miltä orvosta tuntuu, vaikka silloin olinkin paljon nuorempi, kun äitini kuoli ja minut vietiin lastenkotiin, josta kasvatusvanhempani minut sitten löysivät. Meidät pantiin riviin kuin sotamiehet, sitten viiksekäs herra ja lempeän näköinen rouva kulkivat rivin edessä. Me asukit kai tiesimme hyvin, mitä tämä merkitsi ja minulla hypähti sydän kurkkuun, kun tuo hyvinpukeutunut mies pysähtyi eteeni, nyhjäisi vaivihkaa vaimonsa kyynärvarrtta ja vilkaisi tähän, kuin kysyäkseen, että mitäs tästä tuumaat, ja vaimon silmiin syttyi hymy. Vähänhän siinä tunsii olevansa näytillä kuin torin pöydällä, mutta tämä toi ainakin jollekulle mahdollisuuden päästä lastenkodista. Ei sekään paha paikka ollut, kurissa siellä sai olla ja Herran nuhteessa ja siellä minä opin harmoniakin soittamaan. Mutta parempihan se aina on kotona olla, tai päästä semmoiseen paikkaan, joka sitten kodoksi tulee.

Niin, taisi minulla omakin lapsuus mielessä olla, kun löin Ilkan kanssa kättä ja sanoin, että hänet oli nyt pestattu meille trengiksi, mutta en minä häntä tietenkään sulasta laupeudesta pestannut, vaan totisen työn paljoudesta ja siitä, että moneen työhön tarvittiin kaksi eikä Emmakaan joka paikkaan venunut, poikia oli jo kaksi ja elukatkin piti hoitaa. Totta maar oli Kiurun Valte vielä samassa paikassa asumassa ja olemassa, mutta sekin tiedettiin, nyt kun sota oli hävitty ja raja piirretty vissiin lopullisesti uusille sijoilleen, että karjalaiset piti tänne johonkin asuttaa ja heille osoitettaisiin omat ja uudet asuinpaikat, eli Kiurutkin tekisivät pesänsä muualle ennemmin tai myöhemmin. Ilkka taas oli nuori poika ja voisi pysyä nurkissa vähän kauemmin. Ja Ilkka oli ollut kotomiehenä silloin, kun me Jaakon kanssa olimme vie-neet yhden paatinlastin Hudiksvallin kustille, nyt me olimme jälleen torireisulla Raumalla ja minä jätin hänet vähäksi aikaa yksinään kaloja myymään, sanoin käyväni hiukan asioilla. Repojen kortteerihan ei ollut torilta kovinkaan kaukana, menin sinne sivukatuja pitkin kertoakseni, että reisu oli luonnistanut mitä parhaiten ja kysäisemään ehkä jatkoakin.

Katri-rouva oli yksin kotona, ilahtui selvästi minut nähdessään ja antoi pienen rintamerkin, neulan ja siinä oli pyöreä pellinpala, jossa oli nurin käännetyn

hevosenkengän muotoinen merkki. Hän sanoi, että jos tyköni tulee ihminen, jolla on samanmoinen merkki, hän on oikealla asialla. Varoitti vielä, että nämä kommunistien Valpon kätyrit ovat yhä ovelammiksi ja muutenkin ärhäkämmiksi käyneet eikä niistä tiedä, mitä ne vielä tekevät. Voivat tulla kyytiä kyselemään vain siksi, että saisivat toiset sanoistaan solmittua. Mutta inkeriläiset tunsivat kyllä toisensa, hän ei lähettäisi minun juttusilleni kuin tuntemiaan tai jonkun toisen inkeriläisen luotettavaksi tietämiä ihmisiä.

Minusta tämä tunnusmerkin käyttö oli nyt vähän kuin elokuvista tai pehmytkantisesta romskusta otettu juttu, mutta ei vara venettä kaada, niin kuin sanotaan, ja jos asiat saadaan tällä kurin hoidetuiksi, niin hyvä sitten.

Hän sanoi, että oli järjestämässä vielä yhtä kuljetusta ja siihen hän ja hänen miehensä Vilho olivat tulossa itsekin. Ja sen tähden hän tahtoi antaa minulle tuon tunnusmerkin, jos joku vielä minun tyköni tulee, niin sen avulla voin ainakin tietää, että nämä ihmiset ovat oikealla asialla. Sovimme, että tästä päivästä puolentoista viikon kuluttua lähtisimme liikkeelle, syyskuun puolivälissä ja hyväksi koettuun aikaan, sunnuntai-ehtoon. Kysyin, kuinka paljon lähtijöitä oli, ja hän kertoi heitä tulevan tällä tietämällä melkein kolmekymmentä. Sanoin vielä, ettei ainakaan yli kolmelle kymmenelle lupaa, ne eivät yksinkertaisesti mahdu paatteihin. Katri-rouva vain totesi, että olihan tässä jo nähty kahtena syksynä ja tultu tuntemaan puolin ja toisin, kaikki ovat perille päässeet näillä kyydeillä. Toivoin, että niin kävisi nytkin, otin lakkini ja läksin.

*

Kalastimme minkä kerkesimme, mutta tuli sitten se kahden viikon takainen lauantai, pyydykset nostettiin kuivumaan ja sauna lämpesi ehtoosti. Ja tuli sunnuntai, suuri ja merkittävä päivä. Jos inkeriläiset olivat monetkin asuinpaikoillaan töissä, ei heidän lähtöään huomattu työpaikalla, jos he pyhääamuna sujahtivat liikkeelle vähin äänin. Vasta maanantaiaamusti heitä osattaisiin kaivata, jos silloinkaan. Ja silloin he olisivat jo kaukana, Valpon kourien ulettumattomissa. Tai niin minä silloin luulin. Katri ja Vilho Repo tulivat jo puolenpäivän tienoilla, ajoivat taksilla kylälle ja Valte kävi heidät sieltä hakemassa. Joinkin vain en saanut pysyttyä paikallani, läksin kohta Repojen tultua kylille kävelemään. Kävin parin tuttavan tykönä, ostin tupakkia kylän kauppiaalta ja vilkuilin vaivihkaa kelloa. Tulin Vilokarin sillalle, siihen lahden peräksimeen joskus viiden aikoihin, kun puhe oli ollut, että kuudelta piti kaikkien olla lähtövalmiina. Tien vieressä oli neljä henkilöautoa ja kaikissa vielä vieraat rekisterinumerot. Pari miestä tupakoi autojen välillä, pysäytin pyöräni ja kävelin autoja kohti. Niiden luona seisoj harmaatukkainen herra. Hän kysyi, olinko Aaltonen. Myönsin ja hän sanoi tuntevansa minut kuvauksesta. Jatkoj sitten, että nämä autot olivat jyväskyläläisiä takseja ja olivat lähdössä takaisin. Ihmettelin, missä ihmiset olivat, kun tässä ei ollut kuin hän ja taksisuharit. Herra hymyili ja sanoi, että kyllä minä kyytiväkeni saisin, ihmiset olivat metsässä piilossa, tässä kohdin kasvaakin sen verran hyvää kuusimetsää, että voi lymyillä jo kuulomatkan päässä tiestä. Hän odotteli vielä kuormaautoa, sen mukana tulisivat loput matkalaiset. Tajusin, että joku saattoi kuulla kuusen alle jo tämän normaaliäänisen puhelemisen. Kävin tienvarren talossa soittamassa kotiin, sanoin Ilkalle, että heittää koneen käymään ja lähtee tulemaan.

Kun tulin takaisin, taksit olivat menneet menojaan, seisoskelimme ja varroskelimme tämän herran kanssa hyvän tovin. Hän kertoi joutuneensa joukon johtajaksi olosuhteiden pakosta. Kaikki oli sovittu valmiiksi ja monet heikäläisistä olivat tottumattomia matkustamaan. Jonkun täytyi tuoda joukko tänne, sovittuun kokoontumispaikkaan. Rauhoitin häntä ja sanoin, että täällä oli ainakin meidän puolestamme kaikki selvää. Eri asia sitten, jos saadaan kutsumattomia vieraita, mutta niitä ei ole ainakaan vielä näkynyt. Mutkan takaa kuului kuorma-auton hurinaa, vaunu kääntyi näkyviin ja näin heti, että siinä oli Keski-Suomen laatat. Mies heilautti kättään, minä keksin viisata auton sivutielle. Siellä kuorma voitaisiin purkaa kaikessa rauhassa, vaikka joku tuolla maantiellä kulkisikin. Pressun alla oli melkein kaksikymmentä ihmistä, nuorimmat tulivat alas äitinsä sylissä. Täällä oli myös kolmenkymmenen ihmisen matkalaukut ja kapsäkit. Kuorma purettiin tyhjäksi, väki jäi kuusten alle piiloon, mies sujautti kuskille muutaman setelin ja kiitti kyydistä.

Onneksi ei satanut, kävi mielessäni. Ja onneksi tuulee tämänkin verran, ajattelin saman tien kuullessani puitten huminaa, tuuli oli lounaan päällä ja kihautteli kuusten latvoja, nosti lahden seljällä vaahtopäitä. Joku katseli minua jo kysyvästi. Kohta päästään eteenpäin, sanoin, enkä pahasti väärässä ollutkaan. Paatin papatus läheni, Ilkka siellä tulla styyraskeli niin kuin puhe oli ollut. Tämä Olympia piti nimittäin melkein vielä pahempaa papatusta kuin minun vanha paattini ja senkin äänen erotti aina Jaakon koneen pehmeämmästä käynnistä. Eikä sillä Jaakollakaan parempaa konetta ole, mutta parempi äänenvaimentaja ja aalloppi hänellä kyllä on. Kuiskasin väelle, että tähän paattiin menkööt hätäisimmät, vanhat ihmiset ja pienet lapset, toinen kyyti oli jo tulon päällä. Kauempana lahden seljällä oli nimittäin Jaakon vaaleaksi tervattu paatti tulla molskottamassa, hänellä oli luotettu apumies sovittuna, Nordblomin Einari, vanha merimies, joka oli useana syyssuvena ollutkin Jaakon kalakaverina.

Tulimme kahdella paatilla Kivinokan kotorantaan, koko joukko tuli meille tupaan. Tilaa oli, mutta kyllä oli jokainen paikkakin täynnä. Emma hääri hellan ympärillä, pani kaffe pannun tulelle, nosti kuppeja ja talriikkeja kaapista esille. Kiurun tytär oli tullut isänsä kanssa katsomaan kulkijoita ja auttoi pöydän kattamisessa, kantoi Emman neuvojen mukaan leipää ja särvintä. Oli hetken outo tunne, kun omassa tuvassa soi vieras puhe, semmoisella soinnilla, jota ei kauhean usein ollut tottunut kuulemaan, jos ei sitä lasketa valmennukseksi miten Kiurut ja muut siirtolaiset olivat jo parisen vuotta haastelleet. Ja sitten vielä näin paljon ja yhdellä kertaa, se karjalaisten ja inkeriläisten puhe on kuin voisulaan kastettua, mie ja sie ja vot kun on mukavaa, itsekin tulee paremmalle mielelle kun sitä kuulostelee, vaikka asia olisi vakavakin. Siinä on jotain perustoiveikasta tuossa puheenparressa, niin kuin keväturon solinaa.

Meillä oli meininki panna tuossa yhdeksän ajoissa raudat pyörimään ja ottaa sträkki päin Hudiksvallia, mutta ehtoon edetessä tuuli kihautteli aina vain kiukkuisemmin, jo tullessa näytti merellä olevan joka aallolla ylioppilaslakki päässä, niin kuin joskus leikinpäiten sanottiin, eli silloin puhalsi jo yli kuuden boforin tuuli. Reilusti yli seitsemää pesofadillista ploosaskeli jo nyt, tuli uutisten aika ja säätietojen myös. Tupa hiljeni kuin kinkerihartauteen, lapsetkin ymmärsivät, että nyt oli vakavasta asiasta kysymys. Selkämeri ja Pohjois Itämeri yhdeksän boforia. Istuksimme vielä jonkin aikaa, matkalaiset menivät toiset vinttiin, toiset Kiurun puolelle ja jäivät pä

jotkut tuvan lattiallekin. Jaakko ja Einari läksivät joskus puolenyön jälkeen kotiin ja menin itsekin maate.

Se stormi ei ottanut moinataksen sitten millään, puhua posotti yhdeksää pesofadillista, tempoi puuskia, tuiversi puiden latvoja, vinkui hormissa jo aamukahvitulia viriteltäessä ja koska olimme metsän keskellä, korkeitten kuusien takana, pöffäytti se joskus pienet sauhut tuvan puolelle, kun sattui sopiva iili ja kieppuva tuulenpyörre. Niin se aina tekee etelän ja lounaankanttisilla tuulilla, pohjainen ja luode vonkuvat nekin hormoneissa, mutta tekevät semmoisen vedon, että veisivät kekäleetkin pesästä, jos ei lykkää pelliä vähän sisäänpäin ja kurista hormia pienemmäksi. Niinä päivinä olisi ilman kyllä arvannut ulos vilkaisematta pelkästä räystäiden ja hormin ulvahduksista ja metsän kohinasta, mutta piti hän sitä käydä rannassakin kurkkaamassa, miten meri oikein myllersi. Kotoranta oli nyt leen puolella, tuulelta suojassa, ja niemen takaa lönkivä maininki vain hulahteli vesirajassa, mutta jo rantakivien takaa ampaisivat pienet tuuleniilit kuin äkeät kihaukset, levisivät kuin viuhkana vedenpintaa pitkin ja rypyttivät sen pyykkilaudaksi, kasvattivat sen pikapuoliin aalloiksi ja nostivat suuret laineet vähän kauempana. Loitommalla näkyi, miten myrskyn nostamat aallot nousivat ja murtuivat kallioisiin rantoihin, pärskäyttivät vaahdon korkealle ja tuuli vei roiskeet mennessään. Näkyvyys alkoi heiketä, kun aaltojen kukkerpäistä läksi tuivertavan tuulen mukana vaahtoa lentoon. Tämä oli samanmoista ilmaa kuin silloin ensimmäisellä reisulla eikä mieli tehnyt tuonne sekaan. Polttelin rantapuodin suojassa savut ja mietin, mikä neuvoksi.

Inkeriläiset oli saatava päiväksi johonkin piiloon, joku voisi tulla käymään ihan viattomissa asioissa ja nähdä heidät. Pari vielä menisi Kiurujen sukulaisina, mutta tämmöistä seurakuntaa oli jo paha selittää kellekään. Matkatavarat vietiin vinttiin, samaten lattioille levitetty petivaatteet. Sekä Kiurujen että meidän tupa pantiin päiväksi täysin tavalliseen änttiin, jos vaikka joku sattuisikin päiväsaikana poikkeamaan. Vein koko joukon metsävainion latoon, se paikka oli joka puolelta metsän suojaama, eikä sinne yleensä ketään vieraita tullut. Tällä vainiolla oli vielä vähän vehnäkin pystyssä, se oli kaikessa touhussa ja toimelluksessa jäänyt leikkaamatta, mutta oli vielä maahan varisematta. Toin hevosella vikatteet ja haravat, ladon seinustalla oli valmiiksi joukko seipäitä ja näin niitimme koko nisuelon puolessa päivässä. Naiset tekivät käsitöitä, kutoivat vanttuita ja sukkia, lapset leikkivät käpylehmillä ja jollain miehistä oli korttipakka, jolla pelattiin marjapussia tai pokeria pikkupanoksin. Odotus venyi viikoksi, ajoimme Ilkan kanssa nisut riiheen ja puimme ne puimakoneella, kaksi inkeriläistä tuli meidän avuksemme. Sovimme etukäteen, että he ovat sitten Kiurun Tyynen sukulaisia ja olivat täällä muutaman päivän sukuloimassa, jos joku tulisi jotain kysymään.

Puinnissa meillä oli tappurin syöttäjänä inkeriläinen nainen, työ oli häneltä käynyt tottuneesti ja kysyinkin kun kävimme välillä tuvan puolella kahvilla, oliko hän ollut ennenkin maatoissa. Hän nyökkäsi ja sanoi:

- A, oma talo oli.

Ja omassa talossa olivat saaneet asua, mutta kolhoosiin oli pitänyt liittyä. Talon pellot liitettiin kolhoosin peltoihin, sitten oli vielä pakko luovuttaa ainoan lehmän tähden maitoa ja lihaa suuri määrä. Naapurin isäntä oli vitkutellut sen liittymisen kanssa, hänet vietiin pois. Kulakki oli, sanoivat. Parhaat miehet aina vietiin Siperiaan. Suutarit, kraatarit, kirvesmiehet, parhaat maamiehet, jos ei heti totellut. Kysyin,

vietiinkö hänenkin miehensä, sillä hänen katsannossaan oli sen verran surua. Hän kertoi, että hänen veljensä oli viety. Mies oli puolestaan kutsuttu puna-armeijaan ja kaatunut saksalaisia vastaan sotiessaan. Hän oli jäänyt yksin kahden lapsensa kanssa.

Tiesin hyvin, keitä hänen lapsensa olivat. Tyttö oli jo ystäväystynyt Kiurun Maijan kanssa, poika oli ehkä seitsemän ikäinen. Nainen jatkoi, että halusi lapsilleen paremman elämän, Inkerissä ei ollut enää mitään jäljellä. Köyhyyden olisi vielä jaksanut, mutta kun koko ajan sai vielä peljätä.

Emma kuuli tämän ja nyökkäsi, Ilkka katsoi kahvikuppiinsa hänkin. Nainen kertoi vielä, miten mies oli viety sotaan ja talo paloi pommituksessa, he asuivat maakellarissa puolen talvea ja siellä he olivat silloinkin, kun sota vyöryi ylitse, venäläiset läksivät ja saksalaiset tulivat. Armottomia ne saksalaisetkin olivat, mutta heidän aikanaan nainen pääsi lastensa kanssa Viroon. Siellä he olivat olleet maatalossa töissä, kun heidät oli oikein preivillä kutsuttu Suomeen. Inkeriläiset kerättiin ihan kutsumalla Suomeen, tuotiin laivalla Hankoon ja tarkastettiin siellä, ettei ollut täitä tai tauteja ja lähetettiin sitten töihin kuka mihinkin. Ja nyt sanottiin, että pitäisi lähteä takaisin, luvattiin paluu kotiseudulle, muttei hän uskaltanut niiden puheisiin luottaa. Nuorempi veli on jo Ruotsissa, hän sanoi, veli oli ollut saksalaisten palveluksessa, sanoi nainen ja vaiken i yhtäkkiä, ikään kuin olisi peljännyt puhuneensa ohi suunsa.

*

Ne pienen pellonnurkan nisut oli äkkiä puitu, rukiit olikin saatu korjuun jo aikaisemmin. Ja yhä vain tuuli, päiväohjelma vakiintui semmoiseksi, että aamutuimaan vein väen ladolle, puolen päivän aikaan pari inkeriläistä vei koko joukolle pyykkikorilla muonaa ja ehtoon edellä toisen kerran. Vasta hämärän tullen joukko hiipi takaisin yhtenä, hiljaisena jonona. Näin siksi, ettei kukaan sattumoisin näkisi meidän nurkissa ketään ylimääräisiä. Tai taisivat nuo kyläläiset tietää ja ainakin aanaskella, mitä meillä touhuttiin, muttei sen puoleen varovaisuudesta koskaan haittaakaan ollut. Ei koskaan tiennyt, kuka tulisi juuri pahimmoilleen käymään. Kun ei minullakaan ollut kummempaa tekemistä, mihinkään ihmeempään työhön ei enää arvannut ruveta, vietin joskus aikaani ladolla, istuin toisten joukossa ja kuulostelin ihmisten puheita, milloin en osallistunut miesten korttirinkiin.

Naisen puheet olivat saaneet minut entistä uteliaammaksi. Keitä nämä ihmiset olivat, mikä heidät oli tänne ajanut? Tietenkään ei auttanut ruveta liikaa urkkimaan, mutta antaa nyt ajan kulua, näin odotellessa rupeavat monet puhelemaan ja praakkia pitämään, jos ei muuten niin aikaa kuluttaakseen ja hetkiä lyhentääkseen. Ja tulihan sitä sieltä. Joukkoa tullessa luotsaillut harmaatukkainen arvokas mies kertoi olevansa kolhoosin johtaja, kun oli siihenkin hommaan jonkun täytynyt ruveta. Hänen poikansa oli käynyt Leningradissa teknillistä koulua ja oli ollut rakentamassa Kiran-nimistä sotalaivaa, joka tuli suomalaisillekin ikävästi tutuksi sodan aikana. Kolhoosin johtaja huomasi, että olin kiinnostunut kuulemaan Venäjän oloista ja hän kertoi. Traktoria ei vain heidän kolhoosillaan ollut, mutta niittomiehet otettiin pellon pientareelle riviin ja ensimmäisenä läksi niittämään joku tottunut niittäjä, iskuri niin kuin hän sanoi. Sitten pantiin väliin kaikki tavallisemmat heiluttelijat ja joukon viimeisenä läksi saralle taas joku taitava ja kokenut niittomies. Näin oli kaikkien pinnisteltävä mukana, sillä jos jäi jälkeen, rupesi takana tulevan vikate huiskimaan turhan liki omia kantapäitä. Eikä

korjuuaikana mitään virallista työaikaa tunnettu, tai tunnettiin se mikä oli: kolmelta aamuyöllä ylös ja ehtoolla yhdeksältä kotiin. Tämä oli laki ja yleinen tapa. Kylällä oli yksi polkupyörä, se oli kolhoosinjohtajan virkapyörä. Samaten oli kylällä yksi radio, muttei sillä saanut kuulostella kuin oman maan lähetyksiä. Johtaja kertoi, että oli hänellä sitten kotona toinen kone, jolla hän kuulosteli Suomen lähetyksiä. Se kone oli tietysti luvaton ja sen tähden vintillä visusti kätkössä.

Jossain vaiheessa muuan silmälasipäinen naisihminen avasi suunsa ja kertoi olleensa Inkerinmaalla lasten opettajana. Ensin oli saanut opettaa suomeksi, oppikirjat oli painettu Petroskoissa ja tietysti valtakunnan opin mukaiset. Mutta sitten oli tullut se päivä, jona oli täytynyt sanoa oppilaille, että huomista alkain ei koulussa saa sitten kuulua muuta kieltä kuin venäjää ja suomenkieliset oppikirjat kerättiin poltettaviksi. Aamutervehdykseen olivat oppilaat vastanneet, että »Hyvää huomenta, opettaja». Koska kaikki olivat suomensukuisia ja puhuivat kotonaan suomea ja koulussa myös. Sen päivän jälkeen ei saanut sanoa oppilailleen, että »Hyvää huomenta,» vaan »Dobroje utro». Ensimmäisenä aamuna oli se meinannut opettajallakin kurkkuun jäädä. Mutta kiltit lapset vain vastasivat, että »Dobroje utro, Eeva Vilgelmovna». Siellä kun piti olla isännimi kaikilla, venäläiseen tapaan. Minäkin kuulemma olisin Yrjö Antonovits, vaikken siittäjäni Anton Granroosia koskaan tullutkaan paremmin tuntemaan, joskus vain näytettiin, että tuossa on muuten sun isäs. Joku vieras äijä, joka poltti tupakkia ja tervehti äitiä, kun näki. Mutta sitähan minä en näille ruvennut kertomaan.

Kolhoosinjohtajan tytär oli ylioppilas, hän oli täällä mukana, samoin parinkymmenen ikäiset kaksostytöt Eila ja Anja. Ilkkakin vietti ladolla paljon aikaansa ja jutteli paljon näiden flikkalasten kanssa, mikä ei suuri ihme ollut, sillä he olivat varsin nättejä ja eläväisiä tyttöjä. Kun näin oli muutama päivä eletty, Ilkka huokaisi minulle, että voisiko hän jäädä inkeriläisten kanssa Ruotsiin. Kysyin vain, oliko siihen syynä Eila vai Anja - vai oliko Ilkka kerjennyt eroa tekemään. Hän hiukan pahastuikin, kun näin hänen pihkaantumisestaan tein pilkkaa ja sanoi, että Anjan hän oli valinnut. Ei asiassa minun puolestani estettä ollut, Ilkka oli orpo eikä hänellä ollut elätettäviä. Jos hänen onnensa oli menossa Ruotsiin, niin menköön fölissä.

Ehtoohämyssä palailimme vaiteliaana jonona talolle, toiset menivät Kiurun puolelle, toiset tulivat meille. Olin huomannut, miten yksi rouva asteli maha kovasti pystyssä ja hänen miehensä sanoi heidän ensin ajatelleen, että vaimo synnyttäisi lapsen täällä, mutta paikat olivat käyneet liian tukaliksi. Sanoin, että entäs, jos keinuvassa paatissa rupeaa jotain tapahtumaan. Vaimo vastasi, ettei kannata huolestua, tässä oli kuukausi vielä odotusaikaa. Jos kumminkin jäisi tänne synnyttämään ja menisi sitten vasta lahden yli, ehdotin. Nainen pudisti päätään. Niin häntä, mikä sen tietää. Löydetään täältä ja viedään lapsineen väkisin Venäjälle. Nainen otti vaivihkaa miehensä kädestä kiinni. Heidän kohtalonsa olisi yhteinen.

Nyt pimeään tultua ei tarvinnut enää peljätä satunnaisia kulkijoita niin pahasti ja kolhoosinjohtajan poika ja tytär ottivat soittopelinsä esiin. Pojalla oli haitari ja työllä viulu, he soittivat ehtooppuhteen ratoksi monenmoista, suomalaisia iskelmiä ja vanhempia kappaleita, olivat harjoitelleet soittamista nyt Suomessa ollessaan. Vielä viimeiset iltauutiset radiosta ja säätiedot, samoin säätiedotus merenkulkijoille, sitten oli aika mennä maate. Lapset ja vanhat olivat jo menneet nukkumaan, vintissä ja Kiurun puolella oli hiljaisempaa, vaikka meidän tuvassa vielä viulu ja haitari soivat-

kin. Mutta kun säätieteilijä oli lukenut jälleen tavanmukaisen tuomionsa; Ahvenanmeri, Pohjois-Itämeri, Saaristomeri ja Selkämeri, yhdeksän boforia lounaistuulta, ja asia varmistui vielä rannikkoasemien tiedoista, tuuli oli tosiaan Iso-karissa ja Kuuskajaskarissa yhdeksän pesofadillista ja lounaasta, asia oli selvä. Tiedotusten aikana kohonnut sanaton jännitys vaipui ja ihmiset rupesivat laittautumaan yöpuulle. Taas yksi yö täällä, yhden odotuspäivän jälkeen.

Kaikki eivät aina malttaneet nukkua. Muuanna aamuna, kun väki vaelsi jo tuttua polkua ladolle, yksi tytöistä selitti äidilleen tohkeissaan, että he olivat yön tunteiria pelanneet spiritismiä Kiurun puolella, nuoret flikat keskenään, piirtäneet aakkoset voipaperiin ja liikutelleet lasia alassuiten paperilla. Joku oli kysynyt, mihin he olivat matkalla ja vastaus oli ollut Baltimore. Vai että sinne saakka ja Ameriikan raittia tramppaamaan, ajattelin, mutten mitään sanonut. Ei taida ihan tämä petrooli sinne saakka riittää, Ruotsissa täytyy ainakin kulkupeliä vaihtaa. Äiti toruskeli tytärtään lempeästi, spritismin pelaaminen ei ollut hänen mielestään ihan laillista menoa, mutta tytär kertoi senkin, että he olivat kysyneet, kuka tätä lasia liikuttaa. Ja siihen oli tullut vastaus, Uuno.

»Sie nyt hurjaa haastat, kaikelviisii uunoi sitä viel uskommaa.»

Tässä tuulenpidossa oli vierähtänyt jo melkein viikko, kun tuuli oli vihdoinkin viimein eineen verran moinannut, olisiko ollut jossain kuuden-seitsemän pesofadin voimissa. Jaakko ja Einari olivat tulleet paatilla meidän rantaan katsomaan, miltä tilanne näytti ja oltaisiinko johonkin lähdessä. Inkeriläiset olivat tämän huomanneet, nyt oli koko joukko koolla tuvassa, kun radiosta haettiin Suomen Yleisradiota ja myöhäisuuutisia, säätietoja merenkulkijoille ja säätä rannikkoasemilla. Yhdeksää oli pitänyt, välillä oli ehkä pari piirua johonkin kääntänyt, tänään vähäsen hellittänyt ja vetänyt henkeä, mutta nyt lupasi säätiestä kahdeksaa boforia lounaasta. Täyttä myrskyä siis, vaikka nyt inan kevyempää kuin oli ollut. Katsoin kampraatteihini, he purivat alahuulta ja vaihtoivat asentoa, ökköttelivät tietämättä, mitä olisi paras ja viisainta tehdä. Tässä oli kohta jo viikko mennyt, lähtöhalut polttelivat ajomiehillä melkein yhtä kovasti kuin pasaseerareilla. Muttei kahdeksan pesofadin lounaistuuli ollut mikään leikin asia. Ja se tiesi sivutuulta koko matkaksi, jos Hudiksvalliin oli meininki, sträkki oli silloin länsiluoteeseen ja meri löisi sivusta. Yritin punnita asian eri puolia, kun muuan nainen sanoi, että tuntuu, kuin pelkäisimme. Nostin katseeni ja näin, että sehän oli meidän tappurinsyöttäjä. Vastasin, etten ole ikänäni merta peljännyt, mutta kunnioitan sitä kyllä. Jos asiat ovat näin, niin ei muuta kuin pillit pussiin ja palttoot niskaan, raudat pyörimään ja fööri kohti nousevaa Ruotsin rantaa. Kuulin ihmisten huoahduksesta ja mutinasta, että tämä oli monelle mieleinen päätös, vaikka joku osasi matkaa hiukan arastellakin. Melkein viikon odottelu oli sekin alkanut kalvaa hermoja. Koskaan ei tiennyt varmasti, milloin Valpon väki ymmärtäisi kartanolle tröömätä ja silloin tulisi tästä piileskelystä ja kyydin odottelusta loppu. Sanoin, että ennen lähtöä kerättäisiin rahat. Nyt painui joittenkin katse ja jotkut menivät kuin huomaamatta toistensa seljän taakse piiloon. Katri Repo maksoi omasta ja miehensä puolesta, raskaana olevan naisen mies astui sitten esiin ja luki setelit kouraan, kolhoosin johtaja maksoi hänkin itsensä ja väkensä puolesta. Näin matkalaiset astuivat vuoron perään esiin, mutta kaikilla ei ollut täyttä maksua ja muutamat olivat tulleet tähän käytännössä rahattomina. Kysyin, voisiko joku maksaa jonkun rahattoman puolesta, mutta kukaan ei ilmoittautunut. Tappuriapulaisemme, se

kahden naisen leskiäiti antoi minulle vanhan taskukellon ja sanoin, että tällä oli hänen väkensä autettu. Ajattelin, että ei näitä voi tännekään jättää ja sanoin, että menkää kaikki paattiin siitä, toiset meille ja toiset Jaakon mukaan.

15. LUKU, *jossa merellä tapahtuu ja kertoja hermostuu.*

Sen tiesimme varmasti, ettei meren päällä olisi Valposta minkäänkaltaista murhetta. Tämöisellä tuulella he olivat aina kiltisti maissa, mutta paremmalla ilmalla ajaa hurruttelivat 18 solmua kulkevalla vesipedollaan, jotta saisivat täyttää ajopäiväkirjaansa. Katoimme jälleen avoimen tilan pressulla fööristä takakajuuttaan asti. Minun paattini nimeksi oli vakiintunut Ukko, tämän Pyhämaasta ostetun, se oli sen verran iso ja miesmäinen peli, että nimi istui hyvin. Pressun alle otimme neljätoista ihmistä, pystymahainen rouva tuli sinne myös ja hänelle petattiin peti oikein erikseen. Takakajuuttaan tuli meidän kolmen ajomiehen, minun, Valtin ja Ilkan lisäksi kolhoosin johtaja itse sekä kolme flikkalasta. Kolhoosinjohtajan tytär oli näistä yksi ja heidän lisäksi kaksoset, joiden kanssa Ilkka oli vispilänkauppaa pitänyt. Oli hänelläkin mieleistä matkaseuraa. Loput menivät Jaakon paattiin, hänellä oli samanmoinen pressu föörinpuolen yli levitettyinä.

Vielä märkä säkki aallopin suulle, kone käymään ja endat irti. Jaakko läksi ensin, minä seurasin. Heti lahden jälkeen tuntui, miten ulkomeren aallot lönkivät meitä vastaan, ne kiersivät niemen kärjen, vaikka olimme vielä sen saman niemen suojassa. Paatti niiaili jo syvään vastaantuleville mainingeille, tuuli tarttui siihen sivusta ja sai sen vähän rullaamaankin. Naisääni kysyi pressun alta, vieläkö tulee pahempi aallokko ja minä vastasin hiukan naurahtaen, ettemme ainakaan usko. Ajoimme niemen kärjestä ohi, nyt lounainen merenkäynti tuntui jo täydellä voimallaan ja paatti alkoi tosissaan keikkua tässä myllerryksessä. Käänsin kurssin kohti Hudiksvallia, kompassineula heilahteli aaltojen mukaan puolelta toiselle, nyt täytyi vain katsoa, että se kävi yhtä kaukana oikeasta sträkistä kummallakin puolella. Toinen mitä täytyi seurata oli Jaakon paatti, se hävisi välillä näkyvistä seuraavan aallon taakse, mutta liian pitkäksi aikaa sitä ei saanut päästää näkyvistä. Hyvin näytti Jaakkokin pärjäävän, päättäväisesti puski hänen paattinsa länsiluoteeseen. Hän oli meistä suoraan paapuuriin, näin hänen vihreän ajovalonsa, styyrpuurin puoleisen. Olimme sopineet, että näin pimeällä ajamme valot päällä. Valpon miehet eivät tähän ilmaan lähde, joten heistä ei ollut huolta, suurempi vaara olisi, että merellä hukkaamme toisemme ja toinen joutuukin vaikeuksiin.

Joskus aamuyön puolella, kun olimme ajaneet neljä tai viisi tiimaa, konttasin etuluukusta pressun alle katsomaan, miten asiat olivat. Oksennuksen haju lemahti heti vastaani, kun soikkasin taskulampulla matkustajien joukkoon. Täällä olivat kaikki kovasti kipeitä, makasivat kuin ruumiit ja kasvot vain kiilsivät kylmästä hiestä. Meritautia ei tässä ilmassa voinut välttää, ei ainakaan tänne suljettuna. Yritin lohduttaa väkeä parhaani mukaan, sanoin, että kohta tulee sentään valoisaa. Sitä en uskaltanut sanoa, että tämä jatkuisi samanlaisena ehtooseen saakka. Tulin kajuutan puolelle, tuuli oli selvästi friskannut ja aina, kun aallon harja töytäisi paatin rynnästä, vesi truiskahti

sieltä ryöppynä paatin yli. Raotin kattoluukkua, tuuli oli kylmä. Mutta ei sentään jäinen, mikä oli hyvä asia. Sanoin toisille, että onneksi tuuli oli lounaan kantilta, se tuo harvoin kovin kylmää ilmaa. Tyttäretkin olivat jo tavallisen kalpeita, joku heistä antoi ylen pieneen ausukariin, mutta he pysyivät sentään joltisessakin kunnossa ja menivät pitkäkseen kajuutan takaosaan. Kolhoosin johtaja oli ainut matkustaja, johon meritauti ei saanut valtaa. Ja ehkä täällä takakajuutassa oli vähän parempi olla kuin edessä ja pimeässä pressun alla.

Aamu alkoi sarastaa, oikaisin minäkin hetkeksi flikkojen viereen, kun ei kerran muuta paikkaa ollut, Ilkka veti sikeitä mielitiettynsä vieressä ja Valte oli yksin ruorissa. Taisin torkahdella, olin puolinukuksissa, välillä käänsin kylkeä, kuulin koneen nassutuksen ja tunsin paatin liikkeet, niihin turtuu ja välillä tajunta katkeaa kuin huomaamatta, mutta yhtäkkiä paatti nousi huimasti ja pyörähti, putosi syvyyteen ja kallistui, kone sammui ja kauhunhuuto repesi ilmoille monesta suusta yhtäikaa. Sääntäsin pystyyn, näin Valten kalpeat kasvot ja suurina tuijottavat silmät, vesipatsas meni meistä jo pois päin, vesipatsas, pyörreaalto, semmoinen monta kymmentä metriä korkea luonnonvoima ja tämä uuvatti antaa sen tulla paatin kimppuun. Pressu oli irronnut ja pudonnut inkeriläisten päälle. Jostain pressun alta kurotteli käsi kohti valoa ja komensin Ilkan ja johtajan pumppuamaan, föörin puolella oli kolme ämpäriä ja heti, kun ihmiset oli saatu pressun alta näkyviin, käskin kolme miestä auskaroimaan niin paljon kuin vain kerkisivät. Käänsin ruoria niin, että ahteri kääntyi tuuleen päin, vesilasti kun läikähtää sivumeressä, niin se on menoa, paatti kaatuu ennen kuin kerkiää sitä edes tajuamaan. Vesi loiskui paatin pohjalla, miehet auskaroivat kuumeisesti, Valtekin oli löytänyt ämpärin ja ammensi, tajusin miten liki oli hengenmeno ollut ja kiukustuin, kirosin Valtea ja kysyin, että mimmoinen mies hän oli kun ei vaaria pitänyt. Hän ei sanonut mitään, jatkoi vain auskaroimistaan. Vesi väheni, lapset itkivät, ihmiset voihkivat ja päivittelivät, joku kirosi, toinen siunasi. Aalto oli vienyt enimmäkseen kapsäkit mereen, ne kelluivat meressä paatin kahta puolta, joku yritti lähellä kekkuloivaa faneriaskia jo pooshaalla tavoittaakin. Jaakko oli huomannut, miten meille oli käynyt ja kiersi kehää meidän ympärillämme, heillä ei ollut hätää, vaan he olivat raottaneet pressua kahta puolta ja koukkivat kapsäkkejä paattiinsa. Tämä lohdutti monia, sillä tuossa oli heidän jäljellä oleva omaisuutensa aalloilla keikkumassa. Matkatavarat hän vielä saattoi meiltä ottaa, mutta jos paatti olisi mennyt, meille olisi käynyt kalpaten. Koko joukkoa ei Jaakko olisi voinut ottaa omaan paattiinsa, se ei olisi kantanut kolmeakymmentä ihmistä tässä merenkäynnissä. Jaakon olisi pitänyt pelastaa ne, jotka voi. Eli ajaa suoraan Ruotsiin oman väkensä kanssa. Sitä olen joskus jälkeenpäinkin ajatellut, mutta niin se vain on. Joskus julmalta tuntuva teko on ainoa viisaus. Jos yrittää pelastaa kaikki, hukuttaa koko joukon.

Sanoin Valtelle, että auttaisi pressun kiinnityksessä, muuten emme voisi ajaa tässä ilmassa. Hän otti kalupakista vasaran ja kourallisen nauloja ja naputteli pressun paikalleen yhdessä inkeriläisten kanssa, ainakin tuulenpuolen sivusta kiinni, mikä tärkeintä olisi. Samaan aikaan veivasin konetta käymään ja se syttyi hyvin, magneetto ei ollut kastunut eikä vettä ollut kajuutan puolelle edes paljoa tullut, kajuutan ja föörinpuolen välillä kun oli tiivis laipio. Tämä oli räähkipaatiksi tehty, laipion täytyy pitää silloinkin, kun etupuoli on täynnä märkiä verkkoja ja niihin uinutta silakkaa, joskus satoja ja tuhansiakin kiloja.

Ajoimme taas rinnatusten, Jaakolla oli heikompi kone ja hän jäi vähän jälkeen. Melkein viikkoinen stormi oli nostanut aallot korkeiksi ja pitkiksi kuin pienet vuoret. Jaakon paatissa oli masto pystyssä, semmoinen mihin joskus voi levauttaa vetotuulella priistankoseilin petroolin säästämiseksi, mutta nyt meni pitkiä aikoja, ettei Jaakon paatista näkynyt maston toppiakaan. Sitten se yhtäkkiä nousi jostain aallon takaa kovasti vinossa, keikahti hetkeksi aallon harjalle, sinnitteli siinä pienen tovin ja liukui sitten toista syrjää alas aallon pohjalle. Pidimme silti näköyhteyttä, suuntakin säilyi samana, kompassi häälyi sträkin kahta puolta. Joskus jo puolenpäivän tietämissä, kun olimme hyvinkin yli puolenmatkan, kolhoosin johtaja pisti itsensä etuluukusta föörin puolelle katsomaan, kuinka märjät ja viluiset matkalaiset voivat. Hän tuli takaisin ja sanoi, että nyt olivat ne ajat käsillä. Lapsivesi oli tullut ja poltot alkaneet. Tämä oli se, mitä olin koko ajan peljännytkin. Valte sanoi sen verran monta kertaa olleensa lehmän poi'ituksessa eikä tämäkään niin erilaista voinut olla, Ilkka näpräsi kastuneen stormilyhdyn kuntoon ja sytytti siihen valkean. Nyt olisi pressun alla edes jonkinasteista tuiketta, Valte läksi viemään lyhtyä föörin puolelle ja kolhoosin johtaja tiesi, että siellä oli yksi naisihminen, joka oli useammankin lasta maailmaan auttanut. Koneen yli kuului välillä synnyttäjän voihke, kun vetelimme kolhoosin johtajan kanssa myötätunnosta hartaita henkisauhuja. Sillä olihan minulla synnyttäjästikin väliä, en minä sitä, mutta olisi totisesti saanut odottaa Ruotsin rantaan saakka. Ajattelin, että nyt meni omat ja varastetut, äidin ja lapsen kanssa on pakko ajaa ihmisten ilmoille ja silloin olemme kiinni kuin nappaus. Ruotsin rannikkovartiosto internoi meidät Gävlen malliin ja käry käy myös kotimaan puolella. Harmitti oikein viheliäisesti, mutta minkäs sille nyt enää mahtoi. »Hiljast hiire haukotel, ko om pää kati suus». Tämä oli niitä kasvatusäitini sanontoja, jotka olivat minullekin mieleen jääneet, ehkä siksikin vielä, etten sitä ensi alkuun ymmärtänyt. Hiljaista oli hänelle myöhäistä, eikä ainoastaan semmoista, mikä pitää olematonta ääntä. Ja toinen asia oli se, samoin kasvatusäitini opettama, että asiat piti panna tärkeysjärjestykseen. »Se o maallist vaa.» Paatteja sai aina lisää. Joinkin ja jollain tavalla oli tähän saakka selvitty ja änttiin tultu ja tuskin se tähän nyt tyystin loppuisi, änttiin tuleminen ja leivän syöminen Kivinokassa. Jäisivät meille sentään pyydykset ja vähäpaatti, eivät ne kaikkea viedyksi saa. Niin, tämä oli pientä ja maallista vain, tuolla oli ihmisten hengestä kysymys. Meidän täytyisi hakea sieltä Ruotsin puolelta kyläranta tai isomman möljän pää, niin että äiti ja lapsi saataisiin suojaan heti, kohta ja oitis.

Ajoimme vielä pienen tovin, kysyin sitten, kuinka föörin puolella jaksettiin. Valte vastasi, että yksi on tullut, mutta hengetön ja toista vielä odotellaan. Taas kului aikaa, paatti nousi aallon harjalle, yritimme aina tihrustaa taivaanrantaan, näkyisikö siellä alhaalla kiitävien pilvien ja kuoppaisen meren välissä kiinteän maan sinervää suikaletta, mutta vielä ei ollut mitään näkynyt. Ilmakin tuntui aavistuksen verran, semmoisen yhden inan verran laantuvan, tai sitten tähän menoon oli vain niin tottunut. Viimein tuli Valte sanomaan, että nyt oli toinenkin lapsi maailmassa, tämä oli tyttö ja eli. Kysyin, tarvittiinko siellä pesuvettä eikä hän vastannut mitään, luuli minun hulluja puhelevan. Viittasin koneeseen ja sanoin, että ota tuosta ämpäriin. Jäähdytysvesi oli kädenlämpöistä, letkun kun kirvotti, sai laskea suoraan ämpäriin ja näin pestiin tämä paatissa syntynyt flikkalapsi. Poika hävisi kai yli syrjän, se oli kuolleenä syntynyt.

Keräsimme ahterkajuutasta kuivia ja lämpöisiä vaatteita. Toinen kaksosista

antoi villatakkinsakin, sanoi kyllä pärjäävänsä, ja äiti ja lapsi käärittiin kaikkeen mahdolliseen lämpimään. Tajusin kyllä, ettei synnyttänyt nainen tuossa märjän paatin pohjalla kauaa tarkenisi. Jaakko tuli vielä perässä ja nousi aina aallonharjalla näkyviin. Hän saisi jäädä tulemaan omaa faarttiaan, yritin nyt ottaa koneesta kaiken irti, jotta matka vain nopeammin taittuisi.

Pimeän tullessa tuikkutti vastaamme jo Ruotsin puolen valoja, otimme fyyrin välkkeestä peilinkiä ja toisestakin, saimme itsemme merikortille. Edessämme oli nyt Hälsön saari ja sen eteläsivulla iso lahti, läksimme kiertämään sen rantaa kone puolilla kierroksilla, kattoluukku auki ja aina vuoronperään joku uutskiikissä, tähystämässä sekä edessä riisaavia kiviä, että varsinkin merkkejä asutuksesta. Olisi niin oivallista jättää koko sakki syrjäiseen taloon ihmisten hoiviin, kyllä nämä sieltä eteenpäin löytäisivät. Meri vain murtui rannan jyrkissä kallioissa, valkoinen vaahto kuohasi niin, että pimeässä näkyi, mutta asutusta tai ihmisen jälkiä ei näkynyt. Tunnin verran kiersimme koko lahtea, käänsin sitten taas ulospäin ja otin föörin vasten tuulta. Tutkimme merikorttia taskulampun valossa, kyllä maar, Hälsö tämä oli, lahti oli juuri tämän muotoinen. Niemen pohjoisen puolelle oli merkattu tulliasema ja meripelastusasema, niiden sisäpuolella olisi kylä. Sinne olisi päästävä, mutta pahassa paikassa se oli, kun piti sekä tullin että meripelastajain sivu mennä. Vaan minkäs teit, äiti ja lapsi piti saada turvaan ja lämpimään. Ajoimme nokasta ohi, käänsimme takaisin länteen ja olimme tulliaseman kohdalla, edessä tuikki jo kylän valoja. Ja silloin syttyivät valot tulliaseman rantaan ja kuului huutoja. Meidät oli nähty. Ajoimme kotvasen ja olimme jo meripelastusasemasta ohi, kun Ilkka totesi, että perässä tullaan. Tullipaatti se oli, valot kiisivät meitä kohti pimeällä merellä. Valte oli ruorissa, käskin hänen kääntää maihin päin. Niemen tällä puolen ranta oli sen verran matala, että täällä kasvoi korkeaa kaislikkoa. Ajaa humautimme kahiliston joukkoon, sammutin koneen ja sanoin, että nyt oli oltava hiiren hiljaa. Pikavene porhalsi ohi valkoinen vaahto fööriissä kuohaten, se ajaa hurrutti vielä jonkin aikaa ja rupesi sitten kaartelevaan sinne tänne, huomasi hukanneensa meidät. Tuumimme tilannetta, päätimme jatkaa äidin ja lapsen tähden. Veivasin koneen käyntiin, toinen silinteri sammui ja kone nilkutti nyt eteenpäin vain yhdellä pytyllä, harvakseltaan mutta kumminkin. Vauhti oli tietysti vain puolet siitä, mihin tavallisesti olisi päästy. Pompottelimme hiljaksiin kylän rantaa kohti, kun tullipaatti kaartoi rinnalle ja sieltä huudettiin jotain. Kolhoosin johtaja työnsi päänsä luukusta ja sanoi hänkin jotain, tajusin, että hän puhui saksaa Ruotsin tullille. Käskin hänen ehdottaa, että ottaisivat tullit edes äidin ja lapsen kyytiin ja veisivät turvaan, mutta he ottivat vain meiltä hinausköyden ja panivat sen omaan achterpollariinsa kiinni. Nyt meitä lähdettiin hinaamaan. Oma kone oli vielä käynnissä, mutta oikein näki ja tunsin, miten tullilaitoksen paatissa oli voimaa takana, vesi kuohasi kahta puolta kun meitä vietiin. Tullipaatti ei vienytkään meitä kylään, vaan heillä oli tiedossa jokin oma puhti ja peräkulju, ja sinne oli sisääntulo vain kapean suntin kautta, olisiko siinä ollut pari-kolmekymmentä metriä rannasta rantaan, jos sitäkään. Ja juuri kun näytti siltä, että taas ollaan virkavallan hoteissa oikein paremman kerran, rupesin vielä räpläämään konetta ja kuinkas näin, takapytty heräsi ja kone rupesi tikkaamaan niin tasaisesti kuin ei olisi koskaan muuta tehnytään.

Sanoin Valtelle, että menisi fööriin ja kaappaisi kirveellä hinausköyden eikä sitä tarvinnut kauaa odottaa. Paatti huojahti takaisin päin kun veto edestä kirposi, käänsin

ympäri niin nopeasti kuin vain pystyin ja läksin paahtamaan täyttä vauhtia takaisin päin. Tulimme suntista avarammalle seljälle, Jaakko oli näköjään kerjennyt meidän edellemme. Taitoimme hänen peräänsä, kylän rantaa päin. Tullivene ei tullut perässämme, eivät sitten huomanneet meidän menoamme. Tai päättivät antaa meidän mennä, ei heitä ainakaan näkynyt. Jaakko käänsi kylän haminassa ympäri ja tuli meitä vastaan lasti vielä päällä, huusi, että alkää sinne menkö, siellä on poliisit rannalla vastassa. Mutta pakkohan se oli, nyt ei sopinut enää viivytellä. Ajoimme rantaan, vähän kylän laiturista sivuun, pienen lepikon katveeseen, fööri jäi tönöttämään päin rantaa ja kone tyhjäkäynnillä molskottamaan. Käskin Ilkan maihin. Äiti ja lapsi oli kääritty isoon hetekan peitteeseen, he olivat siinä molemmat yhdessä knyytissä ja minä ja Valte nostimme heidät maihin, sitten autoimme muut rannalle ja he auttelivat toisiaankin. Kun ihmiset olivat maissa, rupesimme lenkaamaan tavaroita rantaan. Minä heitin kapsäkin tai mytyn kerrallaan Valtelle fööriin, hän jatkoi sitä Ilkalle maihin ja Ilkan taakse tuli kasaa, mutta äkkiä se sieltä hävisikin. Näin mitä Ilkan takana tapahtui, auton valot paloivat jossain puiten takana, ihmiset hoippuivat kohti valoa, huudettiin ja huhuilitiin suomeksi ja ruotsiksi, poliisit ottivat äidin ja tyttären huostaansa ja kantoivat pois, kaksi miestä kantoi äitiä kultatuolissa ja toinen nainen piti pientä knyyttiä sylissään. Paatin pohja oli petollisen liukas, tuuskandin milloin nokalleni, milloin seljälleni, vaikkei tavaroita ollut edes paljoa, mutta karneeringillä oli taas kaikkea mitä ihmisruumis erittää ja synnytyksen eritteet päälle. Heitin viimeisen laukun maihin ja hihkaisin Ilkalle:

— Pid ny flikka hyvän josas kerran tänn jääs!

— En helkkar mää tänn jää! Kuului vastaus ja Ilkka kiipesi takaisin puuriin. Mikä mahtoi siihenkin olla syynä, vielä vähän aikaa sitten mies oli ollut rakkauden kohinoissa kuin kolli maaliskuulla, taisi ruveta oudoksuttamaan ja päästä vallalle viime hetken jänistys. Poliisit olivat tulleet takaisin, seisoiivat nyt vähän matkan päässä kädet lanteilla ja katselivat meidän touhujamme. Kiiruhdin ahterkajuuttaan, vedin pakin päälle ja avasin kaasuvipua. Paatti liukui irti rannasta, kyyristyin koneen taakse suojaan siltä varalta, että yrittävät ampumalla meitä pysäyttää. Kone kävi, kurotuin ruoriin ja käänsin toiselle sivulle. Kun arvelin föörin jo merelle päin kääntyneen, lykkäsin koplankia eteen ja uskalsin kohottaa suojustani. Jotkut inkeriläisistä vielä vilkuttivat hyvästejä, kaikki oli taas hyvin.

Jaakko tuli haminan suulla meitä vastaan, hän ei ollut näköjään löytänyt sopivaa maihinlaskupaikkaa. Huusin, että mene laiturin viereen rantaan, me odotamme avomerellä. Tuuli oli moinannut sen verran, että sekin oli jo tolkullinen ajatus. Ajoimme itään päin tuommoisen tunnin rupeaman, käänsimme föörin päin tuulta ja sammutimme koneen, rupesimme odotelemaan ja kuulostelemaan. Välillä heilutimme taskulamppua, nostimme ylös-alas niin kuin meillä oli tapana, kohta lähestyivätkin maista päin paatin valot ja siellä heiluteltiin taskulamppua tyyrhytin katolla. Jaakko sieltä tuli ja Einari kanssa, olivat selviytyneet Ruotsin rannasta hekin. Läksimme rintaisiin ajelemaan itäkaakkoon, Ost-Syd-Ost. Otimme pienet näkäräiset, vain sen verran että lämmitti ja piti väsymyksen poissa. Parin, kolmen tiiman kuluttua Jaakko jäi yhtäkkiä jälkeen. Käänsimme takaisin ja ajoin useamman kerran hänen paattinsa ympäri, aina likelle tullessamme huusin kattoluukusta ja kysyin, mikä heillä oli vikana. Valot paloivat, mutta kumpikaan ei tullut vastaamaan. Parin kierroksen jälkeen moinen mykkäkoulu rupesi minua ärsyttämään, ei tässä viitsisi koko yötä ajaa

ympyrää keskellä Pohjanlahtea, ajoin viereen ja uhkasin, että antakaa pirkeles se hinausköysi tänne tai nämä äijät lähtevät suoraan Suomeen. Jaakko tuli tyyrhytistä ulos ja sanoi, että häneltä oli päässyt vesipumpun laakeri sulamaan eikä koneella voinut ajaa. Jatko, että he tulisivat meidän paattiin ja tuuli saisi viedä hänen ruuhensa, tästä se olisi rääkännyt johonkin Vaasan kusteille. Huono neuvo sekin oli, Jaakko tuskin paattiaan enää näkisi. Särkyisi, uppoaisi tai varastettaisiin. Vastasin ja sanoin, että kun kerran on yhdessä reisuun lähdetty, niin koetetaan täältä yhdessä kotiinkin tulla. Jos vain meidän kone kestää.

Einari nakkasi hinausköyden, sidoin endan kiinni ja läksimme Jaakon paattia hinata pukseeraamaan keinuvilla mainingeilla. Pidimme samaa sträkkiä aamun koiton ja koko päivän, peilasimme välillä polttoainetta ja yhden paussin pidimme, otimme paatit rintaisiin kiinni ja Jaakko antoi meille petroolia tankistaan. Ehtoon edellä törmäsimme keskellä merta ajelehtiviin plankkuihin, kolme kertaa yhdeksäntuumaisiin, eikä näitä malttanut olla korjaamatta talteen. Tuuli oli moinannut, mutta äskeisen stormin aikana oli varmaan joku laiva täkkilastinsa mistannut ja meidän tiellemme sattui osa siitä. Vedimme korjuun parikymmentä plankkua kumpaankin paattiin, enemmänkin noita olisi siellä ollut, mutta jokin holtti se pitää olla kerjätessäkin ja hylkytavarain pärjäämisessä myös. Vaikka kuinka poltteli omassakin nahassa, että vielä yksi ja vielä yksi, niin järki käteen pojat, jos tätä ottaa täyden lastin, niin paatti parhaimmillaan kallistuu ja kaatuu, otamme sen, mikä meille mahtuu ja antaa jonkun toisen korjata loput, eivät nämä Suomen rannoilla haaskoon mene, näin fundeerailin ja yritin itseäni rauhoitella, ettemme nyt olisi paljasta ahneuttamme ruvenneet ihan itseämme upottamaan. Jatkoimme ajoa, kohta rupesi edessä taivaanrannalla näkymään valon tuiketta. Välähdysten rytmistä sen kohta tunnistimme, siellä oli Rauman fyrrilaivan valo. Taas helpotti, oltiin jo, voisi sanoa, kotovesillä ja omilla kusteilla ja petroolikin riittäisi kotiin asti.

Pimeänpäiten laskimme kotorantaan, vedimme plankut maihin, Jaakon paatista myös, sillä vielä täytyi pestä ja spuulata karneerinki kummastakin paatista kaikkien meritautilien ja synnytysten jäljiltä. Siitä olimme yhtä mieltä, nämä oli paras tehdä nyt ja samoilla häpeillä, kun kerran oltiin vielä reisun päällä. Ensi alkuun kun rupesimme plankkuja maihin vetämään, hoipuimme kaikki kuin olisimme olleet kovastikin juovuksissa. Olimme keinuneet niin pitkään ja hartaasti, että maa keinui nyt jalkain alla. Äkkiä se ohi meni, hoipuimme sitten nelisin tuvan puolelle, ripustimme märjät päällisvaatteet kuivumaan ja Emma haki meille ruokakomerosta jotain purtavan puolta, viritti vielä valkean hellaan ja keitti korvikkeet, ohrakakkoakin hän oli kerjennyt leipomaan. Sanoi vielä, että oli maar hyvä kun kotiin tulitte ja meni sitten nukkumaan.

Meille oli jäänyt muutama pottu Jaloviinaa reisusta ja niitä me rupesimme nyt nitistelemaan. Tuntui vain, että tästäkin reisusta riitti puhetta ja praakkaamista vielä hyväksi aikaa. Ja olihan meillä asiallista asiaakin toimitettavana, rahat lyötiin pöytään, mitä matkalaisilta oli saatu, vertailtiin vähän kulunkeja ja lähinnä petroolinostoa ja tasittiin loput. Ajomiehille sovitun palkan mukaan, isännille loput, sillä isännän paatti ja riski, niin kuin on vanha sana, että siltä se laiva menee kenellä laiva on, mutta ei tätä flompuukiin tungettavaa ja piironkiin pantavaa ollut niin paljoa kuin olin kerjennyt toivomaan ja laskemaan. Ei niitä rahattomia voinut maihinkaan jättää. Tai mitäs niistä, olihan tässä tienestiä enemmän kuin pitkän ajan arkisista töistä.

Nostin tappuriapulaisen, sen kahden lapsen leskiäidin antaman kellon ja ihmettelin, että mitä tälle piti tehdä. Vähän nolotti toisen kautta koko kello, olisi sen naisen voinut muutenkin kyytiin ottaa, mutta kun hän kerkesi tuon kellon jo antamaan. Ja ehdotin, että tasitaan rahat rahoina, katsotaan sitten kortilla, kuka tämän kellon saa. Se hyväksyttiin, sillä jokaisen mieltä ja flompuukia lämmitti nyt tasavallan seteliraha, ilmaiseksi ei tätä touhua ollut tarvinnut tehdä. Otimme näkäräiset tilinteon päälle, hain korttipakan pöydälle ja jokainen nosti vuorollaan kortin, nuorimmasta alkaen ja palkkalaiset ensin. Ilkka sai herttakymppin, sanoin että vielä ne sydämen asiat Ilkallakin mielessä olivat, Einari ristiakan ja Valte patanelosen, kehui, ettei hänellä ollut koskaan korttilykkyä. Itse nostin vain ruutukuutosien, Jaakko sentään patasoltun. Mutta Einari sai uuden kellon ristiakkansa kanssa eikä tästä ollut kenellekään mitään sanottavaa, paitsi Einarilla, hän rupesi uutta aikarautaansa vetämään ja totesi, ettei se suostu edes käymään. Eikä ensin suostunutkaan, mutta hän käytti sen kaupungissa uurmaakarilla ja osti ajopalkastaan kellonperät. Tuli sekin kello hyvään käyttöön.

Ihan rauhassa ei voinut vain mennä nukkumaan, tästä piti se suurin jännitys tuulettaa ja veedrata pois itsestään ja kukaties vielä voidella ja pehmittää väkevällä juomalla. Ja kun oli saanut kylmän sulatettua pois itsestään, enimmäkseen ihmettelyn aiheet jaettua kavereilleen ja kuullut samat asiat heiltä, juttu jatkui vielä jonkin aikaa jankkaamisena ja muualle poikkeilevana prohtaamisena, niin kauan kuin ruskeaa juomaa riitti ja vasta joskus aamuyön tunteina väsymys sai miehistä lopullisen ylivallan. Menimme maate ja nukuimme joka ukko yli päivän ja seuraavan yön, heräsimme vasta vuorokauden kuluttua uuteen päivään.

16. LUKU, *jossa posti saa etsivä Junnilan riemuitsemaan.*

Etsivä Junnila pyörittelee kynää käsissään. En tiedä mitä hän sillä aikoo, kun on jo tällännyt paperin valmiiksi kirjoituskoneeseensa. Todistajaksi tullut ylimääräinen kuulustelijana on hänkin paikallaan, Junnila toteaa ensi alkuun, että minä olen järkimies. Mistäs päin nyt tuulee, täytyykin olla varovainen. Kolmatta viikkoa samoissa roiteissa, kädet on saanut pestä, mutta ei juuri muuta. Kai tämäkin on osa tätä pehmittämistä, kun pidetään toista kiviseinäkopissa omassa hiessään ja näljässään. Ja järkimiehen ominaisuuteen Junnila nyt vetoaa, neuvoo tunnustamaan. Sillä heillä on varma tieto siitä, että olin syyskuun 22. päivä lähtenyt viemään kuljetusta, siitä ovat apumiehetkin kertoneet, siitä on heillä oma tiedustelutieto ja siitä on vielä Ruotsin puolelta vahvistus.

No jo, kyllä se sitten varma on, totesin.

Todisteet ovat tästä niin vahvat, että kannattaisi teidänkin myöntää, sanoo Junnila ja niinhän se kai on. Junnila jatkaa vielä, että teidän apumiehenne ja naapurinne ovat kertoneet jo kaiken, viimevuotisia kuljetuksia myöden, mutta siihen minä totean, että mitä lienevät lämpimikseen jutelleet, kun pidetään täällä kopissa viikkotolkulla. Mutta mitä tähän syyskuuseen retkeen tulee, sanoo Junnila, niin kulkaapa mitä Ruotsin puolen viranomaiset kirjoittavat Rauman poliisilaitokselle:

Umeån rannikkopiirin päällikölle

Raportti koskee pakolaisia

Tulliveneen suorittaessa partiointia syyskuun 23. päivänä 1946 tavattiin klo 22.15 Skogörenillä, Kuggörenin luona joukko pakolaisia. Kun oli mahdotonta ottaa kaikkia tulliveneeseen, otti allekirjoittanut yhteyden maaviskaali Hallgreniin Hudiksvallissa ja päätettiin viedä pakolaiset linja-autossa Nätvikenin koululle Sandvikissa internoitaviksi. Pakolaiset vietiin siksi soutuveneillä Kolandin laiturille ja luovutettiin maaviskaali Hallgrenille klo 01.00 syyskuun 24. päivänä. Pakolaisten mukanaan tuomat matkatavarat on tarkastettu huomautuksetta.

Pakolaiset oli ilmoituksen mukaan kuljetettu Pohjanlahden yli kahdella moottoriveneellä, jotka ovat välittömästi palanneet takaisin. Veneet olivat kalastajaveneen mallisia, toinen tumma ja toinen vaalea. Toisen veneen päällikkö oli suurikokoinen, tumma n. 40-vuotias mies, etunimeltään Yrjö. Mitään muuta tietoa ei hänestä ole ollut saatavissa. Matka oli alkanut paikasta, mikä sijaitsee 2,2 pnk. Rauman pohjoispuolella.

Kun oli neljäs kerta, kun pakolaisia laskettiin maihin Kuggörenin luona, näyttää todennäköiseltä, että sama henkilö suorittaa kuljetuksia. Epäluulo lankee tällöin suomalaiseen kalastajaan nimeltä Yrjö Aarne Edvard Grönholm, joka tuli pakolaisena Agöön elokuun 2. päivänä 1944.

Luettelo pakolaisista liitetään mukaan.

Hudiksvallissa syyskuun 28. päivänä 1946

K.I.G. Tobiasson

Rannikkotarkastaja

Vakuutetaan oikeaksi viran puolesta

»Teidät on sitten Ruotsissakin tunnistettu, tässähän sanotaan, että isokokoinen mies nimeltä Yrjö kuljettaa pakolaisia,» riemuitsee Junnila. »Niin kuljettaa, Grönholm kuljettaa, sen tietävät ruotsalaiset itsekin. Niinhän tuossa paperissa lukee», sanon puolestani. Junnilan mielestä rimpuiluni on turhaa, kun sekä Ilkka että Valte ovat kertoneet kaikista edeltävistä kuljetuksista.

Sanon, etten tiedä mistään aikaisemmista kuljetuksista mitään, enkä tunne tätä Grönholmia, jonka ruotsalaiset mainitsevat kuljettajaksi. Ja siinähan sanottiin sekin, että matka oli alkanut Rauman pohjoispuolelta, mutta minähän asun etelän puolella. Täytyy kai sitten myöntää, että silloin syyskuussa vietiin ja yksi kuljetus yli. Kerron reisun suurin piirtein niin kuin se tapahtui, en puhu synnyttäjistä mitään, enkä mistään muustakaan sen merkillisemmästä.

Junnila on vaivautunut tuomaan oikein merikortin ja minä viisutan siitä, mihin nämä laskettiin maihin, Hudiksvallin likelle Hornslandetin pohjoispuolelle. Näytetään nyt, ei asia siitä enää pahene. Hän kysyy Jaakosta ja hänen paatistaan, Jaakko on täällä pidätettynä, sen tiesin, ja kahdesta paatista preivasivat ruotsalaisetkin. Sanon, etten Jaakon asioista niin tarkkaan tiedä, näimme kyllä hänen paattinsa aamupuolella, silloin kun olimme jossain puolessa välissä menossa, emmekä tiedä, missä hän on käynyt.

Siinä kävi vielä niinkin, että Hornslandetin sivuun päästyä laskimme väen maihin niin pian kuin suinkin ja läksimme sitten itse takaisin Suomeen päin. Silloin oli pimeä eikä Jaakonkaan perään kerjetty kummemmin tähystelemään. Siinä kiuruissa jäivät vielä enimmäkseen kyytirahatkin perimättä, 5 000 markkaa oli henkeä päälle sovittu. Merellä ollessa oli yksi inkeriläismies maksanut omasta perheestään ja naapurin väestä 30 000 markkaa, sen me jaoimme Valten kanssa, hän kun oli silloin minulla ajomiehenä.

Kyseisen ylikuljetuksen alkujärjestely oli tapahtunut siten, että Raumalla asunut ja todennäköisesti samassa kuljetuksessa Ruotsiin mennyt inkeriläisvaimo Katri Repo oli puhelimitse ilmoittanut kuultavalle, että Raumalla olisi inkeriläisiä, jotka haluaisivat kuljetusta Ruotsiin ja tiedusteli, toimittaisiko kuultava kyseisen kuljetuksen.

*

Parin päivän päästä minut tuodaan taas kuulusteltavaksi, nyt onkin tuoli syrjittäin kuulustelijan pöytään nähden ja sitä vastassa kaksi tyhjää tuolia. Minut istutetaan yksinäiseen tuoliin, sitten ovia kolistellaan ja tänne tulee muitakin poliiseja, Ilkka ja Valte ohjataan minua vastapäisille tuoleille. Ensimmäistä kertaa näen heidät sitten kiinnijäämisen. Tiiliseinät ovat vetäneet heidätkin aika vaisuiksi pojiksi. Ilkasta se näkyy selvemmin, hän on vielä sen verran nuori. Valte on sinnikäs äijäntappi, hänestä ei tämä linnassaolo niin vain näy, vaikka on sen täytynyt hänellekin rasitukseksi käydä.

Junnila istuu tuolillaan ja selvästi nauttii tilanteesta, vartoilee vielä kuin kissa, joka on saanut hiiren jo kynsiinsä ja päästää sen hetkeksi maahan, antaa sen juosta vipeltää aivan pienen hetkisen. Ja sitten hän kysyy minulta, olenko varma, etten ole osallistunut muihin kuljetuksiin kuin siihen syyskuiseen, josta olen jo kertonut. Sanon, etten muista kuljetuksista tiedä mitään. Nyt hän kääntyy Valten puoleen ja kysyy, mitä tämä tietää inkeriläisten kuljetuksista ja Valte kertoo punaiset läikät poskillaan, kapealla hiljaisella äänellä kaikki reisut menneeltä suvelta ja edelliseltä vuodelta, mainitsee erikseen ne, joilla on itse ollut mukana. Sillä lailla. Ainoastaan minun ja Jaakon pitkäksi venähtänyttä ensimmäistä reisua hän ei mainitse, vaikka kyllä hän siitäkin tietäisi. Ilkalta hän kysyy samaa ja tämä kertoo niin kuin Valtekin. Nyt se on sitten selvä, kiinni ollaan, mutta kysyttäessä pysyn täydellisesti aikaisemmassa kertomuksessani. Etsivä Junnila toteaa, että ne on ne Aaltosen kertomukset kyllä punnittu ja köykäisiksi havaittu, Alhonen ja Kiuru livertelivät koko totuuden heti kun saivat Aaltosen allekirjoittaman lapun, jossa pyydettiin kertomaan koko totuus.

Merkitään, että vastakkain Yrjö Aaltosen kanssa kuultuna Ilkka Alhonen ja Valdemar Kiuru pysyvät kumpikin kertomuksessaan ja,

Että Yrjö Aaltonen kiistää heidän kertomuksistaan ne kohdat, joissa mainitaan aikaisemmin tapahtuneista inkeriläiskuljetuksista, väittäen kertoneensa kaiken salakuljetuspuuhistaan.

17. LUKU,
jossa kertoja ei ota vihjeestä vaaria.

Jo luulimme, että tämä kuljettaminen loppuisi nyt, kun Repolaisetkin oli viety yli ja saatettu turvaan Ruotsin maalle. Sillä Katri-rouvahan se oli näitä ajoja meille järjestänyt, saattanut heimolaisensa turvaan ja lähtenyt Vilhoineen nyt itsekin, ja auninkoin, ettei Suomessakaan enää kauhean monta inkeriläistä taitaisi olla, ainakaan semmoisia, joitten pitäisi vielä Ruotsiin päästä. Vaan mistäs minä vaivainen olisin mitään tiennyt.

Olimme kalastaneet ja suolanneet silakkaa pitkin syksyä, nyt oli aika viedä se Turkuun ja muuttaa rahaksi. Lastasimme silakkanelikot Ukkoon ja ajoimme Jaakon kanssa sinne, laskimme Aurajoen kivetylle reunukselle ja odottelimme ostajia. Täällä oli isot markkinat ja kalankauppajia pitkin saaristoa, enimmät kuuluivat olevan ruotsinkielisiä, mutta aina sitä joukkoon joku finntuppekin mahtui, sillä niin he taas puolestaan meitä suomenkielisiä silakankuristajia haukkuvat. Ajat olivat vain muuttuneet, sen huomasi nyt Turun haminaan ja Aurajokeen tullessakin, kun Grichton-Vulcanin telakan alueelta oli aidattu osa venäläisten sukellusveneitten tukikohdaksi. Harmaa, suikulainen alus ja siinä keskellä torni aivan kuin lehtien valokuvissa, muutama mies seisoi täkillä kun sivuitse ajoimme. Myimme kalamme ja arvioimme vähän tilannetta. Samassa rannassa oli myös merivartiolaitoksen kutteri ja merivartijat kiertelivät markkinaväen joukossa tummansinisissä formuissaan. Osuimme mekin Jaakon kanssa puheisiin heidän kanssaan. He kertoivat, että heillä oli komennus ottaa kiinni muuan Aaltonen Pyhärannasta, tämä kun apureineen salakuljettaa sotavankikarkureita ja muita kriminaaleja Ruotsiin. Kielsimme miestä tuntevamme ja toivotimme heille menestystä vaarallisessa tehtävässään.

Turusta tultuani sain preivin. Sen kerroin Junnilalle aikaisessa vaiheessa, kun hän penäsi sitä, mistä kyydittävät siihen Valten ja Ilkan viemään reisuun olivat tulleet. Kerroin siksikin, kun ei ollut enää ketään väenkerääjää suojeltavana, kirjeen lähettäjät menivät yli samalla kyydillä.

Siinä hyvin kohteliaasti tiedusteltiin, voisinko tulla tapaamaan tämän kirjeen lähettäjiä seuraavana sunnuntaina kello yksi kylän laitamille, viheriäisen huvilan tienhaaraan. He käyttivät siitä huvilan omistajan nimeä, mutta meille se on aina viheriäinen huvila, vaikka onkin ruvennut jo pahasti haalistumaan, kun ei vuosiin ole uutta maalia seiniinsä saanut.

Määräpäivänä astelin sitten kinttupolkua kylään päin, tulin maantielle ja kävelin kohti viheriäisen huvilan tien-haaraa. Kello oli tulossa yksi, tätä oli ehdotettu määrääjäksi ja käännyn tienhaarasta huvilaan päin ja siinä tiellä seisoikin edessäni kaksi miestä. Toisella huopahattu, toisella työmiehen lippalakki päässä ja pussihousut jalassa. Tervehdin miehiä, he vastasivat ja kysyivät ensin, olinko Aaltonen. Kun myönsin olevani, he tulivat esittäytymään ja sanoivat käsi-päivää, puristivat kättä lujasti ja katsoivat silmiin. Jos nämä ovat Valpon miehiä, niin hyvin he esittävät ja paljon vaivaa näkevät, huomasin ajattelevani, ja kaiken lisäksi olin jo arvaunut ja aanannut miesten asian ja se vain varmistui, kun kuulin heidän puheensa nuotin. He kysyivät, missä voisimme rauhassa keskustella ja ehdotin, että astuisimme yksinkertaisesti vähän tieltä sivuun ja istuisimme kuusten katveeseen sammaleisille kiville, jotka odottivat meitä kuin penkkeinä. Tähän he suostuivat. Totta puhuen en ollut oikein

kovasti toisenlaista asiaa edes odottanut, mutta en ollut tästä myöskään mitenkään hirmuisen innoissani ja tarmoa täynnä.

Repojen lähdettyä ei täällä minun mielestäni ollut enää ketään ihmistä, jolle olisin luvannut jotain merimatkoihin liittyvää, joko suoraan sanoen tai edes suostumalla aina tekemään jotain reisu ja lähtö kerrallaan. Ei, nyt olimme selvinneet tähänastisista kuin koirat veräjästä, meillä oli jopa hiukan rahaa plakkarissa ja setelinkahisevaa piironginloodassa, uusi rääkipaattikin hommattuna oikeastaan näillä rahoilla, ja mieleen nousi vanha varoitus, ettei pidä sallimusta kiusata tai hyvää tuuriaan loputtomiin koetella, vähän niin kuin korttipöydässä, kun useamman voiton jälkeen haluaisi oikeastaan korjata rahansa pois, hyvästellä ja lähteä, jos on kerrankin selvinnyt ehjin nahoin ja on vielä voiton puolella. Nyt taisi vain käydä samalla tavalla kuin pelipöydästä noustessa, toiset eivät suinkaan antaneet hyvän tuurin miehen livahtaa voittoineen, vaan vaativat uutta jakoa ja uusia panoksia, voittorahat oli pantava uudelleen pöytään ja katsottava vielä kerran, kenelle ne oikeastaan kuuluivat.

Miehet esittivät kumpikin rintamerkkinsä takinkaulusta kääntämällä, siinä oli samanmoinen ylösalainen hevosen-kenkä tai pullukka U-kirjain kuin Katri-rouvalta saamassani merkissä. Olin puoliksi piruuttani ottanut oman merkkini föliin ja vilautin sitä heille, kumma kyllä he huokaisivat helpottuneina, joten tämä U-merkki näytti merkitsevän heille jotain. Panimme tupakiksi, lakkipäinen tarjosi minullekin. Ja nyt he kysyivät, olisinko halukas viemään heidät ja muutaman muun ihmisen meren yli Ruotsiin. Jos minulla vain olisi semmoinen paatti, että sillä uskaltaisi meren yli lähteä.

Minä en tuohon uskaltamisen ansaan enää mene, ajattelin ja sanoin, että näin syksyllä on kovasti myrskyiset ajat ja jos huonosti sattuu, ollaan niin pitkällä matkalla jo henkeäkin kaupalla. Syyskuussa oli jo yli viikon stormi, monta päivää, ettei merelle ollut mitään asiaa ja monta semmoista, ettei oikeastaan olisi ollut, mutta mentiin kun oli pakko.

Näin miesten katsannosta, että he ymmärsivät, mistä oli puhe.

Joten minä en oikeastaan olisi lähdössä, eivät ne ilmat tästä ainakaan parane. Eivät miehet olleet ajatelleet pohjoisen kautta mennä, livahtaa jostain Tornion takaa rajan yli?

He sanoivat siellä jo olleensa. Siellä vain oli niin tiukka vartiointi, ettei uskaltanut edes yrittää. Ja tässä olisi perheellistä väkeä lähdössä, ei niitä voi lähteä pitkin metsiä juoksuttamaan niin kuin nuoria miehiä, sodassa olleita. Monessakin armeijassa palvelleita.

Minä en vain enää uskaltanut lähteä viemään. Meren puolesta kyllä, ei siellä nyt aina tuule, mutta koko kylä tuntui meidän touhujamme jo seuraavan, oli aivan vissi ja varma, että kaikki tiesivät, miten meillä oli ollut kolmekymmentä inkeriläistä tuulta pitämässä viime kuussa. Ja silloin täytyi Valponkin olla asiasta perillä, Laihon Uto oli minulle jälleen vihjaissut tietävänsä. Eikä hän ymmärtänyt, miten joku haluaisi paeta työläisten omasta maasta, jos ei ollut tehnyt mitään pahaa. Ja valisti sitten vielä, että muutos se tulee Suomenkin touhuihin, lahtarikaartien ja rikkurien aika oli Suomessa ohi, nyt oli työmies arvossaan. En malttanut olla sanomatta, että ainakin nyt, kun sille työläisten valtakunnalle piti toimittaa vallan jumalattomat sotakorvaukset, kyllä siinä työmiestä tarvitaan ainakin vähäksi aikaa. Uto sanoi vain, että totta helkkarissa, kun faskistien yllytyksestä mentiin vanhan rajan yli rosvoamaan, niitä tässä nyt maksellaan ja se on hyvä vain, että joutuu Suomenkin herra vähän flompuukiaan kaivelemaan.

Tämä sananvaihto tapahtui joskus alkusyksystä Rauman torilla, minä aanailin Utoa Valpon mieheksi jo silloin, mutten osannut oikein varmana pitää sitäkään. Uto on liian totinen torvensoittaja, rauhantulon jälkeen liian avoimesti bolseviikki, jotta häntä voisi minään suurena salakyttänä pitää.

Eikä kyse ollut yksistään Laihon Utostakaan. Samalla kertaa Raumalla olin juuri päässyt Utosta eroon ja olin kävelemässä takaisin satamaan päin lähteäkseen ajelemaan Kivinokkaan päin, kun tuli tuttu Rauman poliisi vastaan, se Niemen poika. Hän tervehti oikein nimeltä ja kysyi, mitä kuuluu, sanoi sitten vain hyvästiksi: »Pid itestäs vaari.»

Näin se oli, meidän touhuistamme tiedettiin. Poliisi ei voinut suoraan sanoa, tuo oli niin paljon kuin hän vain saattoi virkansa puolesta paljastaa. Minä olin aivan saletti siitä, että jos me olisimme salakuljettaneet jotain muuta, jopa semmoista kuin oli joskus mielessä käynyt, eli olisimme niitä paluulasteja ottaneet ja kuljettaneet kotiin päin Ruotsin maan hyvyiksiä, kahvia, sokeria ja ompelukoneita, olisimme olleet kiinni niin että kiljahtaa, ennen kuin olisimme ehtineet kissaakaan sanoa. Mutta ei tavallinen Suomen poliisi, joka varjelee lakia ja järjestystä, ollut kummemmin innostunut länteen pyrkiviä inkeriläisiä kaanestamaan, se oli selvä. Ja tuo vihje tarkoitti sitä, että nyt minun täytyi lopettaa, heidän täytyi yleisen kurin ja järjestyksen vuoksi ottaa aina joku kiinni, ettei heitä päästäisi rikoksen suosimisesta moittimaan, ja nyt oli seuraavaksi minun vuoroni joutua kiinni, jos en ymmärtäisi lopettaa.

Silloin toinen Inkerin miehistä sanoi, että jos ei Ruotsiin asti, niin voisinko viedä heidät Vekaran saareen. Sieltä kuulemma pääsisi sitten jatkamaan eteenpäin, Ruotsiin asti. Niinhän se oli, Vekara oli sopivasti sivussa ja mukavasti etelämpänä, siinä missä Ruotsin rantakin kaartaa kohti itää kuin vanhaa alusmaata kaipaillen ja lyhentää matkaa meihin nähden melkein kolmanneksella. Sieltähän sitä väkeä kannattaisi viedä. Voisivat pojat käydä viemässä, noin vain ohimennen, kun toisilla kerran hätä on.

Heille vastasin, etten kyllä itse nyt oikein päässyt lähtemään, poliisi piti minua nykyisin jo sen verran silmällä. Mutta naapurin miestä voisin kysyä, ja apumiestä myös, josko he suostuisivat viemään yhden lastin Vekaraan tai Ruotsin puolelle. Kun kerran lähdetään, niin sama se kai sitten on, kuinka pitkälle ajetaan. Mutta tämä nyt oli vain minun ajatukseni, jos naapuri lähtee, niin hän saa päättää, mihin asti vie. He saisivat soittaa meille ylihuomenna, siihen mennessä olisin kerjennyt kysymään Valtelta ja Ilkalta, suostuvatko he lähtemään. Miehet kysyivät hintaa, sanoivat maksavansa kyllä. Sanoin, että hintaa oli pidetty 15 000 markkaa aikuiselta ja 6 000 lapselta. Jos lähtö tulee ja miehet suostuvat, väen tarvitsisi olla valmiina tässä Vilokarin sillalla ensi sunnuntaiehtoon kello kahdeksan. Siitä lähdetäisiin Kivinokan kautta liikkeelle, sanoisin silloin myös, mihin asti lähtevät viemään. Jos eivät vie kuin Vekaraan, silloin täytyisi hintakin sopia uusiksi. Näillä puhein me erosimme, kättelimme vielä.

Luulen arvelleeni jo silloin, ettei tästä hyvä seuraisi, kiinni olisimme vielä tästä kuin nappaus. Että olisi vain pitänyt neuvoa miehet Lyökkiin ja sieltä Vekaraan, tai antaa poikain viedä tämä kuljetus Vekaraan ja sikäläisten murheeksi. Kai maar sitä aina jälkeensä tietää, mikä olisi parasta ja viisainta ollut tehdä. Ja vielä uskoo itsekin tienneensä ja aananneensa asian oikean laidan.

Pistin itseni Kiurujen puolelle vielä saman päivän ehtoolla, pyysin Valtea kanssani pihalle. Hän tuli, ei mitenkään riemusta kiljuen, mutta kumminkin. Selitin hänelle miten asiat olivat, poliisit pitivät meitä tai ainakin minua jo silmällä ja tiesivät touhuistamme, se oli selvä kuin pläkki ja jälkeensä ajatellen ei voinut muuten ollakaan, mutta vielä oli väkeä lähdössä ja ainakin yksi kuljetus pitäisi tehdä. Sanoin, että kun petroolit ja eväät on maksettu päältä pois, pannaan rahat kolmeen osaan, yksi osa hänelle, yksi Ilkalle ja yksi itselleni, se olisi oikeastaan paatin osuus, niin kuin saalista jaettaessa pruukataan. Näin kyllä, ettei Valtekaan missään lähdön poltteissa ollut. Olin ymmärtänyt, että häntä kirveli se vuosien takainen palo Suomenlahdella pirtulastin kanssa, mutta tästä reisuista hän saisi vähän paremmin setelinkahisevaa, mitä ei tässä kellään liikaa ollut. Ja luulen niinkin, että hänelle nuo inkeriläiset olivat vähän vielä likeisempiä sukulaisia, siirtokarjalaisten huono-onnisempia kohtalotovereita, vaikkei Valte näistä ajatuksistaan mitään puhellut enkä minä niitä ruvennut häneltä tonkimaan.

Valte vaihtoi jalkaa ja sanoi, ettei hän haluaisi Ilkan kanssa lähteä, tämä kun ei ollut tottunut avomerellä ajamaan eikä tuntenut moottoria, ja sama oli hänellä itselläänkin vikana, toisen koneet olivat aina vähän arvaamattomia, omansa tunsin niin, että tiesi kohta, mikä sitä kulloinkin vaivasi. Kysyin sitäkin, oliko hänestä parempi viedä kuljetus Vekaraan Uudenkaupungin edustalle, mutta hän sanoi, että kun kerran lähtee, niin saman tien ne vie Ruotsiin saakka. Ehtoopimeillä kun lähtee, niin aamun valjetessa on jo kaukana. Näin myönsin ja sanoin, että vieraan saaren rantaan on paha mennä pimeän päiten. Helpompi melkein on avomerellä ajaa nassuttaa ja styrrata kompassin mukaan, varsinkin kun tunnin jälkeen hekin ovat jo Suomen aluevesirajan yli. Lupasin vielä, että voisin katsoa moottorin läpi, ennen kuin hän lähtisi menemään, katsoisin kaiken kuntoon ja osasihan hän nyt itsekin kuivata tulpan ja puhalttaa karpuraattorin sihdin roskista puhtaaksi ja niin hän myönsi olevan, tuntui hetken tuumivan ja sanoi sitten, että olkoon. Kyllä hän Ilkan kanssa merelle lähtee.

Toinen miehistä soitti meille sitten tiistaiehtoolla, kysyi minua langan päähän ja kysyi, oliko minulla siikaa myydä sovittua määrää. Sanoin, että sovittuna aikana ja pikkukalojen kanssa enintään viisitoista kappaletta. Näinhän oli puhe ollut. »Sitten on kaikki kunnossa», totesi vain mies ja lopetti puhelun. Ilkan kanssa oli asia äkkiä sovittu. Sanoin vain, että hänellä olisi sitten Valten kanssa Ruotsin reisu ensi sunnuntaina, hänen tarvitsisi hakea kuljetus Vilokarin sillalta silloin ehtoopimeillä ja hän vain nyökkäsi.

*

Ei se tietenkään ihan niin mennyt kuin tuolloin luultiin ja sovittiin. Toinen miehistä tuli vaimonsa ja kahden lapsensa kanssa jo sateisena lauantaina, mies soitti jostain kauempaa ja sanoi, että he olivat tulossa jo tänään, jos voimme ottaa vastaan. Emma ei osannut kieltääkään, mies soitti uudelleen ehtoopimeillä ja minä läksin heitä sitten kylän kaupalta hakemaan, sillä mistäs he olisivat osanneet kinttupolkua pitkin pimeässä metsässä. Olimme käyneet saunassa, minä olin viikon päätteeksi ja saunan päälle ottanut muutaman näkäräisen, mutta en niin monta, että se olisi järjenjuoksua tai kulkemista haitannut. Heillä oli kapsäkit mukana, otin toisen laukun kantaakseni,

vaimolla oli lasten taluttamisessa täysi tekeminen. Heille oli tullut hätä käteen, muistin kyllä, että tämä mies oli ollut se hattupäinen ja voisi sanoa herraskaisemmin pukeutunut. Hän oli silloinkin esitellyt itsensä insinööriksi, ja olin ajatellut, että ole sinä ukko mikä nööri tai snööri tykkää, minä en sitä tietoa tarvitse, en sitä usko enkä kielläkään. Mutta taisi hän sitten olla se, mikä sanoikin, oli ollut Jyväskylän tykkitehtaalla työssään ja lauantai-aamupäivänä oli tehtaan pääportilta ilmoitettu, että nyt ajoi Valpon auto sisään ja insinööriä tullaan hakemaan.

Tämän kaiken hän kertoi sitten, kun oli päästy jo meille perille asti, he olivat saaneet märjät päällysvaatteet ripustettua naulaan, istuivat koko joukko pöydän ääressä, tomera kymmenvuotias poika isänsä vieressä, nuorempi flikkalapsi äitinsä sylissä. Emma kaatoi korviketta kuppeihin ja leikkasi uunipannukakusta siivuja vieraitten talriikeille. Pysähtyi Emmallakin veitsi kesken leikkaamisen, kun mies oli päässyt tähän kohtaan, Valpon auto oli tulossa portista sisään, insinööri vietiin oitis tehtaan puolelle, peitettiin lähtevän kuorma-auton lavalle pressulla ja portista ulos. Auto oli koukannut insinöörin asunnon kautta, sitten lasten koulun kautta ja jättänyt koko fänikän luotettavan pirssin vietäväksi kohti länttä ja meren rantaa. Totesin, että on hyvä, kun on ystäviä hädän aikana ja kysyin, onko muista tulijoista mitään tietoa.

Heistä ei ollut, sikäli, mutta — ja nyt mies oli eineen vaivautuneen näköinen — saattoi hyvinkin olla, että heitä tuli sittenkin enemmän kuin ne korkeintaan luvatus viisitoista. En viitsinyt ruveta heille siitä rähjäämään, mutten malttanut olla sanomatta, että mitäs sitten tehdään, katsotaako kortilla, kuka pääsee kyytiin ja kuka jää tänne. Emma katsahti minuun moittivasti, insinööri ja rouvansa olivat tavallisen totisia. Sanoin, että ei tässä muuten mitään, mutta poliisi pakkaa jo niskaan huohottamaan, jossain tällä kylällä on ilmiantaja.

Minä en voinut luvata, että tätä kautta pääsi yhtään mihinkään. Tiedä milloin ne Valpon äijät tänne tröömäävät. Mutta jos tulevat, niin hypätkää klasista kartanolle ja minä pitelen niitä sen aikaa. Menette metsiä pitkin etelään päin, pyydätte rantakylistä kyydin Vekaraan, eikös sieltä sentään joku lähtisi viemään. Juu. Ja totta puhuen, ei tämä nyt niin pahalta näytä, sanoin, kun vähäflikka rupesi nyhkimään äitinsä sylissä. Kyllä näistä selvittää, kun on edellisistäkin selvitty. Saisiko insinöörille tarjota näkäräisen?

Insinööri empi mutta suostui, hain hänelle lasin nokan alle ja kaadoin siihen Jaloviinaa, otin itsekin, Ilkallekin kaadoin, kun hän siinä niin pitkin silmin katsoi potun perään. Ja sanoin, että Ilkka saa sitten lähteä huomenehtoosti Vilokarin sillalta kyytiläisiä hakemaan. Vaikka olisi niitä enemmänkin, niin otetaan paattiin vain, kyllä ne tässä kotolahdella pinnalla pysyvät. Onhan niitä tullut niin kuin luvialaisia sukuloimaan, viittasin kädelläni pohjoiseen päin, tuolta vähän matkan päästä, paattilasteittain ihmisiä, pari-kolmekymmentä ihmistä yhdessä paatissa mittumaarin aikoihin, koko suku mummuista ja papoista alkaen ja haitarinsoittaja fööriin, juhannuskasken viereen ja sitten menoksi, mutta se on tietysti eri juttu juhannuksen tyvenillä ja pitkin rantoja ajellessa, ei tuonne isolle vedelle kestä lähteä sillä mielellä.

*

Tuli sunnuntain ehtoopuoli ja Ilkka läksi lahden peräksimeen kyytiläisiä hakemaan. Matka ei ole niin hirmuisen pitkä, mutta pimeässä täytyy hänenkin ajella

varovasti, katsoa välillä kompassistakin suuntaa, ottaa tutusta kivistä tai saaren varjosta tamholttia, kiertää ja kaartaa tavalla, joka oudommasta näyttäisi vallan mahdottomalta. Kolmen tunnin kuluttua he tulivat takaisin, olimme ruvenneet jo aanailemaan, että olisiko Ilkka sittenkin kolauttanut kivelletä eikä pääsisi nyt irti, mutta ei sentään, sanoi vain, että yhtä autokuntaa oli jouduttu vähän varroskelemaan.

Väki vietiin tuvan puolelle kahville, saivat haukata palasen ennen pitkää ajomatkaa. Kieritimme petroolitynnarit rantapuodista, lorotimme tankin täyteen ja varakekkoonkin vielä, ja nyt he olivat valmiit lähtemään. Tuvan puolella juotiin kahvit, otettiin näkäräiset ajomiesten kesken ja sovittiin, että tulisivat sitten tiistai-ehtoosti pimeänpäiten, tulla pompottelisivat vaikka sen verran hitaammin, että kerkiäsi hämärtää, kun he lähtisivät tulemaan kohti kotomaan rantaa, etteivät ainakaan jäisi keskellä päivää Valpon haaviin. Minä voisin täällä katsella vähän ympärilleni ja veisin sovitulle kalliolle stormilampun palamaan, jos kaikki olisi kunnossa. Jos taas ei olisi, niin saivat ajaa johonkin sivummalle piiloon, hävittää kaikki todisteet Ruotsissa käynnistä ja tulla sitten aamutuimaan ihmisten ilmoille. Keräsin ihmisiltä maksut. Vain muutama maksoi pelkästään omasta puolestaan, enimmäkseen joku oli kerännyt koko perheen edestä. Kaikilla ei ollut täyttä summaa, mutta ei tässä nyt ruvettu ketään maihinkaan jättämään.

Sataa tihuutti, lounaistuuli kohahteli puissa, kun inkeriläiset hakivat paikkaansa paatissa ja pressun alla. Toivotin kaikille vielä hyvää matkaa, moottori läksi käydä molskottamaan ja heitin laiturilta käsin köyden auki. Katsoin lähtevän paatin perään, sen papatus kuului kauas pimeän meren yli ja hävisi sitten tuulen vietäväksi. Outo ja ontto tunne jäädä rannalle pällistelemään, kun oli itse tottunut lähtemään. Menin sisälle. Emma sortteerasi inkeriläisten antamia osto-kortteja, niitä he olivat antaneet meille nippukaupalla, kun eivät enää itse tarvitsisi. Ei niillä kaikilla tietysti mitään tekisi, mutta voi olla, että jotain ylimääräistä voisi ostaa. Kiurut saivat osansa, koettaisivat sitten ostaa niillä jotain tai olla ostamatta, se oli heidän asiansa. Emma katsoi minuun ja kysyi, eikö tämä saisi jo vähitellen loppua. Sanoin, että kyllä minun puolestani. En viitsinyt kertoa hänelle poliisi Niemen tokaisusta Raumalla, siitä, että pidä vaari itsestäsi. Rupeaisi vain turhaan murehtimaan, kun eivät ne asiat vaimoväen murehtimisesta sen paremmiksi muutu. Jatkoin sitten vielä, että kyllä minun puolestani, mutta kun menijöitä tulee aina vain. Ja sitä suurempi hätä tuntuu olevan.

18. LUKU, *jossa kerrotaan Aatami Suomalaisesta.*

Maanantaina tulimme Taiston kanssa rysimiä laskemasta ja Emma oli laittanut meille ruuan. Puhelin soi ja minä menin vastaamaan, siellä oli joku vieras naisihminen, esitti itsensä rouvaksi, nimi ei jäänyt mieleen. Hän kysyi, milloin olin merelle lähdössä, sillä hänellä oli muutama ihminen, joiden pitäisi päästä mukaan. Tämä oli peräti huono juttu, ajattelin, nyt olivat tulijat jääneet ahteriin enkä minä voinut heitä auttaa. Sanoin, että olette ikävä kyllä pahan kerran hiljastuneet, kun minä jo eilen kävin merellä. En uskaltanut minäkään sanoa ihan suoraan, siltä varalta, että joku linjalla höristäisi korviaan. Toisessa päässä oli hetken hiljaista, luulin jo, että yhteys oli poikki. Sitten

naisen ääni sanoi, että sehän on hirveä skandaali. »Ai jaa», sanoin, kun en tuohon skandaaliin osannut sanoa mitään sen viisaampaa. Minä olin aina luullut, että skandaali on jotain semmoista, jos vaikka joku rikas äijä löytää vaimonsa toisen miehen kanssa vehtaamasta, tai joku on muuten pelannut suurta prakkia ja ihmisiä huijannut oikein kunnolla. Se skandaali on minusta ollut enemmän semmoinen elokuvien tai romskujen sana, ja siksi toisekseen herrasväen sana. Köyhälistö juo ja varastaa, huoraa ja tappelee, viheliäistähän se on, muttei siitä skandaalia synny, ja tässä yhteydessä sana tuntui kahta oudommalta. Sitten nainen ehdotti, että he tulisivat meille niin saataisiin edes keskustella.

Olkoon niin, ajattelin, muistin miten linjavaunut kulkevat ja ehdotin, että tulisin heitä sillalta hakemaan kahden ja puolen tunnin päästä.

Läksimme Taiston kanssa ajamaan hänen paatillaan, tai se oli oikeastaan Laihon Uton rysinpaatti ja Taistolla lainassa. Kävimme mennessä heidän rannassaan, kun ei suurempaa kiirutta vielä ollut. Taisto kävi vaimolleen vain kertomassa, mitä oli tekeillä, sanoi, että Aaltoselle on tulossa vielä vieraita kaupungista. Minä sanoin, ettei se muille niin kauheasti kuulu, jos meille joskus joku tulee, tuonne ulkomeren partaalle, ja Taisto sanoi, että saa hän nyt Annille sanoa, mitä tietää, vaikkei hän koskaan mitään tiedäkään. Sitten hän jatkoi, että sinun muijasi se leipoo hyvää kakkoa ja on muutenkin niin luonteva. Ei ollenkaan semmoinen riivinrauta kuin hänellä. En yhtään ymmärtänyt, mitä hän nyt meidän Emmaa rupesi kehumaan, ei se ollut ollenkaan Taiston tapaista. Myönsin kyllä, että oli minulla naimisessa tuuri käynyt, mutta hyvä se oli, että edes joskus. Taisto vielä väittämään, että ainahan minulla tuuri kävi, tein sitten mitä tahansa, enkä voinut olla sanomatta, että lakkaisi koohottamasta. Oliko Taisto vielä hidasjärkisempi kuin olin luullut, yrittikö hän imarrella vai oliko tässä jotain muuta takana? No, turha sitä on perättömistä puheista ruveta hermostumaan ja olimme tulossa sillan pieleen, siellä näkyikin jo ihmisiä seisomassa sillan kaidetta vasten ja vielä pieni poika rantakivillä hyppimässä.

Nainen oli iältään ehkä vähän yli kahdenkymmenen viiden, hän astui ensimmäisenä meitä vastaan ja kysyi, olinko kalastaja Aaltonen. Myönsin nimen tuntevani, nainen kertoi soittaneensa ja viittasi sitten takanaan oleviin, että tässä olivat ihmiset, joista hän oli puhunut. Kehotin heitä käymään paattiin, paras että lähdetään saman tien. Mies kantoi purjekangaskassia, naisella oli faneriaski toisessa kädessään, toisella hän piti totista poikaa kädestä kiinni. Pieniä ja laihoja kaikki, opasnaudessa jotain hermostunutta huolta ja surua, hänessä, joka oli puhutellut minua ensin.

Veivasin koneen käymään, Taisto ohjasi. Istuin puhuneen naisen vierellä, ajattelin, että hänkin voisi olla hauskan näköinen, jos ei olisi noin murheellinen. Kysyin, että oliko hänkin menossa johonkin. Nainen sanoi nimekseen Leena Kuivalainen, se oli selvästi eri nimi kuin se, jolla hän oli soittaessa esitellyt itsensä. Ja hän oli vain opastamassa tätä perhettä. Hän vain tuns näitä ihmisiä, hän oli kerännyt vanhoja inkeriläisten runoja. Ihmettelin sitä ja hän kertoi, että niitä lauletaan, samaan tapaan kuin Kalevalan lauluja aikanaan. Hänen oli pitänyt tehdä yliopistoon opinnäytetyö näistä runoista, mutta se oli nyt jäänyt. Mikäs sen on jättänyt, kysyin noin vastausta odottamatta ja hän sanoi, ettei ole vain saanut aikaiseksi. Sodan jälkeen on ollut niin raskas mieli. Laulut häviävät kuin Inkerin kansa. Oliko hän sitä surrut vai vain omaa elämäänsä, sitä hän ei tiennyt. Entäs, jos molempia, ehdotin ja jatkoin, että menisimme meille ja katsotaan, jos sieltä löytyisi jotain suuhunpantavaa. Katsoin poikaa ja sanoin,

että hänkin saisi voileipää, jos ei muuta. Poika ei hymyillyt, mutta pieni pilkahdus sentään syttyi hänen silmiinsä. Hänen vanhempansa olivat vakavia ilmiä, mies oli laihansitkeä, keskimittainen, vaimolla vähän pyöreämmät piirteet. Miehen katse tutkaili koko ajan ympäristöä, paattia, ohi kiitäviä rantoja, kiviä, vaikkei hän muuten ollut hermostuneen tuntuinen. Niin kuin hän olisi koko ajan ollut varuillaan. Sodan jälkiä tai nykyisen takaa-ajon. Sanoin, ettei teillä nyt ole hätää. Puhellaan maissa paremmin. Näin sanoin ja ajattelin sitäkin, ettei päätissa kannata ruveta totisia asioita koneen yli huutamaan. Se kuuluu helposti rantaan saakka.

Perillä Taisto ei sammuttanut edes konetta, vaan läksi saman tien ajelemaan kotiinsa päin. Tulokkaat astelivat polkua pitkin ja rantahuoneitten ohi kartanolle, vasemmalla puolella talo ja oikealla sivulla Kiurujen nykyinen asumus, sen jatkona navetto. Katselivat tätä kaikkea puoliksi arastellen. Tervehdin vieraita vielä kädestä pitäen, runonkerääjänaista olinkin jo kätellyt, nämä sanoivat nimekseen Suomalainen. Miehen nimi oli Aatami, naisen Helmi. Pikkupoika oli Paavo. Aatami Suomalainen, se kuulosti minusta huvittavalta. Salanimi tai oikea, se ei ollut minun asiani. Käsikin peremmälle, Emma löysi vieraille vellinkiä kuppiin sekä leipää ja särvintä. Puheltiin asioista, tämä runojenkerääjä vaikutti vaivautuneelta, hän ei selvästi ollut yhtään mielissään asiain tilasta. Kysyin mieheltä, pitäisikö hänen päästä Ruotsiin. Ja hänen perhekuntansa. Mies vastasi, että niin olisi asia.

Sanoin, että kuljetus ennätti lähtemään, ovat varmaan kohta jo Ruotsin puolella. Nyt ei ole tarkoitusta lähteä enää uutta kertaa menemään, tämäkin huusholli on tässä jo vähän niin kuin tarkkailun alla. Mies ei sanonut mitään, pojan äiti huokaisi:

- Mihinkäs myö sitten... kun poliisitkin meitä essii.

Noin hän sanoi, rauhoittelin ja sanoin, että he voisivat nyt olla täällä pari päivää tai kunnes keksitään jokin keino, miten he pääsisivät eteenpäin. Nainen kertoi, että Aatamia oltiin jo kerran Venäjälle viemässä, hänelle oli lyöty käsiraudat ranteisiin, mutta oli päässyt saattajiltaan karkaamaan. Minun täytyi laskea lusikka takaisin kuppiin, vaikka nälkä oli vielä äsken ollut. Mitä nämä oikein puhelivat? Kysyinkin, miksi ihmeessä hänelle oltiin käsiraudoja laittamassa? Kun haluttiin viedä vankina Venäjälle, kuului vastaus. Ja siellä ei tiedä, miten käy, sanoi mies. Lopuksi ikää viedään Siperiaan, tai en minä heidän lakiaan tunne, kotiin ei ainakaan päästä. Voi olla, että ampuvat heti. Ihmettelin uudestaan, mistä hän sen niin varmaksi tiesi. Oliko hän tehnyt jotain semmoista, että siitä rangaistaisiin? Mies sanoi hyvinkin tehneensä. Hän oli palvellut Suomen armeijassa. Ja sitä ennen Saksan armeijassa. Ja sitä ennen puna-armeijassa.

Mies kertoi, että hänet otettiin aikanaan asevelvolliseksi puna-armeijaan niin kuin kaikki muutkin pojat hänen ikäisinään. Nyökkäsin. Niin kuin täälläkin pojat joutuvat aikanaan sotaväkeen. Mutta mies oli puna-armeijassa ollessaan joutunut sotaan Suomea vastaan ja haavoittunutkin, Kannaksella. Siinä mitä suomalaiset sanovat talvisodaksi. Sen tähden hänet jätettiin rauhaan kotiseudulleen eikä kutsuttu väkeen, kun Hitler hyökkäsi. Hän oli tehnyt kolhoosin töitä ja koettanut pitää perheen edes perunoissa, mutta nälkä oli ollut kova ja saksalaiset tulivat ennen kuin oli kerjetty edes kunnolla ymmärtää, mitä oli tapahtunut. Saksalaiset ottivat väkeä töihinsä, juoksuhautoja kaivamaan ja ties mihin, ja niiltä sai sentään ruokaa. Helmi ja Paavo pääsivät Viroon, Aatami oli työjoukoissa ja sitten häneltä kysyttiin, oliko hän halukas liittymään vartiopataljoonaan. Ja oli hän, kun niin hyvin kysyttiin. Ei tuntenut ketään,

joka olisi kieltäytynyt. Mistä sitä tietää, vaikka halukkaita kysyttiin, mikä osa oli haluttomille varattu. Saksalaiset ja venäläiset ovat molemmat vähän semmoisia, etteivät oikein pidä ihmisistä, jotka eivät ole halukkaita heitä palvelemaan.

Ja Aatami oli sitten suomalaisessa pataljoonassa, joka kuului Saksan armeijaan. Upseerit vain olivat saksalaisia ja pirun kiukkuisia. Sotapalvelus ei itsessään ollut kovinkaan vaikeaa, heidän piti vahtia siltoja ja rautateitä siltä varalta, että partisaanit pyrkisivät pahojaan tekemään ja joutuivat he niiden kanssa tappelemaankin. Kerran hän oli ollut kaverinsa kanssa jossain venäläisten asumassa kylässä etsimässä taloista viinaa, samogonia, kotipolttoista. Ja löytyihän sitä, pöydän ääressä vain oli kaksi partisaania samalla asialla. Yö siinä vierähti, viinaa oli, leipää ja suolaa. Istuttiin ja puheltiin kuin ihmiset Aamun tullen käteltiin ja kummatkin lupasivat, että huonosti käy, jos metsäpolulla vastaan tulette.

Sitten heille tuli komennus, heidät siirrettäisiin Saksan armeijasta Suomeen ja Suomen armeijaan, eikä kukaan pannut sitä pahakseen. Samaan aikaan oli inkeriläisiä siviilejä ruvettu kutsumaan Saksasta ja Virosta Suomeen, Saksaan asti heitä oli jo siirretty, mutta nyt Suomi kutsui kaikki mahdolliset inkeriläiset maahan. Heidät koottiin ensin Paldiskiin Viron puolelle ja tuotiin sieltä Hankoon. Ja kun oli karanteenit pidetty ja täit tapettu, siviilit lähetettiin töihin eri puolille ja sotilaat vietiin koulutuksen jälkeen Kannakselle. Erillispataljoona 6, se oli heidän porukkansa nimi nyt. Heistä oli tullut Suomen sotilaita ja heille luvattiin Suomen kansalaisuus.

Kannaksella he sotivat eivätkä sen helpommalla päässeet kuin useimmat suomalaisetkaan, niin hän uskalsi sanoa. Venäläiset tiesivät, keitä he olivat, huutelivat ämyreillään, että tulkaa pojat tänne niin saatte leipää ja kunnon tšaijua. Syksyllä -44 heidät kotiutettiin, aseet ja muut isommat työkalut luovutettiin ja heidät päästettiin lähtemään, komentajakin oli vähän haikealla mielellä, mutta Suomen kansalaisuudesta ei kukaan puhunut enää mitään. Paremmin heidän kävi sentään kuin niiden Inkerin miesten, jotka olivat Puna-armeijasta joutuneet ensin suomalaisten vangeiksi ja sitten sotavankeudesta liittyneet Suomen armeijaan. Heidän pataljoonansa oli luvattu kotiuttaa, mutta pantiinkin junaan ja vietiin suoraan Venäjälle. Toinen juttu oli sitten, että he tulivat mullivaunun seinistä läpi ja hyppivät yön aikana ratapenkalle junan kulkiessa kohti itää, moni heistä pääsi tällä kurin karkuun. Mutta kuutosen miehistä joillain oli ehkä semmoinen luulo, että saisivat jäädä Suomeen. Ei Aatamikaan ollut siitä niin varma, mutta heti siviiliin päästyään hän oli etsinyt perheensä ja yrittänyt päästä elämisen alkuun. Monet läksivät ja uskoivat siihen, että pääsevät kotiin ja kaikki menneet on unohdettu, niin kuin heille sanottiin. Mutta kyllä sen tietää, sanoi Aatami, ei Vennään herra helposti unohda, jos on joku vihollista palvellut. Ei siitä paljon päätä silitetä. Ja varmaksi se tuli, kun tuli tieto, että eritoten sotavankina olleita ja kuutospataljoonan miehiä ruvettiin oikein Valtiollisen poliisin voimin etsimään ja pakolla rajan yli viemään. Aatami ja hänen perheensä olivat luulleet, ettei heitä kukaan vie, kun ovat hiljaa ja tekevät työnsä vähin äänin. Olivat muuttaneet uudelle paikkakunnalle sahalle töihin, missä ei kenenkään pitänyt heitä tuntea. Mutta jostain oli tieto karannut, kun sukulaisiin ja heimolaisiin kumminkin pidettiin yhteyttä, joku kävi mennessään kylässä tai lähetti kortin, ja joku kylällä oli tajunnut, mistä oli kysymys. Joku kommunisti tai muuten pahansuopa, mistä sen tietää. Tai ihan pelkästään rahanahne, ja sitten ne tulivat. Suomen Valpo tulee myöhään ehtoolla, Neuvostomaassa ne tulevat keskellä yötä. Aatami lyötiin rautoihin ja vietiin pois,

pantiin ensin kirkonkylällä putkaan ja vietiin sitten käsiraudoissa eteenpäin. Mutta hän oli raudoissa kaksin käsin lyönyt toisen saattajansa tajuttomaksi ja päässyt asemalla karkuun, niin hurja juttu kuin se olikin.

Ihmisiin ei voinut enää luottaa, kun kaikista Suomen armeijassa palvelleista inkeriläisistä oli luvattu ilmiantajalle 25 000 markan palkkio. He olivat kulkeneet väärän nimen turvin ja olleet ihmisten nurkissa ja yrittäneet päästä Ruotsiin, mutta se ei ollut tähän mennessä onnistunut.

Nyt rupesi tuntumaan siltä, että minun olisi pitänyt luvata jotain. Sanoin vain, etten voinut luvata mitään. Sen tiesin, että Uudenkaupungin puolesta vietiin väkeä yli. Harkitsin ja auninkoin jo mielessäni, että olisin yksinäni käynyt viemässä heidät Vekaraan ja kysymässä sieltä jatkokuljetusta, sitten kun Valte ja Ilkka tulevat takaisin. Petroolia olisi ainakin Vekaran reisuun.

Sanoin heille samat sanat kuin insinöörille ja hänen väelleen, että jos tänne poliiseja tai muuta semmoista väkeä tulee, niin menkää surutta kamarin klasista läpi ja metsään, pyrkikää metsiä pitkin eteenpäin ja rantaa etelään päin, kohti Uttakaupunkia. Ja kysykää ensin kyytiä Lyökkiin ja sieltä Vekaraan. Vain noin varmuuden vuoksi, sanoin sitten rauhoittaakseni. Mutta he voisivat olla täällä ja nukkua kamarissa, kunnes Valte ja Ilkka kotiutuisivat. Sen jälkeen täytyi sitten paremmin fundeerata, mihin tässä enää voisi ja uskaltaisi ryhtyä. Mutta joiinkin täytyisi heitä eteenpäin avittaa. Näin minä heille sanoin, mitään en luvannut, muuta kuin yrittää olla edes vähän avuksi. Aatami sanoi, että hänellä oli kyllä vähän rahaakin, jos siitä oli kiinni. Vastasin, että katsotaan sitä sitten, hyvähän se on saada vähän vaivan palkkaa, mutta ei tämä saa nyt rahan puuteeseen lahota.

Leena puuttui puheeseen ja sanoi, että hän oli oikeastaan vain saattamassa Suomalaisen perhettä tänne ja hän oli työnsä tehnyt. Joten hänen täytyisi päästä lähtemään paluumatkalle Helsinkiin. Lupasin hänelle puolestaan, että veisin hänet huomenaamulla tien varteen linja-autolle. Sillä pääsisi Raumalle ja sieltä junalla Helsinkiin.

Ehtoo oli näitä kaikkia praakkaillessa pitkälle kulunut ja Emma laittoi Suomalaisen perheelle petin kamariin. Saattajanaista, tätä Leenaa varten hän vaihtoi sivustavedettävään lakanat. Kysyin Leenalta, autoiko hän useinkin ihmisiä näissä asioissa. Hän ei ollut ensin ymmärtävinään, mutta selitin sitten, että Ruotsiin lähtemään ja hän melkein säikähti. Ei, hän ei ollut koskaan tehnyt mitään tällaista. Hän oli kyllä itse inkeriläinen, mutta Suomessa kasvanut. Sodan aikana hän oli ollut toimistolottana järjestelemässä inkeriläisten sijoittamista Suomeen ja töihinmenoa ja sen tähden hän tunsikin heitä niin paljon, siitä hän sai ajatuksen tehdä opinnäytteensäkin inkeriläisten vanhoista runoista. Saadaan edes runot talteen, kun kansa on hajonnut maailman tuuliin.

*

Seuraavana aamuna saatoin Leenan kinttupolkua pitkin kylälle ja linja-auton pysäkillä, mutta autoon emme päässeet, ei edes hän yksin. Auto oli nimittäin niin tupaten täynnä, kun kaikki ihmiset olivat menossa kaupunkiin töihinsä ja monet torille ja muille asioilleen, se vaappui raskaana kuin tiine lehmä, ynisi ja kitisi, eteni tuskallisesti häkäpönttönsä voimalla. Nykyään oli paljon niitä, jotka kävivät kaupungissa ansionsa,

kylissä oli paljon siirtoväkeä ja tehtaast ja telakat kävivät täydellä teholla, kun naapurille piti suorittaa kaikki ne sotakorvaukset, joista oli ollut niin paljon puhetta. Tien päälle jäi leijumaan vain sinertävä haiku linjuriauton jälkeen ja Leena synkistyi silmin nähden. Lohdutin häntä, että soittaisin meille pirssin ja saisimme sillä kurin kyydin Raumalle. Saadaan ainakin tämä runojenkerääjä kotiinsa, eri asia sitten, mikä olisi Suomalaisen perheen kohtalo. Emme voineet vuokra-autossa puhua tietenkään asioista suoraan, mutta sanoin Leenalle, että asiat kyllä järjestyvät ja yritin häntä pienellä leikinlaskulla piristää, mutta hän tuntui vain sulkeutuvan entisestään. Hän jäi sitten Rauman rautatieasemalle enkä ole tätä surumielistä ja oppinutta naista sen jälkeen nähnyt.

Sen tiistaipäivän vietin Raumalla, kävin maksamassa pari velkaa ja muita asioita hoitamassa, mutta en osannut ruveta mihinkään tähdellisempään työhön, koko ajan oli mielessä, miten pojat mahtaisivat pärjätä kuljetusreisullaan enkä osannut juuri nyt Suomalaistenkaan hyväksi mitään tehdä. Ostin torin kulman viinapuodista potun Jaloviinaa ja otin siitä päivän mittaan näkäräisiä. Näin jossain jonkun tutunkin, mutta sain sitten kyydin kuormavaunun lavalla ja tulin kävellen kotiin. Aatami ja hänen perheensä olivat vielä meillä, Emma sanoi, että kova työmies on tämä inkeriläinen, ei ole malttanut pysyä paikoillaan, vaan on hakannut klapeja koko päivän ja totta se oli, hän oli klapittanut minun ja Ilkan keräämiä ajopuita hyvän joukon. Näitä oli ollut Rihtniemen nokaan rantakivikoissa, aina niitä pääsee pukseerien tukkilautoista karkuun sen verran, että luotolaiset ja rantojen asukkaat saavat vähän poltinpuita. Ja nyt oli sodan jälkeen ollut taas enemmän puutavaraa liikkeellä, kun metsänkaatajat ja uittomiehet olivat kotona ja oli rauhan töihin ruvettu, oli kuin kaikki olisivat tahtoneet tehdä nekin työt, jotka olivat jääneet sodan vuosina tekemättä. Tai tehdä töitä muut ja paremmat asiat unhottaakseen.

Koskaan ei kauaa tarvinnut olla joukossa, jossa vähän jotain maisteltiin, kun rupesivat jälleen hylsyt lentämään ja oltiin Summassa tai Syvärillä. Minähän olin siinä kohtaa helpommalla päässyt, kun olin laivastossa palvelut, vaikka sitten talvisodan aikana jouduinkin rintamalle. Jatkosodan aikana ensi alkuun lähettivät Oolantia vartioimaan ja varmistamaan ja laskivat sitten kokonaan pois, kalastamaan ja elintarviketilannetta helpottamaan ja kyllä minä kalastinkin, parhaani mukaan, enemmänkin olisin kalastanut, mutta ei ollut pyydyksiä, ei ollut aineita eikä edes kalastajalankaa niin vain saanut, verkkoliinasta puhumattakaan.

Kysyin Aatamilta sivumennen, oliko hänen nimensä oikea vai olivatko he nytkin salanimellä, ihan vain huvikseni, ja hän sanoi tämän nimen oikeaksi, mutta pyysi saman tien, etten kertoisi sitä, jos joku tulee kyselemään. Näin lupasin tehdä, en ole sitä Valpon herroille kertonut, enkä kerro. Minulla oli jo itämässä pieniä aikomuksia heidänkin avukseen, mutta kun merivartijain paatti lähestyi seuraavana päivänä meidän rantaa, kuinka satuinkin olemaan laiturilla silloin, teeskentelin vain, etten nähnyt lähestyvää paattia, kävelin laiskasti lepikon suojiin ja takaisin kartanolle. Huusin jo kaukaa, että nyt tuli semmoisia vieraita, että entisten on paras painua metsään. Menin suulin ovelle entistä työtäni jatkamaan, oven saranoita laittamaan, näin sivusilmällä, miten Aatami ja hänen vaimonsa ja pieni poikansa painelivat kuu-sikon suojiin, poika kääntyi ja heilutti minulle, enkä ole heitä sen jälkeen nähnyt. En nähnyt enkä kuullut, mikä voi olla hyväkin juttu. Kun nyt tietää kummoinen kaveri tämä kuulustelijamme ja pääkyttämme on, hän varmaan olisi muistanut mainita, jos

alikersantti Aatami Suomalainen olisi saatu uudestaan rautoihin ja toimitettua itään päin lähtevään junaan. Toisen kautta, minä en ole kertonut näille hänen nimeään. Eikä hän kenties kerro käyneensä meillä, vaikka hänet kiinni saataisiinkin. Joten hämärän peitossa on sekin asia, eikä ehkä ikinä selviä. Minä en heitä paljastanut, mutta en vain voinut heitä auttaa ja sitten jo lyötiinkin minun ranteisiini ne kruunun kihlat.

19. LUKU, *jossa ilmiantaja paljastuu kertojalle.*

Etsivä Tyko Junnila kyselee vielä aikaisemmista inkeriläiskuljetuksista ja Jaakon osuudesta asiaan. Kerron hänelle, että Ilkka oli lähtenyt vähälläpaatilla Raumalle, kone oli ruvennut pränkkäämään jossain Hanhisten sivussa ja Ilkka oli soutanut Jaakon rantaan, maininnut siinä puolivahingossa, että meille tulee joukko inkeriläisiä Ruotsiin vietäviksi ja niin Jaakko ja Einari olivat laittautuneet meille silloin sunnuntai-ehtoolla. Joten voi olla, että Jaakko oli sen kerran ollut mukana, mutta muuten en minä hänen osuudestaan näihin asioihin tiedä yhtään mitään.

Entäs sitten ne ihmiset, jotka olivat viimeksi lähteneen kuljetuksen jälkeen meille tulleet, kysyy Junnila. Myönnän, että taisi siellä sen naisen ja pojan lisäksi joku mieskin olla. Niin että mies ei olekaan Ruotsissa, vaan täällä Suomessa, Junnila tuumii ja toteaa sitten, että kyllä me senkin jo tiesimme. Sitten hän kysyy, tiesinkö, että tämä mies oli vaarallinen sotavankikarkuri, joka olisi ollut luovutettava Neuvostoliittoon, mutta oli käsiraudoissa päässyt karkuun saattajiltaan, ja että hänen kiinniottamiseensa johtavista tiedoista oli luvattu 25 000 markan palkkio? Sanon, että vähän semmoiselta reippaalta se mies vaikuttikin. Ja riemuitsee hiljaa mielessäni, sillä kuullostaa ihan siltä, ettei heitä ole kiinni saatu.

Entäs sitten se toinen nainen, Kuivalainen nimeltään? Hän oli vain saattamassa sitä perhettä, joka meillä kävi. Oli heidän joku tuttavansa, muusta en tiedä. Ja Junnila toteaa: »Tietävästi hän kertoi teille keräävänsä inkeriläisten vanhoja runoja, vai kiistättekö tiedon?» Myönnän, että taisi hän semmoisista jotain puhella, ja samalla se tilanne palaa mieleeni, melkein kuulen koneen papatuksen korvissani, kun nainen puoliksi huutaa tämän tiedon minulle metelin yli ja 'samalla täytyy ottaa paatin syrjästä kiinni, kun Taisto kääntää ruoria niin rajusti vedenalaista karia väistäessään. Se Vilokarin puhti on niin kivinen, ettei siellä ajellakaan ihan miten tahansa ja usein joutuu ottamaan tamholtia rannan kivistä ja metsänrajan puista, pitämään aikansa yhtä suuntaa ja ottaa sitten seuraavan linjan, kun se kohdalle tulee. Näin on, mutta yhtäkkiä tajuan, kuka on kertonut kaiken, sillä Taisto oli mukana ja kuuli kaiken, jos ei nainen itse ole kertonut koko juttua. Ankaruus epäily nousee päähäni, mutta nielaisen sen ja kysyn, mitä merkitystä sillä runojen keruulla tässä kohtaa on. Junnila muistuttaa, että se on hän, joka täällä kysymykset tekee, mutta sanoo sitten, että kyseinen neiti Kuivalainen on väitetyn keruutyönsä ja sodanaikaisen virastotyönsä kautta monien inkeriläisten tuttava ja häntä epäillään kuljetusten välittäjäksi. Vastaan, että minulle tämä Kuivalainen kertoi olevansa vain ja ainoastaan näitä ihmisiä saattamassa ja koko tehtävä tuntui hänestä vastenmieliseltä ja pelottavalta, sikäli kun minä hänestä yhtään selville pääsin. Junnila nojautuu taaksepäin ja kysyy, miksi yritän suojella Kuivalaista,

pitäisiköhän meidän kysyä asiaa myös teidän vaimoltanne ja minä sanon, ettei se Emmalta kysymisestä parane enkä minä suojele Kuivalaista, en tiedä yhtään, mitä hän on muualla tehnyt tai tekemättä jättänyt, sanoin vain, mimmoisen käsityksen minä hänestä sain.

Koko tämä Leena Kuivalaista koskenut inttäminen peitti sen mielenkuohun, joka sisälläni nousi, kun ymmärsin, kuka on meidän liikkeistämme kertonut, ja se palasi nyt mieleeni, kun minut vietiin takaisin selliin.

Valtosen Taisto. Vaikka minä ostin häneltä vanhan soutopaatin silloin toissasuvena, että inkeriläiset pääsivät omin valloin maihin soutamaan. Vaikka minä otin hänet salakaadetun hirven osille silloin ensimmäisenä rauhan syksynä, tai oikeastaan silloinhan vielä sodittiin pohjoisessa, mutta kumminkin. Jos siinä onkin kysymys siitä, että minä luulin armeliaisuutta osoittavani, mutta kiitollisuuden velka rupeaakin syömään miehen luontoa kuin viruttamatta jäänyt lipeäkivi pestyä vaatetta? Ja silloin minun mieleeni nousi, miten Taisto tuli alkusyksystä minun tyköni kysymään, pääsisikö hän ja ajomieheksi, jos me Ruotsiin lähdemme, ja minä sanoin, ettei se Ruotsiin lähteminen ole ollenkaan varmaa ja tässä nyt on Valte ja Ilkka ja Jaakkokin vielä, paha on heitäkään pois jättää. Eikä Taisto sanonut silloin enää mitään, kääntyi vain niillä kannoillaan ja läksi menemään pois päin, vilahti kohta rantaleppien taakse eikä häntä muutamaan päivään näkynyt. Ja nyt tajusin senkin, että Taistohan on usein tehnyt meille tikusta asiaa, varsinkin silloin kun olen itse ollut muualla, ja pari kertaa olen itsekin huomannut, miten hän katsella uuvottelee Emmaa kuin lammas, samanmoisilla killisilmillä mällistelee niin laupiaan ja lakean näköisenä, että oi voi sentään. Emman minä kyllä tiedän, hän joskus sanoikin, että se Taisto kävi taas ja nauroi sitten siihen malliin, ettei minulla ole pienintäkään aihetta levottomuuteen, mutta sitten on taas toinen juttu, mitä Taiston mielessä liikkuu.

20. LUKU, *jossa laulut on laulettu.*

Niin siinä sitten kävi, laulut on laulettu ja nuotit pantu nippuun ja käyty lakituvassa tuomio saamassa. Edward G. Robinson eli Tyko Junnila oli laatinut kitkerän syytekirjelmän ja olisi varmaan syyttänyt koko kylää avunannosta, mutta kun ei ollut näyttöä, niin ei ollut. Suurin osa tavallista virkakuntaa taitaa olla hengessään meikäläisten puolella tai ei ainakaan osaa meitä kovin raskaasti tuomita ja hirteen vetää. Sen huomaa täällä kiviseinähotellissa vartijoiden suhtautumisesta ja sen huomasi lakituvassakin siitä, miten syytteisiin suhtauduttiin. Pois pudotettiin melkein kaikki, mikä vain pudotetuksi saatiin, näin minä sen olin huomaavinani, vaikken mikään lakimies ole enkä näistä paragraafien kiemuroista kaikkea ymmärrä. Ja jos tätä yrittää ajatella vähän isommalta kantilta, niin pakkohan se on herrojen tuomita, kun joku on rikkonut lakia ja semmoinen laki maassa on. Ja sitten vielä nämä yhdet hyväkkäät menevät kertomaan Helsinkiin valvontakomission herroille, jos vallan tuomitsematta jätetään. Vahvempaansa pitää Suomen herrankin totella, vaikkei se aina niin mieluista olisikaan.

Mutta jotain kertoo se, että Jaakko ja Einari pääsivät pelkällä säikähdyksellä ja tutkintavankeudella. Oikeus katsoi, että heidän touhunsa jäi toteen näyttämättä enkä minäkään sitä näyttöä pyrkinyt pahemmin lisäämään, vaikka taisin joskus mainita heidänkin mukana olleen.

Kihlakunnanoikeus on tuominnut Yrjö Emil Aaltosen jatketusta yhdellä teolla tehdyistä avunannosta Suomen rajojen yli kulkemisesta annettujen määräysten rikkomiseen sekä liikenteestä merialueella annettujen määräysten rikkomisesta ja nestemäisten aineiden käyttämisestä luvattomaan tarkoitukseen neljäksi kuukaudeksi vankeuteen ynnä ampuma-aseen ja ampumatarpeiden luvattomasta hallussapidosta kuuteenkymmeneen viidenkymmenen markan määräiseen päiväsakkoon eli maksamaan sakkoa kolmetuhatta markkaa tai varojen puutteessa pidettäväksi kuusikymmentä päivää vankeudessa.

Ja vielä nestemäisten aineiden käyttämisestä luvattomaan tarkoitukseen. Tarkoittaa mustan pörssin petroolia, kai maar ja vissiin. Mutta keskellä talvea sitä nyt jaksaa linnassakin istua. Täällä on sentään vankilan puutyöverstas, jossa minäkin käyn päivätoissa ja aika kuluu hiukan paremmin. Olen yleensä samalla höyläpenkillä yhden pohjalaisen kanssa, siinä on oikein luonnikas mies. Häneltä tämä puutyökalujen käsittely sujuu ja olen ymmärtänyt, että hän on täällä vielä pitkään. Minähän olen täällä vain käymässä, niin kuin olen saanut kuulla enkä muuta havittelekaan.

Kiurun Valtelle fläntäsivät kaksi kuukautta jatketusta avunannosta, mutta eikös totinen mies jaksaa sen verran istua, kun ei ole mitään oikeaa pahaa tehty, ja Ilkka sai melkein puolen vuoden päiväsakot. Tuomarit kai katsoivat hänet enemmän apumieheksi ja nuoreksi iältään, niin eivät sentään suoraan vankeuteen lykänneet. Sanoin hänelle, että menee vaikka metsätöihin sakkorahoja tienaamaan, parempi se on niitä maksella kuin täällä olla ja virua. Ja Emmakin joutuu maksamaan sakkoja säännöstelyrikkomuksista.

Mutta sakkojen lisäksi eivät takavarikoituja rahoja vieneet kokonaan, Valtelta kaksikymmentä viisi tuhatta, joka tuli tunnustetuksi, ja minulta viisikymmentä kaksi tuhatta eli vähän korotettuna se, mikä viimeisestä reisusta tuli kerrotuksi. Enimmät rahat saisin takaisin, ja siinä on tietysti ihan tosissaankin kalastuksella tienattua joukossa. Eli kunhan nämä loput päivät täällä täysihoidossa kuluvat ja päästään taas omille tanhuville, niin eikös se tästä vielä paremmaksi muutu ja huushollin pito Kivinokassa jatku. Se enää enimmäin harmittaa, että hyvä Pyhämaasta ostettu rääkipaattini jäi viranomaisten takavarikkoon. Taitaa ensi suvi mennä pikkuverkoilla ja rysimillä pyytelyksi, kun ei ajoverkoille päästä ollenkaan ja jää loppusuven paras tienesti saamatta.

JÄLKINÄYTÖS

Keväinen päivä Rauman satamassa. Lahden yli kantautuu töitten kumua telakan rannasta, lokit kirkuvat ja kiertelevät, tuore terva lemahtaa kunnostettavilta proomuilta. Pässiksi kutsuttu höyryveturi puuskuttaa pitkää junaa ratapihalla satamaan

päin, laivojen vinssit kitisevät ja likeisen puutavaralaivan kupeelta kuuluu ylösottajien laulavia huutoja.

Punatiilisen tullikamarin edustalle on kokoontunut kirjava joukko miehiä. Toiset tervehtivät, vaihtavat muutaman sanan keskenään, tarkastelevat tullikamarin eteen kannettuja tavarapinoja. Nyt on jokavuotisen tullihuutokaupan aika. Täällä on monenlaista tavaraa, joka syystä tai toisesta on jäänyt tullin huostaan. Takavarikoitua salakuljetustavaraa tai muuten sellaista, jonka tulli on jäänyt maksamatta, va-kuutusyhtiön laskuun myytävää merivauriotavaraa myös. Kankaita, linoleumia, sokeria. Joku heittää sen iankaikkisen vitsin, että myisivät takavarikkoon otettua viinaa, niin kyllä ostajia löytyisi.

Isokokoinen, tumma mies astelee joukkoon ja hänen tulonsa herättää vaivihkaista huomiota. Joku ikään kuin kuiskaa vieruskaverilleen, että tuossa on nyt se mies. Tulija ei ole tätä huomaavinaan, vaan tervehtii joukossa olevia tuttujaan ja vaikuttaa perin hyväntuuliselta.

Univormuun pukeutunut tullipäällikkö tulee kansioineen ja tavaraluetteloineen ulos. Hänelle ja kassanhoitajalle on varattu pöytä ja kaksi tuolia, he istuutuvat ja muut tullimiehet jäävät riviin heidän taakseen seisomaan, valmiina avustamaan toimituksessa.

Huutokauppa alkaa ja päällikkö muistuttaa, että huudot on maksettava käteisellä ja paikan päällä, vasta yli 10.000 markan arvoisista huudoista hyväksytään käsiraha ja velka-kirja, joka sekin on tultava maksamaan kahden viikon kuluessa. Huudettu omaisuus on vietävä pois välittömästi, paitsi näissä mainituissa yli 10.000 markan huudoissa, jolloin siitä on tullihenkilöstön kanssa erikseen sovittava. Vielä hän kehottaa huutamaan tarjoukset selvästi, ettei pääse syntymään väärinkäsityksiä.

Linoleum ja kokkareiksi kuivunut raakasokeri löytävät omistajansa helposti, hintakin nousee melkoiseksi, kun rahantuntevat miehet tekevät tarjouksia. Sitten siirrytään seuraavaan kohtaan:

- Myydään takavarikkoon otettu kalastajamallinen ja takakajuutallinen moottorivene »Ukko», koneena 8-10 hevosvoiman Olympia, kaikkine tarpeistoineen, mitä siinä tällä hetkellä on. Vene on ollut nähtävinä Kallistuslaiturissa ja lienee useimmille tuttu. Paljonko tarjotaan?

- Kaksisataa markkaa.

Tullipäällikkö hymähtää, mutta tunnistaa huutajan. Moni on huomannut saman, tarjouksen tekijä on isokokoinen, tummaverinen mies, joka seisoo joukon keskellä takki auki ja kädet taskussa, rehvakkaasti jalat levällään.

- Kaksisataa markkaa, komias paatti ja vielä hyvässä kunnossa, kestää ajaa vaikka Ruotsiin asti, heiluttaa tulli-päällikkö vasaraansa, joku lippalakkipäinen mies on jo nostamassa kättään, mutta toisten katseet pysäyttävät hänet. Tämä on isosta paatista pilahinta, mutta päällikkö tietää jo, ettei muita tarjouksia tule.

- Kaksisataa markkaa, ensimmäinen, toinen ja kolmas kerta!

Isokokoinen mies astelee keinuvin askelin pöydän ääreen, tempaisee flompuukinsa framille ja latoo setelit kassanhoitajan kouraan, kuittaa vielä ostoksensa

ja lähtee sitten parin toverinsa seuraamana kohti Kallistuslaituria. Perillä hän raottaa paatin päällä olevaa pressua, konttaa föörin puolelta kajuuttaan, kolppaa ja katselee, avaa tyyrhytin kattoluukun ja rupeaa sitten tolskaamaan koneen kanssa. Nuori mies hyppää paattiin hänkin katsomaan, miltä siellä näyttää. Ulos kuuluu naputuksia, naksauksia ja suhahduksia, kun konetta veivataan ja sitten alkaa tasainen papatus, paatin kyljessä olevasta valureiästä lirisee pieni jäähdytysveden loro takaisin mereen. Iso mies pistää päänsä ulos takakajuutan perä-ovesta ja virnistää. Sanoo, että hyvin ovat pitäneet. Kaikki on reedassa. Laiturilla seisoskellut mies kirvottaa köydet ja heittää ne paattiin, sanoo tulevansa perässä.

Ja mies lähtee ajelemaan aurinkoiselle meren seljälle, ulos haminasta ja taittaa Järviuodon sivussa vähän lounaaseen päin, kohti Rihtniemen nokkaa. Hän on menossa kotiinpäin, omalla paatillaan.